

H I D

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

IX. ÉVFOLYAM
1945.

Szerkeszti: a szerkesztőség

TARTALOMJEGYZÉK:

SZÉPIRODALOM

versek

Braun István: Győzni fogunk	—	9
Gál László: 1941	—	28
1944	—	29
Nem volt hiába	—	65
Illyés Gyula: Élni fogsz, élni	—	39
Laták István: Versek a szomorúság hónapjaiból	—	70
Este	—	71
Egy szál virágot	—	71
Maholnap harminchétéves leszel	—	71
Beszélgés magammal	—	72
Higgadság óráján	—	73
Mig a szived bírja	—	74

versfordítások

Csopics Bránko—Dudás Kálmán: Halott proletárok dala	—	15
Majakovszki Vladimir—Gál László: Mese a Kuznjeckstojról	—	43
Nazor Vladimir—Gál László: Szpásza néne	—	34
Dudás Kálmán: Halottakkal vitázom	—	78
Pravoszláv anyácska	—	85
Petrovics Veljko—Gál László: Higyjél előbb	—	22

novellák, karcolatok

Brindza Károly: És megszáadtunk	—	99
Herceg János: Előlről kezdjük	—	30
Steinitz Tibor: Disznót hoztunk	—	90
Szerkesztőség: Az olvasóhoz	—	1
Varga István: A Petőfi brigád	—	16
Zogovics Radován—Gvozden Andrásh: Találkozás a tónál	—	94

gondolatok

Engelsz:	—	84, 91
Kardelj:	—	48
Lenin:	—	8
Marksz:	—	38, 67
Szerebrenjikov:	—	109
Sztaljin:	—	21

tanulmányok

Boschán György: A képzőművészet időszerű kérdéseiről	—	59
Laták István: A dolgozó magyarság új színháza	—	60
Lenin: Tolsztoj és az orosz forradalom	—	119
Lévay Endre: Jegyzetek a HID-ről	—	75

könyvbírálat

Gál László: Úriszék (Gergely Sándor)	—	63
Lement a hold (Steinbeck)	—	126

színházi bírálat

Lévay Endre: Egy színházi bemutatóról	—	61
Tiszazug	—	124

zene bírálat

Révai Gabriella: Szovjet zene-művészek	—	126
--	---	-----

ÉRTEKEZÉSEK

Goteszmann Tibor: 1941. november 18	—	66
Kek Zsigmond: A HID története	—	2
Megemlékezés	—	68
Kúnyszabó György: Népegyetem	—	127
Steinfeld Sándor: Hida vertünk	—	10
Sztaljin: A sztahanov mozgalom gyökerei	—	45

ÚJJAÉPÍTÉS

Kek Zsigmond: A bürokrácia csökevényei	—	86
Dr. Lóvi Géza: Reakció és az orvosok	—	92
Malusev Cvetko: Szakképzettség és becsület	—	40

NEMZETI KÉRDÉS

Lőrinc Péter: Szláv—magyar együttműködés	—	35
Tallózás	—	97
Szalai József: Helyzetünk	—	80

SZOCIOGRÁFIA

Thurzó Lajos: Egy ébredő magyar város	—	23
---------------------------------------	---	----

KÖZGAZDASÁG

Varga Jenő: Közgazdaság a háború után	—	49
Földreform és demokratizálódás	—	103

VILÁGPOLITIKA

Steinfeld Sándor: Világszemle	—	113
Tarle E.: A nyugati tömb	—	110

KÉPEK—RAJZOK

Mayer Ottmár fényképe: az első szám melléklete	—	69
Simokovics Rókus fényképe:	—	69
Hangya András: Olvasó csoport (tusrajz)	—	76

MAYER OTTMÁR

(1911 - 1941)

*a dolgozók mozgalmanak elharcosa, esztendőkn keresztül
a HID szerkesztője, 1941 őszén a fasiszta terror áldo-
zata lett.*

A *HID-at, a vajdasági magyar demokrácia harcos lapját és mozgalmát cenzura, ügyészség, rendőrség akadályozták a régi Jugoszlávia idején terror, akasztófa, börtön vetett neki véget 1941 áprilisában.*

Az új Jugoszláviában újra megszólal szabadon s magyarul, hirdetve azt a szabadságot, amelyet az új demokratikus ország nyújt minden demokratikus népi és nemzetiségi megmozdulásnak. Mi más programja lehetne az új HID-nak az új Jugoszláviában, mint a leg-harcosabb és legkövetkezetesebb demokrácia: népura munk erősítése, Népfrontunk kiépítése, a reakció elleni kiméretlen küzdelem és a keserves mult tanulságakép a dolgozó nép megingathatatlan egységének és népeink felbonthatatlan testvériségének megszilárdítása.

Ezzel a programmal hívjuk össze a HID régi olvasóit s híveit, ezzel toborzunk új híveket a magyar demokrácia egységének, Jugoszlávia népei testvériségének, Dunamedence népei együttműködésének és a szabadságszerető népek legyőzhetetlen haladásának.

A HID TÖRTÉNETE

Irta: Kek Zsigmond

Ha ma visszagondolunk a régi Jugoszláviára és megpróbáljuk megfogalmazni a HID-nak és a köréje csoportosuló mozgalmak szerepét, az azóta lefolyt események tükrében és az aztóta bekövetkezett demokratikus győzelem távlatából leszögezhetjük, hogy a HID nemcsak vezető és irányító folyóirata volt a kisebbségi magyarságnak, hanem kemény magja a vajdasági magyar demokráciának, termékeny mozgalma a haladószellemű magyarságnak, egyik fókuszja Jugoszlávia demokratikus mozgalmainak. A HID minden vajdasági magyar demokratikus mozgalom közepén volt, ide futott össze a demokrácia minden szála, e körül csoportosult minden becsületes népi erő, minden szociális jószándék, a népi egység és testvériség minden jóakarata. És mint a szabad s haladó szellem magva, a HID állt az egész magyar reakció pergőtüzében, demuncialta a Reggeli Újság, a Nép, a Testvériség, agyonhallgatta a Napló, az Új Hírek, a Kalandya. Rájaszabadult ügyészség, rendőrség, támadta egyház és egyesületek, íróit üldözték, olvasóit kipeklengéreztek, mozgalmait kompromittálták. Pedig ez a HID és úgy ahogy tette, ez képviselte az igaz magyarságot, a haladó magyar szellemet, az igazodó magyar fejlődést, ez követte az egyetemes demokrácia vonalát és védte azt a reakció és fasizmus mind nyíltabbá váló veszedelmében és egyedül ez készítette elő magyar részen a demokrácia győzelmét és illegális mozgalmakban, börtönben s illegaritásban élő HID-írókban s olvasókban. Ma az új vajdasági magyar demokrácia erősítésére, öntudatának, gerincének egyenesítésére felidézziük munkájait s mozgalmát, leszögezzük eredményeit a demokratikus nevelésben és tárgyilagos büszkeséggel megállapítjuk, hogy előkészítője volt a mának és hogy a ma folytatása a HID-mozgalomnak.

Mielőtt azonban magára a HID történetére, tehát munkára, mozgalomra, szellemre átlépnénk, felidézziük azokat, akik a mozgalom vére s lelkeként nemcsak írtak, dolgoztak, éltek, de haltak is érte. És úgy emlékezünk meg róluk, mint akik nemcsak mártírjai a demokráciának, de ma is terméshozó humusza mozgalmunknak, akiknek véréből adódott a ma, akiknek magvetése ma érik csodálatos népi aratássá. A vajdasági magyar demokrácia és a haladó szellem nagy magvetőjét idézzük fel először, Mayer Ottmárt, a HID szerkesztőjét, szellemi vezérét, a harcost és mozgalmi embert. Ő volt az egész mozgalom ébresztő lelkiismerete, aki egész gazdag egyéni életét beleépítette a mozgalomba, aki magafeleltően alapozta a jövődot. Emlékezünk egész éjszakákon tartó szellemi csatákról, amiket vívtunk a mozgalom ügyéért, nagy lázas koncepciókról, hősi tervekről, akcióról. Ezekben a szellemi csatákban, a mozgalom viaskodásaiban az ő dialektikája volt a legélesebb, az ő irányva volt a leghatározottabb. A legöntudatosabb, legkeményebb ő volt közöttünk és soha úgy nem irhatjuk az új Hidat, hogy gondolatban, írásban

fel ne merülne az ő szelleme. A HÍD elválaszthatatlan nevétől és az új HÍD az ő szelleméhez köti magát. — Simókovics Rókus ugyanaz volt akció terén, ami Mayer Öttnár elmélet és szellem terén. A HÍD-mozgalomé volt minden bicogó lépése, folyton uton, mindig mozgásban, szervezésben, indításban élt s még a sira'omházban is mintha szervezte volna, úgy járta sorra az elvtársakat utolsó óráikban. — Singer Adólfhoz sohasem fordult hiába kézirattért, segítségért, anyagiakért, aki a mozgalom nevében ment hozzá. A leghivőbb, legoptimistább volt közöttünk, aki mindent a mozgalom javára könyvelt el és amikor már mást nem tehetett, mártírhalálát annak javára szánta. Schwalb Miklós, Wolf Lola a mozgalom bátor harcosai, a zentai Molnár Péter, adai Bakos Péter, csuzai Kiss Ernő vidéki hívei Hídnak és vezetői a mozgalomnak, Scheer Kató, mind megannyi vézró magvető és feledhetetlen harcos. Ispánovics Imre akkor lelte halálát, amikor a partizán-mozgalomhoz csatlakozott. A diadalmasan küzdő partizán harc hősi halottja, Jugoszlávia Kommunista Pártja központi bizottságának tagja: Papp Pali. Nem emlékezetünkkel, de szellemünkkel és harcukkal élnek ma is mozgalomunkban és a megelevenült Híd-ban jómaguk elevenednek meg.

Mit képviselt a HÍD? Egyetlen szóval: demokráciát. Mindazt, ami ehhez a szóhoz és gondolthoz fűződik: kisebbségi jogot és népjogokat, anyanyelvet és kultúrát, szabadságot és haladást, egységet a demokratikus harcokban és testvériséget, fegyverbarátságot minden haladó mozgalommal. A vajdasági munkás jobb falatját és a spanyol szabadságharc ügyét, bácskai földmunkás és a kínai kul'i igazát, az emberi haladás átölelő nagy céljait. Sürgette a dunamedencei együttműködést, amikor ez a legnépzsűrűlenebb volt, szembeállt az irredenta és fasizmust támogató magyar reakcióval s egyedül védte a revíziós csalétekkel dolgozó reakció ellen a demokrácia egyetlen mego'dását. A leghátánabbi szereppel fordult a félrevezetett tömegekhez, amikor demagóg irredenta jelszavakkal százakat csaltak lépre Nép-ék, Reggeli Újság-ék és utóbbiak. Demokratikus kapcsolatokat jelentett a HÍD, megtalálta az elnyomott magyar demokrácia minden szálát Magyarországon és a kisebbségi magyarság szabadabb demokráciáját Csehszlovákiában, Romániában, Franciaországban, Amerikában. Az álmos Vajdaságban volt az egyetemes demokrácia képviselője, egyedül a HÍD fűzte ennek a vidéknek lefojtott népi erőt az általános emberi haladás vonalába, rajta keresztül lélegzett szabadon és mélyen Vajdaság dolgozó népe és kapott távlatot a küzdelmes, de érdemes jövőbe. Ezer szállal fűzte a magyarságot a vajdasági szerbek, horvátok, szlovákok demokratikus mozgalmaihoz és építette a munkás-paraszt egységet a vajdasági nemzetiségek viszonylatában is.

A HÍD képviselte a demokrácia jövőjét olyan korban, amikor napról napra szűkebbre szorult és képviselői ma számunkra a demokrácia múltját, amikor mind szélesebbre tágtul. A HÍD számunkra a demokrácia folytatóságára és ezt manifesztáljuk felelevenítésével. Mi annak a HÍD-

nak és annak a mozgalomnak vagyunk örökösei és folytatói. Új demokráciánk ezer szállal gyökerezik a vajdasági demokrácia multjában.

Akkori igazunkat a ma, mai igazunkat a mult igazolja. És ezért: akkor is, ma is a HID hirdeti a legtisztább magyar és legegységesebb emberi haladást. Ma persze teljes szabadságban és nyíltan és annál nagyobb igénnyel Vajdaság egész dolgozó magyar népére. Ma a teljes legalitás, a népuralom idején, egyetlen tömör népi egységbe kell fogjunk a vajdasági magyar munkás-paraszt-dolgozó értelmiséget.

Fel kell elevenedniük, ha más formák között is, egykori HID-szervezeteinknek, hiszen legtöbb helyen ma is ez a mozgalom. Mai aktivistáink legnagyobb részét a HID indította, mozgalmi embereink vele s benne fejlődtek, körülötte csoportosultak. Minden falunak, községnek közepe-magva volt a HID-szervezet. A szerkesztő-bizottság: Vajdaság értelmiségi élharcosai voltak, a sajtó s terjesztő-bizottságok munkás élharcosai. A HID-bizottságok valóságos népbizottságok voltak, nem egy helyen azóta ténylegesen azzá váltak. A mai vajdasági magyar káderek jórészét a HID képezte ki. — Szerkesztés és terjesztés a legszélesebb alapokon nyugodott. A szerkesztésbe a szűkebb bizottságon kívül belefolyt nemcsak Szabadka teljes mozgalmi gárdája, de a vidék is. A szerkesztőség találkozóhelye volt a vidéki aktivistáknak, a vajdasági demokrácia közös tűzhelye. Itt forrt minden fajtája a mozgalomnak, anyagért, tanácsért, felvilágosításokkal, jelentésekkel a HID minden vidékről betévedt olvasója benézett a szerkesztőségbe. Sajtó-konferenciák vitátták meg a HID egyes számainak tartalmát s adtak kritikát, kérdőívvelkél kutattuk az érdeklődést és bírálatot. A szerkesztőségi kérdőívek aktív kapcsolatot létesítettek a folyóirat és olvasói között: a HID olvasói írták, bírálták, terjesztették a lapot egyszemélyben. A terjesztők versenyt rendeztek példányszám emelésre, vidéki sajtókonferenciákon tárgyalták meg a lap helyzetét. A 25%-os jutalékot a mozgalomba fektették, utaztak, agitáltak terjesztőink. A példányszám jelentette a sajtókonferenciákon a szavazatot és súlyt. Topolya, Csuzsa, Péterréve, Szabadka legnagyobb arányúlagos példányszámmal a mozgalom legelevenebb központjai voltak. A HID hőmérője volt a magyarság demokratikus mozgalmainak.

Ideje megemlékeznünk a HID körül csoportosuló értelmiségi és munkás élharcosokról. Neveik feljegyzése nem mult, nem történelem: a HID egykori aktivistái vagy mártirjai vagy mai aktivistái a mozgalomnak, a HID, ha nem indítjuk is meg — él a Vajdaságban. A szűkebb szerkesztő-bizottság tagjai: Mayer Ottmár, Simókovics Rókus vértanuk, Malusev Cvetkó, ma a szabadkai kerületi közoktatásügyi előadó, Kek Zsigmond, ma a Magyar Szó főszerkesztője, dr. Steinfeld Sándor, ma szabadkai városi főorvos, Laták István, ma a vajdasági Magyar Színház igazgatója, Stern Emil, még nem került elő az ukrajnai munkás századból, Löbl Árpád, ma a szerbiai közoktatási tanács tagja, Löbl Iván, most, úgy tudjuk, Szovjetben, Szabó Géza, még nem került elő a büntető-századból.

Állandó munkatársai: Papp Pali, a HID nagy programadó cikkeinek írója, aki mint partizán esett el Sibeniken, Gál László, ma a Magyar Szó szerkesztője, Rótbart Emil, ma a noviszádi közellátási hivatal ve-

vezetője, Ősz Szabó János Zenta, Thurzó-Lajos a Magyar Szó szerkesztője, György Mátyás és Atlasz János, még nem kerültek elő a táborokból, Lévay Endre a Magyar Szó szerkesztője, dr. Kunszabó György, Szabadka, Moľnár Csikós János Zenta.

Munkatársak és tudósítók: Sóti Ferenc Becse, Szalai József, Szabadka, Steinitz Tibor és Vértes Ćrpád Noviszád, dr. Hock Rudolf Noviszád, Berkes Péterné Szabadka, dr. Doktor Sándor Kanizsa, Szpáhics Szófiika Szabadka, Pecze Franci Péterrève, Kek Irén Noviszád, Zsáky József Moravica, Morel András Szrtobrán, Fröhlich Miklós Szabadka, Schwalb Miklós és Ispánovics Imre vértanuk, Szabadka, Sándor László Szabadka, Szabó Mihály Telescka, dr. Perl Lehel Szabadka, Tóth István Feketics, Malusev Paula, Kongó Tibor, dr. Damjanov Jaksa Szabadka. — Diszítették a lapot: Hangya András, Erdey Sándor, Ressler Ilona, Almási Gábor, Boschán György, Ács József.

A HID körül csoportosult aktivisták, akik szervezéssel, munkával segítették lapunkat s ügyünket: Kiss Ernőről és mártir-társairól Moľnár Péterről és Bakos Péterről már megemlékezünk, Cseh Károly és Lukács Gyula hétróbbás mozgalmi embereink még nem kerültek elő a börtönből és büntetészázadból. Fáradhatatlan szervezőink és aktivistáink, akiknek neve nem maradhat ki e megemlékezésből: Szabó Ágnes Szabadka, Szőlősi Boris Becskerek, Kucsera Margit és Ferenc Zombor, Lehoczky Béla Zombor, Márton Róza Becskerek, Gottesman Tibor Szabadka, Bacsa Mária Noviszád, Eszter Sándor és Csikós István Zágráb, Cellik István, Szilberteitner Ferenc Belgrád, szabadkai magyar diákjaink Olajos Mihály, Farkas Nándor, Dobó Antaf stb.

Aki a fenti neveket végigolvassa — pedig sokan kimaradtak a gyors felolvasásból —, a mozgalom mai aktivistáit találja meg bennük. A felsorolt nevekből látszik, hogy a HID tömörítette a progresszív erőket: az öntudatos munkásságot és parasztságot és dolgozó értelmiséget. Nem levegőbenlógó, szerkesztőségben csinált lap volt, de eleven szócsöve egy kiszélesített népi demokratikus mozgalomnak.

A HID tüzhelye volt mindenféle haladó megmozdulásnak és kiépítette kapcsolatait minden demokratikus mozgalom felé. Természetszerű szoros viszonyban volt a munkás-szervezetekkel és elválaszthatatlanul összeforrt szerkesztésben is a vajdasági munkásság harcospapjával, a Népszavával. Különösen szoros kapcsolatban állt az ifjusági mozgalmakkal: a szabadkai Népkör haladószellemű ifjuságával, amelynek fejlődésére nagy hatással volt. De minden csak valamennyire progresszív vidéki ifjusági mozgalommal is. Szoros kapcsolatot tartott fenn a szabadkai KÖE-vel is, amelynek haladószellemű könyvtára és ifjusága egyik gócpontja volt a demokratikus ifjuságoknak. — De nemcsak magyar kisebbségi vonalon építette ki kapcsolatait, Vajdaság minden nemzetiségi demokratikus mozgalmával kereste az összeköttetést. Erős szálak fűték az akkor kifejlődött Omladinszki Pokret-el, a haladószellemű szláv ifjuság mozgalomával, a beográdi Bolyar diákegyesületen keresztül a beográdi diákmozgalommal: A szerb mozgalmak vezetői számontartották a HID-at, ezen keresztül ismerték meg a magyar mozgalmat, volt aki ezen tanult magyarul.

— De Vajdaságon és Jugoszlávián túl is kiépítettük kapcsolatainkat, szoros viszonyt tartottunk fenn a közösvári Korunk-al, a nemcsak magyar nyelvű, de az egész Dunamedencében legáltaladottabb folyóirattal, amelyben szerkesztőink közül is dolgoztak (Szerb György, Malusev Cvetkó). Összeköttetésünk volt a magyarországi Szabad Szóval, Népszavával, Szép Szóval. Érintkezésben voltunk a franciaországi magyar emigrációval, az amerikai magyarsággal is volt kapcsolatunk. Nem voltunk egyedül, egy nagy világcsalád tagjának éreztük magunkat. Most a demokrácia nagy ténhódítása, a nyílt baráti kapcsolatok idején, jól esik emlékezni, hogy építettük ki a cenzurás, reakciós világban titkos kapcsolatainkat, fegyverbarátságainkat, az akkori idők titkos demokratikus hálózatát, amely a kis Vajdaságot is belekapcsolta az egyetemes demokrácia vérkeringésébe. Ma a HID-nak nyílt, szabad kapcsolatai lesznek a demokratikus Magyarországgal, Délkelet-Európa fiatal demokratikus népeivel és közel-távol minden haladó mozgalommal. Nyílt és szabad kapcsolatunk van azzal a néppel, melynek híreit titokban kellett hallgatnunk, amelyről a híreket nagyon ritkán s megnyirbáltan hozhatta a HID, és amely vezetőit, világitott és vigasztalt sötét időkben: a Szovjet-néppel.

A HID jelentősége nem korlátozódott tisztán ideológiára, sokkal konkrétebb volt programja, semhogy kimerült volna szerkesztésben, e méleti kiépítésben. Magáévá tette vajdasági dolgozó népünk minden problémáját, legelső sorban népünk kulturális elesettségét és sietett a kulturára éhes, szegény, anyagi lehetőségek híján levő dolgozónak kezébe írást, könyvet adni. Vándor-könyvtárakat indított, amelyeket gyűjtésből szereztünk, s kis ládákat utnak indította falvak s tanyák népe felé a gondolatot. S hogy megvilágosító gondolatokat hordoztak a HID kis ládáit, onnan is látható, hogy a rendőrség minduntalan lefogta a könyveket vagy annak olvasóit. De ha eltűntek is a ládák, a könyvek még sok ideig hirdették falusi mécsesek alatt a jó gondolatot. — Szegény vállalkozás volt üzletileg a HID, ocsónak kellett lennie szegény olvasói számára, de azért nagyobb vállalkozásokba is kezdett, kiadásra is merészkedett. Naptárt adott ki, amely közel s távolban s azóta is a legjobb munkás-naptár volt s még évekig őrizték és keresték munkásaink. A HID kis könyvtára 1 és 2 dináros füzetével legszebb vállalkozásaink egyike marad. Ezekkel a kis füzetekkel vált először igazán s a szónak igazi értelmében népszerűvé a mi vidékünkön s a mi népünk előtt Fazekas, Petőfi, Ady, József Attila. Kis füzeteink világosítottak meg gazdaságot, történelmet és politikai jelen népünk előtt. Ezek a füzetek ismertették a dolgozók hazáját, a Szovjetet. — Munkásságunk életszínvonalának tanulmányozása és adataink feldolgozása (Dr. Steinfeld Sándor), valamint falukutatásunk (Malusev, Kek) ipari s mezőgazdasági proletariátusunk pulzusát tapogatta. Kérdőíveink nemcsak nekünk hoztak adatokat, de felnyitották falusi dolgozóink szemét bajaik s helyzetük szisztematikus felismerésére. Amíg az adatokat gyűjtötték, rendszerbe verődött előttünk sorsuk s helyzetük, elesettségük s annak minden oka. De rendszerre és forradalmi vággyá is sűrűsödött bennük a felismerés, munkabér-követelések, sztrájkok is jelez-

ték a HID utját. Felvilágosító és tetté sürösödő gondolatok jártak a HID nyomában egész Vajdaságban. Ma az elnyert szabadságnak, a dolgozó nép diadalmas eszméinek lesz szócsöve a megelevenedett HID.

Maga a lap szerkesztősége nagy nehézségekkel küzdött, de 7 év folyamán igazolja, hogy minden akadályt le tudott gyűrni. Anyagi nehézségeit nem rubelekkel, mint akkor mondta a jó reakció, hanem a szerkesztők állandó havi támogatásával, munkásaink áldozatkészségével, egy-két jó barát segítségével (Singer, Szerb György Mátyás, Damjanov, dr. Wilhelm, Atlasz). Egyik számról a másikra élt mint igazi munkás-lap, de soha ki nem hagyott! Nagy küzdelmeink voltak a cenzurával, sok bajunk volt Raskov és Gabrics ügyészekkel, akiket a legalaposabb szociális irodalom pontos elolvasására kényszerítettünk, de akik a sok jó olvasnivaló legnagyobb részét papirkosárba gyűjtötték. Volt olyan cikk, de egész olyan szám is, amit háromszor irtunk meg. Minden szám közölte a »technikai okokból kimaradt« cikkek címeit. Napok, néha hetek munkája kurtult így le egy szerkesztői üzenet pár szavára. (Ügyészeink mellett jó szolgálatot vélt teljesíteni a jugoszláv államvédelemnek az ügyészek kebelbarátja Csuka János a sokszorosan néparuló vajdasági újságíró, aki különösen a kisebbségi kérdésekkel foglalkozó cikkeket tiltatta le és ezáltal monopolizálta a »kisebbségi szakértelmet«, babérokat szerezve az államvédelemért is, meg az irredenta polgárság előtt is szabadalmazott kisebbségi cikkeiért.) De a mi kivágott cikkeink, mint feltétlenül lényegbevágók, illegálisba mentek s házi sokszorosítás útján szemináriumi tárgyaivá váltak olvasó-csoportjainknak. De jöttek is a cikkek illegálisból mitrovicai és lepoglavai elvtársaktól s váltak lapunkban a be nem börtönözhető gondolatok nyílt-terévé. Egyik nagy programadó, leleplező antifasiszta cikkünket (Az ár ellen) egy szabadkai elvtárs lakásán írta az akkor tizenöt esztendőre itélt Papp Pali. A szerkesztőségi helyek és ülések helye különben gyakran változott Színház-utcai, Jókai-utcai szerkesztőségek mellett Mayer Ottmár lakása, KKE, Népkör ifjúság helyiségeinek köszönheti egy-egy HID-szám a születését. Példányszámunk nem volt magas, 800 és 1400 között mozgott, ez a szám azonban nem reális, a HID minden számát olvasták, tanulták. 20—25-ös olvasócsoporthoz is néha. A HID, ha föld alatt is, sürü hálózatát épített ki Vajdaság magyarságában az antifasiszta mozgalomnak.

És jött 1941. A HID is évek óta döngette a kapukat, leleplezte a fasiszmust Cvetkovicsék ötödik kolonájában éppugy, mint a felébredt irredenta-revizíós törpkvésekben. Világosan és félreérthetetlenül leszögezte a demokratikus magyarság egyetlen lehetséges utját a dolgozó nép szolidaritásában, Vajdaság népeinek antifasiszta egységében. A reakció erősödött, a HID gárdájának egy része börtönbe került, magát a lapot betiltották és utolsó számai Világszemle cím alatt jelentek meg. Márciusi száma volt az utolsó — március 27-ében még a HID egész mozgalmi kádere résztvevett s akkor jött április, Belgrád vandál elpusztítása, a fasiszta német-magyar megszállás vandál rántórése. A HID szerkesztőit, munkatársait, terjesztőit halálra keresték.

Hová lett a HID és mozgalma, keretei, ereje? 1941-ben a HID utját

akasztófák és börtönök jelezték, Ujvidéken, Szabadkán, Zentán, Adán, Kanizsán, Péterrévén, Csuzán sorra végig. Alig van hely, ahol a HID gárdája ne hozta volna meg áldozatát, megtizedelték mozgalmát. A felszított nemzetiségi gyűlöleten és ennek véres kitörésein túl is legádázabb, legszervezettebb, leghozzáértőbb gyűlölettel a HID mozgalmát irtották. Egy féktelen terror pusztítása és irtása sodorta ki legelső sorban a harci sorból a HID-mozgalom öntudatos harcosait. Akasztófák, börtönök, táborok nyeltek el a HID öntudatos harcosait, öntudatlanabbjait megfélemlítették, lekenyerezték. De legszörnyűbb pusztítást azzal végezte a fasiszta terror, hogy a harci sorból, a demokrácia kiépített összefüggésből kitépte a magyarságot, éket verve közéje s az antifasiszta mozgalom többi harcosai közé, bizalmatlanságot ültetve el a magyar-szláv fegyverbarátság soraiba. Csak az egész kevés öntudatos élharcosok, a Kommunista Párt tagjai maradtak a harci sorban, azok tartották egyedül s a többieknek megmutatóan megrikkult szálait a magyar demokráciának és a demokratikus fegyverbarátságnak a faszizmus elleni fegyveres ellenállásban.

Ma újra összeverődik a régi gárda és elfoglalja helyét a népi szabadság nagy mozgalmában. Amiért annak idején harcoltunk, tele kézzel hozta magával a népfőlszabadító háború, a főlszabadító Vörös Hadsereg és a népfőlszabadító Jugoszláv Hadsereg. Magyarul mi sürgettük egyedül a szövetséget Szovjettel — most szétszakíthatatlan ez a szövetségünk. Mi küzdöttünk demokratikus népjogokért — most elvehetetlenek tőlünk. Küzdöttünk teljes népuralomért és jogegyenlőségért — kivivta a népfőlszabadító harc. Küzdöttünk a dolgozó nép egységért és a népek testvériségéért — most mind erőteljesebben megvalósul. Küzdöttünk szólás és sajtószabadságért, induló lapunk mutatja ennek megvalósulását is. Most van nagy szabad népi aratása az akkori megvetésnek. És egy erős népi demokratikus Jugoszlávia, megújult Dunamedence, a világ szabadságszerető népei élükön a szabad Szovjetnéppel őrzik ezt az aratást.

Most indulunk — ezeknek a vívmányoknak védelmére, biztosítására, kiépítésére. Az új HID védi és építi a népuralmat, irtja a reakciót. Építjük a magyarság egységét és népeink testvériségét a Népfrontban, letörjük a népellenes magyar reakciót, amely ennek útját állja. Az új HID toborzója minden erőnek, szerszámnak, gondolatnak azon demokrácia védelmére, biztosítására és kiépítésére, amiért a régi HID harcolt.

*Az igazgatni tudás művészetével nem születünk, hanem tapasztalatok útján szerezzük
(Lenin)*

Braun István:

GYŐZNI FOGUNK

Az nem lehet, hogy nem jönnek velünk,
kik tudják a célt, tudják hová megyünk,
kik tudják, mit jelent a csillag és a zászló,
kik tudják: többet ér a tett mint száz és száz hazardó szó,
akik tudnak hinni, mert hinni kell nekünk:
az nem lehet, hogy nem jönnek velünk.

Mind, akiknek bőrén csorgott vére
puskára, karlapra, bikaesök-ütésre,
kiket meztéláb táncoltattak hóban
és telet telettek át piszkos disznóólbán,
akik várva várták, mikor érkezünk:
az nem lehet, hogy nem jönnek velünk.

Akik falut láttak porrá válni éjjel,
akik szívet láttak kitépni két kézzel
akik, embert láttak, mint kivert dögöt
éhen halni mocsok, s szemét között,
ha akkor tán még nem hitték nekünk, most
nem lehet, hogy nem jönnek velünk.

Akiknek apja, anyja gázkamrába fult,
akiknek apró kölyke élve lángra gyult
akiknek asszonya úgy égett, mint a fáklya
és testvére, a vére hullott a parázsra,
akiknek senkije meg nem menekült:
az nem lehet, hogy nem jönnek velünk.

Százvezrek, akiknek szíve véres,
százvezrek, akiket könnyük éget,
százvezrek az özvegyek az árvák,
százvezrek, kik szabadságuk várják,
százvezrek, kiké az életünk,
azok mind, mind jönnek majd velünk.

És győzni fogunk, mert győznünk kell megint,
az élet és szabadság szabálya szerint,
mert merünk és akarunk és akarják a voltak
a porráégett, megfeszített holtak,
akik szentjeink és áldottak nekünk,
s kik láthatatlanul mind, mind jönnek velünk.

HIDAT VERTÜNK

Irta: Steinfeld Sándor

„Vörös csillagragyogj és trónolj.
Mióta ember néz az égre,
Vörös csillag volt a reménye.“

(Ady)

A félelmetes pusztítások után hazánkban mindenütt megindul a munka. Az utak megtelnek, a gyárkémények újra füstölögnek, a tárnákban búgnak a fúrógépek, a föld befogadja a vetést. Az eszeveszett rombolások nyomai egymásután tünedeznek el. Az üszkös romok között a pusztulás dalát fűtyülő szelet serény építők öntudatos nótái váltják föl. Drága halottaink sirján kinőnek a tarka virágok. Az élet éled újjá erdőn, mezőn, falun, föld alatt és föld fölött, testben és lélekben.

Győztünk! Az ádáz gyilkosok hada vértjétől fosztottan kegyelemért esdekel, földön hever. Szántanak már a harci paripák. Idegeinken még át-át fut a könyörtelen csaták és bombazuhanások láza, de akaratunkat és szándékainkat már más célok és más lendületek hevítik.

Az újjáépítés munkájában éppúgy kivesszük részünket, mint a harcból. Egész életünkön át ragaszkodtunk a szabad szóhoz, a népeket emelő és egybeforrasztó demokratikus szabadsághoz. Ragaszkodtunk a minden rendbeli, színű és faju, hazáját igazán szerető és embertársát őszintén megbecsülő dolgozók egységéhez. És ünnepélyes pillanata ez mindannyiunknak, amikor majd öt évig tartó, ránkényszerített hallgatás után újra átadjuk népünknek a HIDat.

1938-ban, hét évvel ezelőtt írta az „Ár ellen“ c. cikkében a 41-ben hősi halált halt elvtársam, Pap Pali:

„Mi hidat vertünk, amely összeköt bennünket, falu és város dolgozóit
. . . A mi hidunkat nem lehet már lerombolni. Ezért harcolunk, győzünk,
ka kell az ár ellen is.“

És megfogva bár, de diadalmasan, a meghatottság örömkönnyével szemünkben simogatjuk meg az új HIDat. A reakció és gyűlölködés, ha föl is robbantották a vázat, de a gránitnál is szilárdabb pillérek kibírták az ostromot. Kitartottak, mert a legbiztosabb alapokba, a dolgozók szeretetébe ágyaztuk őket és mártírjaink vére pecsételte meg és avatta szentté minden szabadságát szerető ember szemében és szívében, határokon innen és túl.

Sohasem futkostunk olcsó győzelmek után, sohasem lelkesedtünk kikunyorált babérokért. Mindég a legnehezebb föladatokat kerestük, vállaltuk és oldottuk meg. Csak így teljesíthettük harcos kötelességünket, csak így dolgozhattunk ügyünkért, a belénk helyezett bizalmat csak így szolgálhattuk meg.

„Aztán egyik év a másik után múlt . . . A kifáradtak, a lógósok, az elhullottak helyett új kisebbségi magyarság lettünk. Mindig több és több feladat szakadt a nyakunkba . . . Nyitottszemű állásfoglalásunktól sok minden függ . . . Az új magyarság mi vagyunk: dolgozók, sanyargók, új életre eszméltek lassan sorakozó hada.“ (Latak István: *Öt esztendő végeztével. HID 1938, 377 old.*)

Ma új föladatok követelik megoldásukat. A régi Jugoszlávia és a megszállás gyűlöletre tanító, mételeyező hatása még ma is érezhető. A magyar ifjuság még nem sorakozott föl teljesen az építő és teremtő munka tömbjébe. A fölülről várás túlon-túl a szivekhez nőtt és káros ábrándképek ugyanugy visszatartják a lelkeket, mint a visszavonhatatlanul letűnt — kérlek alássan, urambátyámos — kor kísértetjárása.

Új időknék új szele járja be falvainkat és városainkat. A kiharcolt szabadság szele lobogtatja a véres csatákból dicsőségesen visszafért, golyószaggatta zászlókat. A harci kürtök harsonája ma munkára hív. Új kor nyílik meg előttünk: a munka megbecsülésének, a testvéri összefogás ifjakat és öregeket, nemzeteket és fajokat egységesítő, egy célra törő, egységes akarattá forrasztó kora. Átmentve az örök értékű anyagi és szellemi javakat; az egymásra való acsarkodás multját *végkép elemetjük.*

CÉLUNK ismeretes. A népi demokráciától áthatott, népi igazságérő küzdő, magyar irás: a faji és nemzetiségi gyűlölséget elvető, egységet és testvériséget hirdető szellem zászlóvivő voltunk és maradunk. *A mai Jugoszláviában látjuk legszilárdabbnak az igaz népuralomba való nyugodt és zavarmentes átfejlődés előfeltételeit.* Ezentul keressük és szorgalmazzuk a dunamedencei népi eszmetartalmat minden hódító és kívülről beavatkozó törekvés-sel szemben. Hogy mindezt elérjük, harcolnunk kell. A kishitűség és megakuvás, az irigykedés és rosszakarat, az alattomos gáncsok és nyílt törvetések ellen. És ahogy a multban nem állottunk egyedül a harcban, úgy most sem magunkra hagyatva vivjük meg azt. Mig azelőtt az államhatalom minden szerve ellenségünk volt, ma mindenütt barátokat találunk, mindenütt segítőtársakat látunk.

1939-ben fektettük le „Beszámoló“ cikkünkben programunkat. Hogy ennek alapvető tételei ma is érvényesek, azt alábbi idézeteink bizonyítják. Az új: hogy *ma szabadok vagyunk!*

„De hogy a sikert elérjük, ismernünk kell magunkat és környezetünket. Ismernünk kell a velünk együttélő népeket. A velük való évszázados együttélésünk törvényeit, ide jutásunk és letelepedésünknek történetét, egymásra utaltságunknak, . . . közös meghatározóit kell fölkeresnünk . . . Minden lehető módon közelebb kell hoznunk egymáshoz a különböző névű, egy földről fakadó kulturkifejezéseket. Fordításokkal, ismertetésekkel legyünk szószólója vajvodinai sokszínű kulturánk összetételének.“

Meg kell ismertetnünk népünkkel a népfelzabadító harc történetét és vívmányait, hogy ezáltal is közelebb hozzuk egymáshoz hazánk népeit. Nem szabad elfelednünk, hogy egyike leszünk azon kapcsoknak, amelyek a fiatal magyarországi demokráciát Titó Jugoszláviájával összekötik.

„Meg kell ismernünk Vajvodina sajátos hagyományait. Tanyáinak, falvainak és városainak életét . . . Számon kell tartanunk minden hasonló törekvést. Kapcsolatot kell találnunk ezekhez és velük együtt keresni multját, történelmi alapjait, jelenjét, jövőjét a különleges vajvodinai kulturának.“

Ezen kívül pedig arra törekszünk, hogy olvasóink számát növelve, őket magukat is megszólaltassuk. Hogy az olvasót iróvá neveljük. Mert hiszünk, hogy nálunk is vannak Veres Péterek, Mitar Poparák és Pavel Miszkinék. Itt élnek, talán közvetlen közelünkben, csak elfödi őket előlünk az önbizalom, vagy a megfelelő utmutatás hiánya. És tudjuk, hogy céljainkat teljesen csak akkor érhetjük el, ha ezek az igazán népi írások napvilágot látnak és közönséget nyernek.“

Örömmel vesszük, ha nem csak iskolázott kézből, de ipari, sőt földmunkási kézből is jó, közölhető anyagot kapunk. De egy nagyon komoly szempontot kell szemelőlt tartanunk: a dolgozók írásainak, művészetének a po'gári írások, művészetek színvonalát szépségben, művészi erőben, egy szóval tökéletességben nemcsak utól kell érnie. de túl is kell szárnyalnia. Az új művészet különb kell, hogy legyen a réginél, mert hatni csak akkor tud. És éppen ezért, mert a dolgozók munkája a világ kultúrájának alapja: képviselnünk, őriznünk és fejleszteniünk kell a haladó kultúrunk színvonalát. Csiszoltább, kiforrottabb, kevesebb jelszóval és több mélyfeggel megalkotott írásokat kell nyilvánosságra hoznunk és kérnünk munkatársainktól . . . Irják meg magukat olyannak, amilyenek, szépítés, elferdítés, tudatos céltzatosság nélkül.“

„ESZKÖZEINK szerények. A szellem fegyverével küzdünk. Szó, írás, meggyőzés. . . Minket fűt a hit és tudjuk, hogy az izme erőt kap, ha ezrek, tizezrek, százezrek — a tömeg — teszik magukévá. És ezért bízunk a sikerben és tudjuk, hogy **nem vagyunk egyedül**. Velünk van határon innen és túl — bármilyen színű, fajtájú és nemzetiségű — minden becsületesen érző és gondolkozó ember. Mindenki, aki jobbat, szebbet kíván! Aki békét, a megértés sziklájába gyökerező békét, haladást akar. Fényre, levegőre, napsugárra, öröme, boldogságra vágyakozik.“

Céljaink és eszközeink önfegyelmet, lemondást, kitartást és hitet követelnek. Tőlünk is, olvasóinktól is“

„MIT KELL ADNUNK, hogy a leszögezett cél felé haladjunk, hogy ne vigyük tévutra se magunkat, se olvasóinkat?“

Világos, érthető, mindig időszerű és érdekléssel bíró, nevelő tanító írásokat. Ne feledjük el, hogy olvasóinknak háromnegyede nem végzett közpiskolát és ismereteik jórészt keserves tapasztalatok, drágán fizetett megismerések és főképp nehéz megpróbáltatások útján, szereztek. Nekik a

betű nem szórakozás, hanem okulás, vezetés, életismereteik bővítése és kikristályosodása kell, hogy legyen. Az emberrel született bíráló szellemet kell olvasóinkban minél magasabb fokra fejleszteni, hogy megtudják különböztetni a szellemi konkolyt a tiszta buzától, a mátfefeletető mákonyt a valóságra eszméltető és kutatásra biztató üde italtól. Olvasóink a maguk, égető kérdéseire várnak tőlünk rövid, egyszerű és minél tartalmasabb választ. Ezt keresik a versekben, elbeszélésekben ugyanugy, mint a gazdasági, politikai cikkeken.

A múltban magyar nyelven szinte egyedül voltunk és egyedül vívtuk a harcot. Ma a HID története egyik fontos állomásához ért. Az ifjusági lapként indult és abból a demokratikus népszabadságok ügyét szolgáló harcos lappá fejlődött HID ma a Vajdasági Magyar Kulturszövetség szócsöve. Célkitűzéseink megvalósításában segítségünkre áll a kultúr-körök egyre sűrűsödő hálózata és egyik legfontosabb szervünknek tekintjük a Magyar Színházunkat.

Mi a kulturát egyetemes népkincssé akarjuk tenni és

„éppen ezért, mert ilyen szémszögből nézzük a dolgokat, nem a magunk, de az ügy nevében amit képviselünk, joggal várjuk el minden olvasónktól, hogy a lap terjesztésében, emelésében cselekvő részt vegyen. Mert minden, még az igazság is csak akkor válik valóvá, ha azok veszik vállalká, akikért az volt, van és lesz.

Harcolnunk kell: mindenki ott, ahol van és úgy ahogy tud. Az igazságért, az egységért, a haladásért, az igazságtalanság, az ékverők és kerékkötők ellen!”

A fönt vázolt gondolatok nem újak. A népek dolgozói az évszázados könnyes-keserves tapasztalatok árán megtanulták, hogy igazi szabadság nélkül nincs való kultúrélet, hogy a rabtartó nép, másikat elnyomó nemzet maga sem szabad és végül, hogy a szabadság nem hull idegen fegyverek árnyékában égi manna-ként, hanem mindég csak kitartó és állhatatos harc gyümölcse.

A Dunamedence szabadságért sóvárgó és gonosz gaztevőktől mindég becsapott, legnemesebb szándékaiban mindég tévútra vitt nemzetei egymáshoz való viszonyának kicsinyített képe Vajdaság történelme, az itt élő népek sorsa. Mi innen indulunk ki és ide kapcsolódnak szervesen elgondolásaink. Nemcsak ma, a múltban is ezt hirdettük s láthatárunk az egész földgolyóra kikerjed:

Az áldozatok nem voltak hiábavalók. Legjobbaink nem hiába szenvedtek a börtönök mélyén és kiáltották a közelmúltban a tetuton érdekeket szolgáló véreskezű hóhérlegények arcátlan arcába: „Éljen a magyar szabadság!”, „Éljen a Szovjetunio!”. Ezekkel a szavakkal ajkaikon haltak vértanu halált 1941 november 18-án mozgalmunk, lapunk vezetői, akik a „főlszabadító” Horthy-pribékek kezébe kerültek. Mert magyar, csak akkor lehet szabad és boldog, ha szabad és boldog a sziáv és a román. Valljuk és hir-

detjük: nem hiába hullott vére millióknak. Duna és Olt népei találkoztak végre a barikádokon. Találkoztak a testvériség és egység jegyében, diadalmasán megfogták egymás kezét és fejük fölött ott ragyog a népszabadság ötágú csilaga.

„*Elvek nem képezhetik a vita tárgyát. Az elvekért harcolni kell.*” Szóval, irással és ha kell fegyverrel is. Mi úsztunk az ár ellen, vé t ó t kiáltottunk a b é c s i d ö n t é s e k r e, a lengyel-magyar határ jogfosztó tömeghisztériájára. Mi soha meg nem alkuvó kiállással hirdettük és kovácsoztuk az egyedül való utat a boldogulás felé, a népek demokratikus összefogását a paraszuralmi népközösségek, a dolgozók és dolgoztatók hagymázos agyakból fakadó, sorsközösségi eszméi ellen. Mi ott voltunk Madrid határán, a Dalmát tengerparton, a boszniai hegyekben, átkeltünk a Dráván és segítettük pozdorjává törni a pokol seregét. Csak így születhettek meg a boldogulás és az igazi kultúra előfeltételei, a szabadság pirkadása a Dunam dencében.

Most építenünk kell. Más sikon békés eszközökkel folytatjuk a munkát, a harcot a jobb jövőért és kultúráért. Minden megmozdulásunkban harci tapasztalatainknak a jelen követelményeinek megfelelően kell érvényesülniök. A m gyarság évszázados szabadságharcaiban gyökerező egyetemes népi kultúra részeseivé és hordozóivá akarjuk tenni városaink és falvaink minden dolgozóját, az értelmiségieknek azon rétegét, amely főntartás nélkül keresi és akarja az együtt-menetelést dolgozóinkkal. *Minden más út és elgondolás téves.*

Sajtónknak tükröznie kell életünk minden megnyilvánulását. De nemcsak ezt. Mindig az élen haladva vezetés és irányítás a kötelessége. Szorosan a Népfronttal együtt menetelve, a Népfront programjának maradéktalan megvalósításáért h a r c o l v a tehetjük csak részesévé népünket a szabadság minden gyümölcsének.

Mi hadat üzentünk a tunyaságnak és kiméletlenül harcolunk azok ellen, akik uszitanak és gyűlöletet hintenek a testvérnépek közé. Es mi győzünk *ebben a hadjárásban is!* A testvériségegység jegyében kivisszük a fölvilágosodást a legeldugottabb, legsötétebb zugokba is. A múltban hídat ácsoltunk a dolgozók, népek és emberek között riant hasadékok fölél. Nem nyugodtunk és nem nyugszunk, míg a hullarablók, a kerékkötők és gyűlölködők tetemeivel a szakadékot be ne temetjük és föléljük nem ágyazzuk a megértés és megbecsülés széles országútját.

„*Igy követelik tőlünk Rákóczi, Kossuth, Petőfi és Ady szelleme, a magyar népi hagyományok És a harchoz lendületet, végtelen kitartást ad a demokratikus népszabadságok diadalmaskodó erejébe vetett, meg nem ingatható hitünk. (HID 1939. 119 old. „hozzászólás”)*”

HALOTT PROLETÁROK DALA

... Tizenharmadikán pedig, sötét és csatakos északán a krajiskai proletárok néhány raját a hegyi kórház táján bekerítették. Szembeszállva a tizszeres ellenséggel, hősi halált haltak egy szálíg az aránytalan küzdelemben.

Felénk kalászáat hányja a búza, kezünk vetése kel, terem,
vár az aratás s böreng a lányok ajkán
az esti nóta csendesen —
Mi meg'elestünk, bajtárs,
oda a fiatal búza zölden, oda a tavaszi zsenge szem,
fölötte suhogó esőben ködös bánatok dala a fekete hajtás.

Halott karok és halott fegyverek,
ez a halál sorakezója,
bajtárs bajtársa oldalán
mrev-nyugodt.
Azok meg... ó de voltak ám —
együnkre tíz jutott.

Tizen is egyre a csatakos éjszakában, mi meg már rogyadoztunk,
csapzottak voltunk s éhesek, tízünkre száz szörnyeteg szállott.
Tíz ellen egy, együnkre tíz — ó, hát így is lehet?
bizony bajtársak, bizony proletárok!

Búcsunkon sírt a küszöb, viskónk kísért a hű szemét,
utánunk zizegtek a hazai hegyek:
valahol ó, viszontlátnak-e még?
Várnak a jó anyókák virrasztva reggelig,
az úti vártán vesztet a szem,
falunkba hirnök érkezik.

Támadnak bátor ifjak új holnapok jegyében
s a fegyverek eleven tüzeiben fogant, elakadt dalunk
továbbdalolják, végigdalolják merészen,
hogy mindörökké éljen.

Ó, e dalokat mi zendítettük, s a messzeséget rezgik át!
bátyára ismer a hűg, megleli bennük kedvesét a lány
s a könnyes anya hős fiát.

Dicsőségünk napja int, — pusztulnak, fogynak a szörnyek,
minket a győzelem fénye átfog.

A Szabadság menetelő fiaival együtt dübörgünk mi is
halott proletárok.

(Dudás Kálmán fordítása)

A PETŐFI BRIGÁD

Irta: Varga István

A szabadságszerető népek nagy fölszabadító háborujában a kisnemzetek között első helyet foglalnak el Jugoszlávia népei. A leigázott népek fiai négy esztendőn keresztül emberlefeletti harcot vívtak: a fasiszta német hadigépezettel s ez a hősi harc nemcsak a hazai történelemnek írta meg legszebb lapjait, hanem az elért győzelmeivel a legnagyobb elismerést és csodálatot vívta ki magának az egész demokratikus világ előtt.

Ennek a népfölszabadító hadseregnek keretében vívta meg hősi harcát a magyar Petőfi brigád.

A nagy háboru hatodik esztendejének küszöbén, amikor a Romániában és Magyarországon délkeleti részén harcoló német csapatokat súlyos vereség érte s a megfutamított fasiszta egységek nyomán Vajdaság nagyobb része is fölszabadult, e vidék négy éven át rabszolgasorsban élt népe lerázta magát a fasiszta béklyóit és megtalálta végre az egymáshoz vezető utat. Ezzel a nagy történelmi ténnyel Vajdaság valamennyi népének lehetősége támadt, hogy részt vegyen a demokratikus jogokért, az igazságért és a szabadságért vívott harcban.

A toborzót a sokat szenvedett népben izzó szabadság utáni vágy kiáltotta el, a harc hívó szavára a vajdasági magyarság is megmozdult: magyar munkások, napszámosok, kubikosok és tiszt. értelmiségiek százával válaszoltak erre a hívó szóra: önkéntes jelentkezésükkel. Indult a nép, hogy megvívja szabadságát és lemossa magát a szennyet, amely fasiszta múlt bűneiből hullott rája. Ezekben a lázas napokban Bácska Topolya antifasiszta szervezetei tanácsot ültek és az ittélő magyar nép számára történelmi jelentőségű döntést hoztak. Elhatározták, hogy létrehozzák az önkéntes magyar katonai alakulatokat s ezeknek megszervezésével a spanyolországi szabadságharc volt magyar harcosát Varga Istvánt bízták meg. A község dolgozó népe küldöttséget menesztett Nagy Koszta altábornagyhoz, a Vajdasági erők parancsnokához s miután a fölhatalmazás megérkezett a topolyai járásban fölharsant a dobpergés és megkezdődött a toborzó. A magyar harcosok zászló alá a bácskai munkásság legjobb fiai jelentkeztek: harcrakészen állottak ott a sorban mindazok, akik a múltban kiállottak a nép mellé, bátran védték a dolgozó nép jogait s ebben az egyenlőtlen harcban a legsúlyosabb szenvedéseket viselték. Fegyveres szolgálatra jelentkeztek azok, akik a bácskai nagybirtokok árnyékában esztendők óta

nyögték a cselédsorsot és fogyasztották a zsellér keserű kenyerét. Több mint ezren gyűltek így össze Topolyán — Topolyáról hatszázan, Csantavérről háromszázan, Moravicáról több mint kétszázan és a járás többi falvaiból Feketicsről, Kishégyesről, Bajsáról — s pár nap leforgása alatt mintegy ezerkétszázfőnyi zászlóalj sorakozott föl a község főterén.

Topolya főteréről indultak el az önkéntes magyar harcosok, magukkal vive a 48-as és a 19-es dicső elődök halhatatlan emlékét és a munkásságnak, a parasztságnak azt a harci szellemét, amely a történelem során már annyi sokszor szabadságharcba mozdította a dolgozó népet. Elindultak, hogy Tito marsal nehéz harcokban és súlyos szenvedésekben megedzett hős katonáival vállvetve küzdjenek és életükkel, vérével vivják ki az ország és népe, így a magyar nép szabadságát is.

Az önkéntes magyar csapatokat a XVI. Vajdasági Hadosztály főparancsnoka által kiadott parancs szerint beosztották a hadosztály keretébe. Az indulás napja 1944 október hó 28-ika volt. Az egész község megmozdult ezen a napon: a főteret és a falu többi utcáit megtöltötte a nép, hogy szemtanúja legyen és ünneplés keretében adjon a magyar csapatok elvonulásának. Nem az aggodás, hanem a lelkesedés kísérte őket: amerre csak elhaladtak — az első menetirányuk Moravicán haladt keresztül — mindenütt csatlakoztak hozzájuk a fiatal harcosok. A szabadságharcosok e nagyszerű toborzója nem hängzött el visszhangtalanul.

Az út nehéz volt, mert a szokatlan menetelés próbára tette az új harcosokat. A csatáros uton hideg, őszi szél csapkodta az esőt a menetelő ifjak arcába; de mindannyian fölemelt fővel néztek előre, új embereknek érezték magukat: bátor, kitartó és fáradtságot nem ismerő szabad harcosoknak. Menetközben egyik harci dal a másikat követte, messzire e hallatszott daluk a sáros országutak felett. A nehéz menetelés után este megérkeztek Szvetozár Mileticsre s másnap folytatták utjukat Zombor felé. A déli órákban érkeztek meg Zomborba, ahol a lakosság nagy örömmel és lelkesedéssel fogadta őket. Elhelyezésük után megkapták az első közös ebédet s megismerkedtek a Zomborban állomásozó szláv harcos testvérekkel. Másnap résztvettek a XVI. Vajdasági Hadosztály legjobb harcosainak kitüntetései ünnepségén, majd a diszszemle során fölvonult a magyar csapat is a parancsnok, Nagy Koszta élött.

A két és félnapi zombori tartózkodás alatt az ezerkétszáz főnyi önkéntes csapatból három zászlóaljat alakítottak, ezeket beosztották a XVI. Vajdasági Hadosztály rohambrigádjaihoz, hogy a szükséges harcászati gyakorlatot elsajátítsák és fölkészült har-

cosok legyenek. A beosztási munka elvégzésével az alakulatok Baranyába mentek s ott az első táborozási helyen megkezdődött a kiképzés. Napokon keresztül szakadatlan katonai, politikai és kulturális nevelő munka folyt: új, szabad szellem termékenyítette meg a fiatal harcosokat. A katonai gyakorlatokon kívül a pihenő órák alatt politikai oktatás, egyidejűleg vagy időközben kulturális nevelés, s ezeknek nyomán egymásután alakultak meg az egységeken belül a műkedvelő csoportok, dalárdák és előadó együttesek. A munkát a helybeni lakosság is támogatta: tömegesen látogatták a katonaság rendezményeit: márcól-holnapra egybekapcsolódott, szinte egybeforrott a helyi polgári lakosság a harcosokkal. Nem merev kaszárnya szellem, hanem az új népi szellem alkotta ezt, amely a népi hadsereget betölti s mindenütt megteremti, erősíti a testvériség és egység alapjaira épített együttműködést.

A katonai és politikai nevelésben munkálkodó harcosok fáradhatatlan munkája eredményezte, hogy a magyar egységek csakhamar elsajátították a harcászat alapelveit, az új, lendületes harcmódot. A kiképzés után elkövetkezett az önálló magyar katonai egység megszervezése. A bácskai harcosokat egybeolvasztották a szlavóniai magyar önkéntesek Petőfi-zászlóaljával s megalakították az első magyar ezredet 1944 decemberében. A magyar ezred a 48-as szabadságharc legnagyobb alakjától kapta nevét s lobogójára tűzte a PETŐFI BRIGÁD.

Az új brigád parancsnokává a szlavóniai magyar zászlóaljparancsnokát, Kiss Ferenc kapitányt nevezték ki: a brigád politikai biztosa Jantovics Rudolf lett s a parancsnok helyettesévé a 3. topolyai zászlóalj megszervezőjét, Varga Istvánt nevezték ki. A politikai biztos helyettese ugyancsak a szlavóniai Petőfi-zászlóaljból került ki Balázs József személyében, az ezred operatív főnöke pedig Szobocsán Mihály lett.

A brigád-parancsnokság kinevezése után, 1944 december hó utolsó napjaiban, Petőfi Sándor születésnapjának küszöbén megkapta az ezred az első parancsot. Baranyában a Dráva balpartján huzódó védőállásokban kerül először bevetésre. A fiatal csapat nehéz föladatok előtt állott: gyenge ruházatukat kikezdte a tél, a dermesztő hideg és a nehéz szolgálat próbára tette ellenálló képességüket. Fagyos árkokban és bunkerekben állott fegyverben az őrszem 1945 január hó elején, amikor az ellenség megkezdte nagy előkészületeit a szlavóniai hidfőállítás megsemmisítésére. A Petőfi-brigád menetparancsot kapott, átadta védőállását a bolgár csapatoknak s átkelt a Dráván, hogy az ott kiépített jugoszláv hidfőállításban fölvegye a kapcsolatokat a hazai egység-

gekkel és részt vegyen az elhárító harcokban. A brigád katonái a szlavóniai Csagyavica község közelében vették föl először az érintkezést az ellenséggel: a német hadigépezethez képest úgy fegyverben, mint anyagban hiányosan felszerelt brigád. Ám az első harcok során már bebizonyosodott, hogy a határtalan áldozatkészséggel harcoló szabad harcosok tútesznek Hitler lélektelen hadigépezetén. Megmutatkozott itt a tántoríthatatlan harci szellem, a küzdők mindenekfölötti szívóssága és hite a végső győzelemben.

A brigád közel egy hónapon át harcolt az ellenséggel, súlyos csapásokat mért a fasiszta egységekre, komoly veszteségeket okozva az ellenségnek. A hősi küzdelem után kétheti pihenőre vezényelték őket az arcvonal mögött lévő Pettend nevű magyar községbe, majd tovább menetelve Drávafokon, Siklóson és Berebenten keresztül a Lugs (Lasko) nevű magyar falucskába érkeztek, ahol a parancsnokság hosszabb pihenőt engedélyezett. Ebben az időben a Drávamenti falvak hajnali csöndjét a németek tüzéségének vad zaja zavarta meg: a nehézágyuk lövedékei becsapódtak a falusi házikók közé, romboltak, gyújtottak s nem sokkal később hatalmas lángnyelvekkel égtek a falvak. A tűz vörösre festelte az eget s a lángok nyomán mindenütt a kegyetlen pusztítás képe meredt a harcosokra. Valójában ez volt a Jugoszláv ában még megmaradt német alakulatok utolsó kísérlete, hogy bármilyen áldozatok árán is kicsikarják a front-átörést és megmenthessék a bőrüket a szabadságharcosok bosszuálló fegyverétől. E nagy támadásnak az volt a célja, hogy a gyújtogató német s kózák osztagok átkeljenek a Dráván, elfoglalják Pécs s Szigetvár városát, így hátbatámadva a Vörös Hadsereget egyesüljenek a Balaton mentén harcoló német csapatokkal. Ezt az utolsó kísérletet azonban a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv népfőlszabadító hadsereg meghiúsította.

A nagy támadás készülöben volt: a Petőfi brigád ekkor pihente első harcainak fáradalmát Lugs községben s mindössze tizenöt kilométernyire volt az új arcvonaltól. Március hó 8-ikára virradóra a magyar ezred is megkapta a parancsot: a menetparancs dél felé irányította az egységeket a tizenöt kilométernyire fekvő Bolmán község irányába.

Elindultak, hogy megvívják legnagyobb csatájukat az állig fölfegyverkezett ellenséggel. . .

Nagy földadatok napjai voltak ezek. A brigád harcosainak és vezetőinek szelleme páratlanul magas nivón állott. A küszöbön álló harc feszült izgalmában indultak el, mosollyal arcukon s katonadalokat énekelve. Így közelítették meg Bolmán községet, amelynek házai, falai és zombékjai közül már az ellenség lesel-

kedett. A brigád két zászlóalja csatárláncba fejlődve megközelítette a falut s mindent elsöprő rohamra indult. A nagy csatározás betöltötte a levegőt s rövid, elkeseredett utcai harcok után a csatárlánc szemei — harcos katonák — elfoglalták a falut. Az ellenség, a német „Fritz“-ek védelmi vonala fölszakadt, fegyvereket, fölszereléseiket eldobálták és megfutamodtak a Petőfi brigád elől. Ebben a csatában a magyar harcosok 9 nehéz gépfegyvert, 130 kézfegyvert és nagymennyiségű lőszert, hadianyagot zsákmányoltak. Az ellenség 180 embert vesztett s a brigád harcosai is többen hősi halált haltak ezen a frontszakaszon.

A megfutamított ellenség azonban nem hagyta abba a küzdelmet: a hadigépezet újabb egységeit vetették be: egyik támadás megghiúsítása után a másikba kezdtek. Ebben a nehéz elhárító harcban a fiatal ezred napokig szinte döntő szerepet játszott a megtorpant ellenség sakkbantartásával. A több mint kétheti éjjelnappali harc után megindult a népfőlszabadító hadsereg általános támadása hogy a Dráva balpartján levő ellenséges osztagokat megsemmisítse. Megszólalt a hazai nehéztüzérség s beledörgött a harcizajba a „Katyuskák“ földrengésszerű bömbölése. A támadó hazai hadsereg mind sűrűbbre szorította a német hidfőállást: már csak néhány kilométer volt az egész s mögöttük a Dráva folyó sárga hullámai. Nem maradt kiut, s mire a vad harcban az est leszállott, a német egységek nagyrésze megsemmisült vagy fogságba esett.

A népfőlszabadító hadsereg diadalmas előnyomulása következtében a megrémült „Fritz“-ek a Dráva folyónak vették az irányt, a visszavonulási kísérlet azonban elkésett, mert itt is a hazai tüzezség tüze fogadta őket. A közelharcokban a Petőfi brigád katonái is hőiesen küzdöttek élükön parancsnokukkal Kis Ferenc kapitánnyal, aki elől járt, utat mutatott s ebben a hősi küzdelemben katonái élén elesett. A parancsnok a megvert ellenség utolsó maradványaitól kapta a halálos sebet s a végső győzelmet az ő holttestén át vívták ki a legjobb harcosai.

Bolmán községet a Petőfi brigád a maga erejével foglalta el. Győzelme után ide vezényelte a felsőbb parancsnokság hosszabb pihenésre. A falut az ellenséges tűz, pusztítás tönkre tette: üszkös romok, szénné égett épületek meredeztek a faluban. Egész utcasorok eltűntek ebben a nagy harcban, emberi és állati holttestek heverték szanaszét s itt-ott még füstölgött a gyújtólövedéktől elhamvadt épület. A súlyos harcok után a brigádnak még kétnapi nehéz munkájába került, míg eltakarította a harcok színhelyén hagyott tetemeiket, romokat. Am ez a munka is életveszedelemmel járt, mert a visszavonuló fasiszták nem feledkeztek meg

még arról sem, hogy a tetemek alá aknákat helyezzenek. De a minden emberi formából kivetkőzött „Fritz”-ek e módszeresen járt eredménnyel: kellő elővigyázatossággal végezte az ezred a munkát s áldozatok nélkül megtisztította a falut. A német kegyetlenkedésnek itt is a legmegdöbbentőbb, példáival találkoztak. A községháza udvarán megcsönkített magyar harcosok holttesteit hevertek, mint véres nyomai a fasiszta hadsereg embertelen harcainak, amelyekről ma már táborok ezrei beszélnek.

Napokon át tartott itt a takarítás, temetés. A mult, a megszállítás és a szolgaság utolsó nyomait temették a harcosok a kicsiny Bolmán község földjébe, hogy fölötte új, szabad és dolgos élet támadjon.

És ezek a harcosok maguk kezdték meg itt a romok felett az építést. A felszabadulás után mindjárt megindult a munka: megkezdődtek az előadások, rendezmények és összejövetelek, hogy a visszaszivárgó lakosságot is tájékoztassák új otthonának új hazájának új földadatairól. Egyik kulturcsoport a másikat váltotta: egymást tanították, egymással ismerkedtek és készülődtek a holnapok új, nagy földadataira.

*

Idő múltán a népfőlszabadító háború új szakaszához érkezett és megjött a parancs a legfelsőbb parancsnoktól a hadsereg át-szervezésre. A győzelem évének tavaszán az apró partizán egységekből, és a hős brigádokból megalakult a Jugoszláv hadsereg s ezzel 1945 április hó elején a Petőfi Brigád beleolvadt a XVI. Vajdasági Hadosztály egységeibe.

Magyarok szabadságvágya és szeretete, magyar harcosok harci szelleme, virtusa, ereje beleolvadt a Hazánk s minden népünk szabadságát védő Jugoszláv Hadseregbe. És hogy ma a magyarság népi hadseregünknek és egész népállamunknak teljes jogi alkotórésze, azt gyakorlatilag nem kis részben a Petőfi-brigád úttörő és hősiességének köszönhetjük.

Utját mint Petőfi-brigád a bolmán-i ütközetben vívott győzelemmel befejezte és a Dráva partjáról már mint az új Jugoszláv Hadsereg magyar harcosai mentek tovább nyugatnak. Töretlenül, hittel és megingathatatlan akarattal tovább, az ellenség nyomában a végső győzelemig.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

*Amilyen a társadalom termelési módja,
olyan, alapjában véve, maga a társadalom
is, olyanok eszméi és elméletei, politikai né-
zetei és intézményei.* (Sztalin)

HIGYJÉL ELŐBB

Hogy mit akarsz, azt tudd meg előbb,
lándzsát nem törnek ködevők.
A szabadság nem érett gyümölcs,
nem hull le fáról, ingyen nem adja föld.
Öklöt szorítva, előbb higgyetek
és aztán — üssetek !

Ur és paraszt, a gazdag és szegény,
ha hisz a harcban, az is már remény.
Igy lesz erőtök villámerejű,
és minden probléma olyan egyszerű. . .
Öklöt szorítva, előbb higgyetek
és aztán üssetek !

Hivő hit a nagy munkának ára,
üssetek az alkuszok szájára.
Gázoljátok le a kigyó-fészket,
s legyőzitek a nagy mindenséget.
Öklöt szorítva, előbb higgyetek
és aztán — üssetek !

A hit, a hívő hit már félsiker,
hinni kell és újra hinni kell.
Aki hisz, az semmitől se fél,
s már homlokán van a tölgyfalévél.
Öklöt szorítva, előbb higgyetek
és aztán — üssetek !

Mi tudjuk : szabadságot akarunk,
mert a mi földünk ez, melyért élünk és halunk.
S ha szívünk kard veri, s ha hull, ha hull a vér,
utolsó dobbanásig a szabadságról beszél.
Mi az öklömben, kemény öklünkben hiszünk,
láncunk letépjük és — ütünk!

(Gál László fordítása)

EGY ÉBREDŐ MAGYAR PARASZT VÁROS

Irta: Thurzó Lajos

Zenta Vajdaság legmagyarabb városa. Gazdasági, politikai és kulturális helyzetének tárgyilagos ismertetése nemcsak a város jövője, hanem Vajdaság és az egész ország szempontjából is elsőrendű fontossága. Építőmunkánk kezdetén szükséges tudnunk, hogyan él egyik legnagyobb parasztvárosunk. Mik a problémái, mivel járult hozzá eddig ifju, demokratikus államunk kiépítéséhez, milyen nagyok és komolyak azok az erők, amelyeket a demokratikus fejlődés vonalába állíthat.

I. A város multjának rövid történelmi áttekintése:

Mielőtt rátérnénk a város általános helyzetének ismertetésére, nem lesz érdektelen röviden megemlékezni történelmének egy-két fontosabb mozzanatáról. Mindenki előtt ismeretes a híres zentai csata, amelyet a város lábainál, a mai »Poronty« és »Orom« közötti Tiszaárterületen vívtak meg a már hanyatlóban lévő ozmán birodalom seregei Lipót császár haderejével (1697 szeptember 11). A Temesközön át felvonuló és a bánáti oldalon felsorakozó török seregeket itt súlyos katonai vereség érte, amely nemcsak a szultán további nyugat felé irányuló térhódításainak vette elejét, hanem döntő kihatással volt a török imperializmus további sorsára is. Eugen herceg császári hadvezér mestéri ágyulövései, amelyekkel a Tiszán átgikyevő, török harcosokkal zsufoolásig megtelt zentai hidat szétrombolta, egész Nyugat-Európát felszabadították a reá nehezedő török veszedelem lidércnyomása alól. A zentai csatából nemcsak a császári dragonyosok és a szász gyalogság, hanem gr. Pálffy János és gr. Dessewffy István tábornokok vezetésével a magyar huszárság és Tököli János parancsnoksága alatt a délvidéki szerb gyalogság is kivette részét. **Együtt harcoltak itt magyar és szerb harcosok a közös ellenség ellen.** Noha ennek a háborúnak imperialista jellege volt, mégis a közös harcnak példaként kellett volna a közös sorsra utalt két szomszédnép későbbi történelmében.

A zentai csatát követő másfél évszázadon át nem történt semmi lényeges esemény a város történelmében. A kis halászfalu lakossága csak a munkának élt. Létszámát részben a már itt régebben megtelepedett és gyökeret vert őslakosság szaporodása, részben a később idetelepített magyar és szerb családok egyre növelték. 1848-ban a reakciós császári udvar a klasszikus »Oszd meg és uralkodjál« elve alapján élesen szembeállította a két népet egymással. Fegyvert fogott egymás ellen szerb és magyar és harcuk eredménye mindkettőjük leigázása lett . . .

A magyar szabadságharc leveretése után a sebek lassan behegedtek: a szerb és magyar lakosság újra megtalálta egymást. Békében és megértésben éltek egymás mellett. A mezőgazdaság erős fejlődése és egyéb viszonyok normalizálódása következtében a város lakosságának száma

egyre nőtt. A határ bőven termő földjein egyre szaporodtak a tanyák és fejlődtek a tanyaközpontok, mint pl. Tornyos, Kevi, Gunaras és a szomszédos falu, Felsőhegy is. A földműveléssel foglalkozó lakosság lassan kitermelte önmagából a város értelmiségét, iparosságát és agrárproletáriátusát.

Az első világháború megelőző évek szocialista mozgalmanak hullámai Zentát is elértek. Különösen a földmunkásság kezdett öntudatra ébredni és szervezkedni. A hatóságok azonban hamar ráeszméltek a szépen induló tömegmozgalom veszélyességére és csírájában elfojtották. A politikailag éretlen tömeg szét-hullott, de maradt egy csoport, amelynek mélyen a lelkébe vésődtek a szocializmus tanításai és csak ideiglenesen adta fel a harcot. Ez a csoport lett a gerince, kezdeményezője minden későbbi munkásmozdulásnak, nevelt magának utánpótlást a paraszt-munkás és értelmiségi ifjúság köréből. Az 1914–18-as világháború után, a huszas évek második felében ez a fiatal erővel kibővült csoport átkötötte a munkásság élére és vezette azt az osztályharc útjára. A szépen fejlődő mozgalmat Sándor király népeleenes diktatúrája durván kettétörte. A szakszervezeteket lezárták, a vezetők nagy részét börtönbe hurcolták, Zenta munkássága újra szétforgácsolódott irányítók nélkül maradt egészen a harmincas évek második feléig, amikor a Szuboticán megjelenő önképzőköri jellegű és színvonalú diáklapból kifejlődött az a HID, amely magaköré gyűjtötte a még megmaradt régi és a fiatal harcos szellemű paraszt-munkás és értelmiségi ifjúságot. A HID és a Népszava öntötték újra életet Zenta munkásmozgalmába. A két lap írógárdájának írásai fátylaként mutatták az útát a város dolgozóinak és a fiatal nemzedéknek a kitűzött cél felé. De 1941-ben a magyar fasizmus kötéltre és börtönre juttatta azokat a vezető munkásokat és értelmiségieket, akik a haladás szellemében, a dolgozó és elnyomott nép megsegítésének érdekében küzdöttek a fasiszta reakció ellen. Újra vezetők nélkül maradtak a város munkás- és paraszttömegei. A fasizmus véres karjai közül véletlenül vagy társaik önfeláldozása árán megmenekültek négy éven át tehetetlenül, de nem reményvesztetten szemlélték az eseményeket. Akik megkísérelték az abban maradt munka folytatását internálótáborba vagy fegyházba kerültek. Ilyen helyzetben érte Zentát 1944. októberében a felszabadulás amikor a régi harcosok újra tömörültek, hogy most már minden akadály nélkül hozzálássanak a vallott program megvalósításához . . .

II. A VÁROS MAI POLITIKAI, GAZDASÁGI ÉS KULTURÁLIS HELYZETE

I. Politikai helyzet

Zenta város lakosságának politikai öntudatosítása a felszabadulás után kissé nehezen indult meg. A magyarság eleinte idegenkedett az új politikai helyzetből és passzivitásba vonult. Nem csoda; a lakosság széles tömegeinek politikai fejlődése eé mind a régi elnyomó jugoszláv rendszer, mind a magyar fasiszták igyekeztek gátat emelni; az előbbi a nemzetiségeket elnyomó politikájával, az utóbbi pedig a korlátozott szovinizmus mérgével oltot-

ta be a lelkeket. Mégis, a lakosságnak csak elenyésző kisebbségében tudott gyökeretverni a fasiszta ideológia; a többség teljesen távoltartotta magát az uralkodó és hazug politikai élettől, de ugyan akkor lelki egyensúlyát és tisztánlátását elveszítvén a másik végletbe zuhant: mint aki alól teljesen kicsúszott a talai, teljesen hátatfordított a közéletnek. Beteges nemtörődomséggel, hogy úgy mondjuk lelki letargiával kellett megküzdeniök és kell megharcolniok ma is azoknak, akik a népi demokrácia megva'osításán fáradoznak a városban. A tömegek mélyen alvó politikai öntudásának felébresztésére a városi Népfront élénk munkát folytat. Az ország belső életében és a külföldön felmerülő minden új politikai eseményt felhasználnak arra, hogy felvilágosító előadásokkal, beszámolókkal, amelyekhez mindenki szabadon hozzászólhat, pótolják az évszázados elmaradottságot és előbbre vigyék a demokrácia ügyét. Ennek a politikai munkának az eredménye napról-napra fokozódik. Igazolja ezt a legutóbbi választások nagy sikere amelyek során Zenta dolgozó parasztsága, munkássága és becsületes értelmisége 81%-ban adta le szavazatát az Egységes Népfelzabadó Front magyar és szerb jelöltjeire. Amint választások eredményeiből kitűnt a lakosság nem tett különbséget a magyar és szerb jelöltek között. Ez is azt bizonyítja, hogy Zenta biztos lépésekkel halad a politikai fejlődés, a demokrácia megbecsülésének és értékelésének útján.

2. Gazdasági helyzet:

Agrárjellegét Zenta sohasem veszítette el. Tipikus alföldi parasztváros még ma is, erős keleti színekkel, 32.000 lakosa van. Határa 64.338 katasztrális hold. Ebből kb. 50.000 katasztrális hold szántó, zsiros, jó humusz. Kiterjedt tanyavilágát tanyaközpontok kötik össze így Tornynos, Kevj és Gunaras; Zentát az egyik legnagyobb és legnépesebb tanyaközponttal Tornyossal telefon köti össze. Ebben a tanyaközpontban a városi hatóságok egyes kirendeltségei is működnek.

A birtokmegosztás egészségtelen, mert a városban és határában ma kb. 7—8000 nincstelen agrárproletáriátus él. Nagy a 2—3 holdas kisparasztok száma is, akik haszonbérletekkel pótolják földjeik csekély jövedelmét.

A tavaszi vetéskampány fontosságát Zenta dolgozó parasztsága a legteljesebb mértékben felfogta. Az 50.000 katasztrális holdnyi területből alig maradt 100 katasztrális hold bevetlen, noha a lóállomány 50%-a az átvonuló katonaság magával vitte. Jellemző, hogy a tavaszon még teheneket is befogtak szántásra, — ami errefelé igen szokatlan dolog — csakhogy minél több területet tegyenek alkalmassá a vetésre. A szántásoknál azonkívül 30 traktor is dolgozott éjjel-nappal. Ezek a traktorok később Délnyugat-Bácska és Baranya segítségére siettek. A szántások és vetések alkalmával kölcsönösen segítették egymást a kis- és nagygazdaságok. Ezen a téren senki sem emelhet panaszt Zenta dolgozó népe ellen. Hogy verejtékezve, két kezével turván a földet a tavaszi vetéskampányt majd nem százszázalékos sikerre vitte, az nem a helyi népbizottság uniszolására vagy

hatósági beavatkozásra történt. A zentai parasztság tradicionális munkaszeretete és az országos ügy iránti megértése vitte előre és juttatta diadalra a tavaszi földmunkálatokat. Sajnos a város idej buzatermése messze alul marad a tavalyin. Kellő csapadék hiányában a kalászos növények nem tudtak úgy kifejtődni, mint például a kukorica vetés, amely idejében bőséges esőt kapott és így igen szép termést ad. Zenta dolgozóinak azonban semmi okuk sincs a félelemre: buzából az elmúlt gazdasági évről nagy tartalékok maradtak; a mindennapi kenyér százszázalékban biztosítva van.

A város agrárproletáriátusa és kisparasztsága nehezen várja a földreformot, Nagy érdeklődéssel kísérte a demokratikus Magyarországon végrehajtott földosztásokat és várja, hogy az agrárreformot itt is széles népi alapokon hajtsák végre. Öntudatosan ragaszkodik régi elvéhez: **azé legyen a föld, aki megmunkálja.**

A gazdasági helyzet ismertetése során meg kell röviden ismerkednünk a helyi munkásság érdekképviselőinek, a szervezeteknek életével és munkásságával is. Zentán ma 25 szakcsoport működik. A szervezett munkások száma összesen 2466.

Szakszervezeti téren nem csak a még benemszervezett, hanem a mozgalom keretein belül élő, szervezett munkásság öntudatosítása szempontjából is sok a tennivaló. A mulasztásokat és hiányosságokat jóakarúan és sürgősen pótolni kell. Nem szabad megengedni, hogy a szervezett munkásság egyes, még öntudatlan rétegei, például ilyen kérdéseket tegyenek fel: Ha már munkaállamban élünk, miért van egyáltalán szükség a szervezkedésre? Ez a legteljesebb politikai éretlenségre, a munkásosztály történelmi szerepének és társadalmi helyzetének félreismerésére vall. A szakszervezetek vezetőinek elsőrendű kötelességük, hogy az ilyen és ehhez hasonló töreteket a munkásideológia legelemibb fegyvereivel oszlassák el. De nem a túlzott radikálizmus alkalmazásával, hanem jóakarató és céltudatos meggyőzéssel kell ezt végrehajtaniok! Általános érdek a demokrácia megerősítésének és megőrzésének érdeke, hogy a zentai munkásmozgalom éltárcosai ezen az úton haladjanak, amely, ha nehezen járható is, de biztosan célra vezet.

3. Kultúrális helyzet:

Zentai talajban a kultura magvai, bárki is vetette el, mindig nehezen csíráztak ki. Bepókhálósodott, évszázados elmaradottság nézett itt mindig konokul szembe a komolyabb, szellemi kezdeményezésekkel. A parasztság csak a munkának élt, ugyanígy a munkásság nagy többsége is, a város értelmiségére pedig különösen vonatkozik az, hogy csak »lebegett« és sohasem kereste a néppel való szorosabb kapcsolatokat. Kávéházban és káoszínóban élte le idejét és nemhogy a nép, hanem még saját osztálya problémáival sem foglalkozott. Egyedül a paraszt-munkás és értelmiségi ifjuság egy kis része ismerte fel világosan, hogy a fizikai

szükségletek kielégítése mellett szellemi táplálékra is szüksége van az embernek . . .

A város mai kulturális helyzete a régihez viszonyítva határozott fejlődést mutat, de távolról sem ért el arra a színvonalra, amelyen mozognia kellene.

A különböző gazdasági és kulturális egyesületek könyvtárában 9230 db. szépirodalmi, tudományos és szórakoztató mű, amely a felszabadulás óta úgyszólván érintetlenül hever a könyvszekrényekben. Ebből a nagygazdaköré 3000 (nem működik), a kiscgazdaköré 900, az ipartestületé 800, Kereskedő Ifjak Egyesületé 1030 (nem működik), a városi kaszinóé 800 (nem működik), egyesült szakszervezeteké 1500 és a Magyar Népművelési Egyesületé 1200 db. Az utóbbi egyesület könyvtárában kívül a többi egyesületek könyvei aapos selejtezésre szorulnak.

Kultüreladásokat eddig a helyi A. F. Zs., az USAOJ, az Egyesült Szakszervezetek kulturköre és a Magyar Népművelési Egyesület rendezte. Minden nagyobbszabásu kultüreladást a város színháztermében tartanak meg, amely 500 személy befogadására alkalmas és technikai tekintetben kiválóan megfelel erre a célra. A legsikeresebb és legnívósabb előadásokat eddig a Magyar Népművelési Egyesület rendezte. Ezeknek a kultüreladásoknak mindenik száma a demokrácia eszméjét szolgálta. Céljuk nem az volt, hogy a város magyarságának könnyü szórakozást nyujtsanak, ennél több: a magyar történelem dicsó napjaira emlékeztvén nagy írónkon és költőinken megmutatták az igazi magyar arcot, amely szenvedéstől, megpróbáltatásoktól és munkától megviselt arc mindig átszellemült valahányszor szabadságának és a világszabadságának forradami sze'e érintette.

A szentai Magyar Népművelési Egyesület aíg két hónapja, hogy megalakult. Célja a magyar népi kultúra ápolása és fejlesztése, határozott hozzájárulás az ország más népeivel, a szomszédnépekkel és a Szovjetunióval való őszinte barátság kiépítéséhez. Az egyesület ebbe a munkába be akarja kapcsolni a város magyarságának legszélesebb rétegeit.

A városi kulturbizottság népegyetemi előadássorozata szintén fontos szerepet tölt be a felvilágosító munka terén. Az eddig megtartott előadások szerb és magyar nyelven Jugoszlávia népeinek hősi harcát, a népfelszabadító mozgalmat ismertették. A kulturbizottság az ősz és tél folyamán rendszeresíteni fogja népegyetemi előadássorozatát, hogy a nyári munkák elvégzése után minden önmagát képezni akaró paraszt, munkás és értelmiségi résztvehessen azokon.

A város kulturális életének ismertetése során meg kell emlékeznünk a tanítóképző munkájáról is. Ez a tanfolyam május 25-én nyílt meg, 42 hallgatóval. Két tagozatra oszlik: az egyikben a régi tanítóképzősök, akik a képző 3—4 osztályát más elvégezték, a másik tagozaton pedig azok foglalnak helyet, akik 7—8 gimnáziummal, érettségivel bírnak. Az internátusnak 26 bennlakója van. Vajdaság majdnem minden városából és falujából résztvesznek itt azok a fiatalok, akik egy-két hónap

mulva már betüvetésre tanítják a magyar ifjúságot, elviszik a tudás világosságát a legeldugottabb magyar faluba és a legátvotabb eső tanyaközpontba is. A tanfolyam tantárgyai: pedagógiai elmélet, iskolai gyakorlat, történelmi ekonomia, mezőgazdaságtan, biológia, magyar, szerb, orosz nyelv és ének. Öszre 42 új magyar tanítóval gazdagodik Vajdaság magyar népe. Zenta kulturhivatása azonban ezzel nem ér véget. Öszre újabb tanfolyam nyílik. Ujra megnyílik az internátus tanterme a vajdasági magyarság lelkes és áldozatkész gyermekeivel, a jövődjő új tanítónemzedékével, amely öntudatban megerősödve, szellemileg gyarapodva öndűl majd el, hogy a hivatását mélyen átérző, jó kertész gondosságával ápolja az új magyar palántákat.

A Tisza partján mélyen aüdt valamikor egy város. Néma csendjét csak a végnéküli robot egyhangu üteme és a lélekharang sivár hangja verte fel. Ma megtört az átom varázsa, felébredt az alvó magyar város. szemét törölgeti és csontjait ropogtatja. Készül arra, hogy az éreiben és izmaiban rejlő ősi paraszti erőt az emberi haladás szögáldába állítsa.

GÁL LÁSZLÓ:

1941

Cserép csikorgott az üres utcán,
vak ablakok tátogtak levegőt
s hanyatt fetrengő, görbe vastraverz
csöndesen sugta: »híd voltam előbb.«

A víztoronýból szertefolyt a víz,
vele a téglá, pumpa és a gép...
Fucér hullá az utca közepén
bámészra tárta megfagyott szemét.

Átkozott eső hullt egyre-egyre,
s tavaszt ordított ég, a fal, a száj...
Két spriccer közt, holt részeg röhögéssel
kánkánt táncolt a csendör és ha!ál.

Csizmák tapostak sarat és embert,
a hátgerincet és a járdát.
S a kaszárnyában, részeg ácsok
faragták már az akasztófiát.

Éjszaka csönd volt. Csak néha csattant
rikoltva örszem: »állj — mehet!
S reggelre hervadtan lógtak az úterj
színes zászók, szintelen emberek.

1944

Süllyedt, süllyedt a fekete hajó,
s rehangáltak a részeg roncsokon:
jegyző, tanító, pap és szolgabíró,
csendőr, főispán, koma, sógor, rokon.

Bombázott utcákon riadó romok
boldog, szabad, ujjongó táncra keltek;
valahol a város szabad határán
lázadók lázas nótát énekeltek.

Jöttek az erdők rongyosai,
a láncok alatt is mindig szabadok,
s a széjelreombolt börtönökből
kizúdultak szabadon a rabok.

Jöttek. Láttál már vad vihart?
Láttad a tengert, amikor haragszik?
Láttad az embert, amikor felébred
s a napot, amikor lenyugszik?

Olyan vörös volt és olyan véres,
ragyogó és engesztelhetetlen.
Csak hunyorogva nézte a barát
és sngarától megvakult az ellen.

Jöttek. Tudtuk, hogy jönni fognak,
s már tudtuk a dalt is, a himnusz, az igazt.
Tudtuk, mit hoznak a szuronyerdők
igazságot, jogot, Titót és tavaszt!

ELŐLRŐL KEZDJÜK

Irta: Herceg János

Az őszi vasárnap délelőtt napfényes nyugalomába belehasított a sziréna bugása. Akkor már rég nem volt szokatlan ez a velőtrázó hang, hiszen éppen elégszer rikoltozott addig is, az özvegy mégis megkapaszkodott a sparhert szélébe és belesóhajtotta a konyha csendjébe:

— Jaj istenem, mi lesz velünk?

Mert még korán reggel itt volt a Csányiné, a szomszéd postás felesége és ideges csodálkozással kérdezte tőle:

— Mi az, maguk még nem pakkolnak?

— Miért? — kérdezte volna az özvegy, ha lett volna ideje erre, de a postásné nem várt a kérdésre, sebesen folytatta hireit és érveit, hogy így lesz, meg úgy lesz, s akkor az ilyen szegény özvegy két gyerekkel magára vessen, ha nem fogadja meg a jótanácsot. Vad emberek rémtetteiről beszélt a postásné, akik Tunguziából jönnek, vagy még annál is messzebből. Bizony ők nem várnak, az ő érjének tizennyolc évi szolgálata van, az nem gyerekjáték, azt ő nem hagyja veszni, ha már kiszivta az állam az erejét, mert köszvény kinozza a férjét és esténként gyakran nem tud elaludni a fájdalomtól, hát most gondoskodik róla. Ők bizony egy percig sem maradnak.

— Nézzen ide, — mondta és megfogta a karját, húzta az ablak felé — nézze csak ezt a népvándorlást. Megy, akinek keze-lába van. Mindenki megy.

És csakugyan, az utca tele volt néppel. Asszonyok, gyerekek, emberek, fiatalok és vének baktattak az állomás felé nyakig megakodva. Akinek szerencséje volt, s kocsit kapott, az ruháin kívül kovács egyebet is vihetett magával, a legtöbben azonban azt vitték, amit a kezükben, hátukon elbirtak. Ott ment a Vargáné is a négy gyerekével, tragacsot tölt maga előtt ágyneművel felpupozva és az ablakból is látni lehetett, hogy az arca ki van sirva. Ott ment Hunvölgyiné is zsákkal a hátán és gyerekekkel a karján. — Szegény — mondta magában az özvegy — ez sem hitte volna, hogy így kell elmennie. Amikor idejöttek, olyan magasan hordta az orrát, mivel a férje valami főtanácsos a vármegyeházán, hogy nem köszönt volna semennyiért, pedig itt járt el a ház előtt három éven át. Nagy doroszlai cseléd vitte utána a kosarat mindig s három lépés távolságról beszélt hozzá: nagysásasszony így meg úgy. Most ment a többiekkel, a hatalmas áradattal, nem is nézhette sokáig az ember, mert ujjabakon kellett sajnálkoznia. Mintha tűzvész, vagy földrengés elől menekültek volna az emberek, úgy tűnt az özvegynek, s akkor eszébe jutott, hogy ez a kép nem ismeretlen előtte, látta már ujságban, moziban, amint más országokból

menekültek ugyanígy asszonyok, gyerekek és öregek kísírva, sárosan, piszkosan, elcsigázva. Sőt eszébe jutott az is, ami itt volt pár év előtt . . . de erre jobb nem gondolni. Ő akkor is sajnálkozott, mert ki ne sajnálná a szegényeket, akiknek ott kell hagyni otthonukat és menni, menni, ki tudja hová, de ez most itt, ilyen közelről, mégis minden eddigi látványnál borzasztóbb.

— Látja, Csányiné, én mindig tudtam, hogy nem lesz jó vége ennek az egésznek, — mondta az özvegy csendesén — ugye hánszor félttem én, de maguk csak tüzeltek, csak fenyegetőztek, mert bíztak nagyon.

De hiába beszélt nyugodt hangon az özvegy, ő is megrémült. Mintha őt is huzta volna valami az utcára, a menekülők közé. Amikor a szomszédasszony elment, gondolta hamar elmossa a tegnapi edényt, gyorsan kitakarítja a konyhát, Jesszusom, még az ágyak sincsenek megvetve, rémüldözött és Katica fel sem kelt még, Józsi pedig elment a barátaihoz. Hogyan csomagoljon ő, hogyan menjen? Le kellett ülnie, gondolkozni, hogy mihez is fogjon előbb. S amíg törte az eszét, az idő járt s Katica kikialtott a szobából:

— Mára nem kapok reggelit, mama?

S akkor félre kellett tenni a gondot és friss kecsketejet tenni a tálcára, meg egy szelet szalonnát zöld paprikával, mert Katica beteg volt, vérszegény volt, köhögött és azt mondta az orvos, hogy a tüdeje sincs rendben. Azért marasztalta az ágyban még késő délelőtt is vasárnap, hadd pihenjen, hadd erősödjék. Aztán a baromfi sem kapott még kukoricát tegnap óta, mert semmihez sem volt kedve a postásné látogatása után, meg aztán a tyukokat úgy sem viheti magával az ember. Annyira lefoglalta a menekülés izgalma, hogy csak totyogott a konyhából ki a szobába be, sóhajtozott és a szívéhez kapott, mert az régen elromlott már. Még szerencse, hogy Katica annyira elmerült az olvasásban, hogy semmiről sem vett tudomást. Istenem, mi is lesz ezzel a kislánnyal, hiszen nem bírja az izgalmakat, mindjárt felszökik a láza . . .

— Ha maradunk, a kegydíjam is elvész — siránkozott tehetetlenül, miközben megrakta a tüzet, meghámozta a krumplit és feltette az ebédnek valót a tűzhely melegedő lapjára. Mert fájt elvesztenie azt a keveset, amit az elmúlt két-három esztendőben kapott: a kegydíjat, a gyerekek részére a segélyt, hiszen miből végezte volna el Józsi a hatodik gimnáziumot, miből iratta volna Katicát a képzőbe? Amikor mindez ismételtén átvillant az eszén, hirtelen elhatározással felugrott, beszaladt a spájzba, előhuzott egy hatalmas csalánszakot és elkezdte tömködni. Egy féltábla szalonnát dugott be hamar, mert a malacból már csak ez maradt, egy zacskóban liszt állott, azt is bedugta a zsákba, majd leguggolt a sarokba, hogy összeszedje a krumplit. Akkor nyílt a kapu, Józsi lép-

teit hallotta, kiment újra a konyhába, hogy behívja, hiszen egyedül nem győzi ezt a nagy munkát és ezt az izgalmat. De vagy az ő hangja volt gyöngye, vagy a Józsi füle vastag, mert az oda sem bojszintott, ment hátra az udvarba, mintha mi sem érdekelné, a fásszínből hosszú bambusz nádát hozott ki s elkezdte bogozni rajta a zsinórt. Sokáig piszmogott nagy türelemmel, az özvegy meg mindenről megfeledkezve, a konyhaablakból nézte. Már nem is szólította, csak nézte hangtalanul, amint rövid nadrágban, szétvetett lábbal, nyári ingben állt szökén és izmosan az udvar közepén a hajbókoló dáliák fölött és talán arra gondolt az özvegy, hogy mi is lenne, ha mindezt itt kellene hagynia, a házat, az udvart, a virágokat, a kecskét az ólban, amely négy liter tejet ad naponta és nemsokára kicsinye lesz, talán erre gondolt éppen, amikor a fiu fölemelte a nádát, meghajlította, hintáztatta maga előtt és elégedetten énekelni kezdett:

— A csitári hegyek alatt már leesett mind a hó...

Akkor az özvegy leroskadt az asztalra a zöldség és krumplihéj fölé és egész testében rázkódva zokogni kezdett. A fiu pedig csak folytatta a dalt, hogy még több fájdalmat csaljon elő csengő hangjával anyja szegény beteg szívéből, amelyre most a gondok mellé, a rémület mellé, mintha azok a messzi nagy hegyek is ránehezettek volna.

Végül mégis Józsi riasztotta fej fájdalmas zokogásából. Bejött a konyhába, rátette anyja vállára a kezét és azt mondta:

— Miért sir mama? Ebédet csomagoljon nekem, mert horgászni megyünk Milánnal a csatornára.

— Most mész, gyerek, nem látod mi van az utcán?...

— Dehogynem — felelte hetykén a fiu — menekülnek az ejtősök.

— És ezt te csak így mondod, amikor az ember szíve majd meghasad? Nekünk is menni kellene mégis talán...

— Nekünk? — csodálkozott Józsi. — Ugyan hová? És miért mennénk? Bántottunk mi valakit? Mi itthon maradunk — jelentette ki határozottan — itthon.

— De miből élünk majd fiam? A kegydíjat itt nem kapom tovább. Előlről kezdjük a kintlódást, a nyomorgást?

— Hát előlről kezdjük. Majd megleszünk a kegydíj nélkül is.

Az özvegy máskor gyöngye kezével biztosan pofont mért volna fiának az ilyen nagy hangért, most hallgatott és elkezdte csomagolni az ebédet, mert a horgászó embernek jó az étvágya s ez a kamasz most egyszerre erős, hatalmas emberré nőtt a szemében, akinek a szavára hallgatni kell.

★

És nem történt semmi. Azaz sok minden történt, de minden különösebb baj és kellemetlenség nélkül. Józsi férjivé lett. No nem

az évei szerint, hiszen csak pár hónap mulott el az istentelen vásárnap óta. De már az első este, amikor egy nagydarab szöke orosz lépett a házukba szállást kérni, Józsi ment eléje vidáman és paitáskodóan:

— Zdrasztvutye tavaris! — kiáltotta csengő hangján. — Kak delaty?

És az orosz, aki talán csakugyan Tunguziából jött, elrántotta a száját egészen a füléig és válaszolt is valamit igen kedvesen, amit azonban az özvegy nem értett, mint ahogyan Józsi nyelvtudása sem ment a fejébe.

— Tudod, tavaris, — magyarázta Józsi az orosznak, — régen vártunk mi benneteket, igaz, kicsit féltünk, mint a mamám is, de tudtuk, hogy jönni fogtok. Barátommal, Milánnal régen tanultunk oroszul, most pedig majd tökéletesítjük tudásunkat, igaz-e?

— Harasó — felelte az orosz és ezt már az özvegy is értette. Amikor azt mondják harasó, akkor nincsen baj, akkor minden rendben van. S hogy minden rendben van, kinek köszönheti azt az özvegy, meg Katica, illetve az egész család? Józsinak. Mert a második orosz már nem jött üres kézzel. Nagy halom hust hozott és lisztet és tojást. És azt mondta:

— Mamuska, csinálj nekünk valami jó vacsorát, úgy ahogyan ti szoktátok.

És most már az özvegy is kezdett beletanulni a szerepbe. Ahogyan a katonák jöttek, mindnek elsírta:

— Főznék én nektek, de látjátok, szegény vagyok.

— Harasó — felelték azok — mi a szegényeket szeretjük. — És annyi mindent hoztak, hogy elég lett volna egy lakodalomra.

Egész kis élelmiszerraktár gyűlt össze az özvegy spáizában. S hogy Józsi mit kapott, meg Katica, azt el sem lehet mondani. Talán csak egyet. A lovat, mert azóta, hogy már nem jönnek a katonák, a ló maradt a család szemefénye. És egyéb is. Majd meglátjuk.

Egyik este fiatal katona zörgette meg az ablakot. Valami tiszt volt és a »tavaris Josit« kereste. Mert addigra már híre ment, úgy tudott bánni ezekkel a rengeteg borzalmon keresztül ment katonákkal, még harmonikázott is nekik esténként, nem csoda hát, hogy megszerették. Ez a fiatal tiszt lovat vezetett kantárszáron, mert a ló lesántul.

— Gyógyítsd meg Jósi — mondta az orosz — sajnálom kint hagyni az utcán. Aztán legyen a tiéd.

— Szent Isten — sápitozott az özvegy — még csak a ló hiányzik.

— Kiürítjük a mosókonyhát — rendelkezett a ifu és ápolgatta a lovat és gyűjtögette a zabot részére. A jó ég tudja aztán, honnan szerzett kocsit, de most az is van, s Józsi reggel elmegy,

este jön haza. Fuvaros. Igazi félkéz kalmár kocsis lett belőle márról-holnapra, aki Baranyából bort hoz, az erdőből fát, szóval mindig azt, amire épp a legnagyobb szükség van, s amin még külön lehet keresni.

— Itt a kegydij — hencceg este, amikor nehéz léptekkel bejön a konyhába, hogy nem kell félni. Kezdjük előlről . . . — és nevet, mert tudja, hogy igaza van.

Az özvegy pedig este, amikor a gyerekek már elaludtak, a szoba nyugalmas sötét csendjében ezerszer végiggondol mindent, ami velük történt. S akár hányszor vissza emlékszik, sehogyan sem megy a fejébe mindez. Hiszen valóságos csoda, hogy ők ilyen jól meg vannak, s hogy így élnek. Olyan az egész, mint a mesében. És bár nem tudja biztosan, mégis olyasvalami dereng a fejében, hogy ez Józsi titka, a fiatalság titka, aki az étellel megy előre és nem fél attól, hogy újra kell kezdeni, hiszen neki éppen az az érdekes. Csak akkor szomorodik el, amikor Józsi reggel a lovát csutakolja és kedvenc nótájába fog:

— A csitári hegyek alatt már leesett mind a hó . . .

Akkor kétszeresen érzi, hogy valami elmúlt és csakugyan fiatalnak kell lenni, hogy előlről kezdje az ember ismét az életet, mely szép is, jó is, de mindenképpen nagyon nehéz.

NAZOR VLADIMIR

S Z P Á S Z A N É N E

A banyakemence mellett üldögélt
És így szólt hozzám Szpásza néni:
»Elhasznált, vén csont vagy, öreg,
Amit csinálsz, erő kell ahhoz, férfii.«

»Ált a guzsali, nénikém, figyelj:
A ráma mellett fílsz, az álom elnyomott;
A fonál megpattant, de az ujjaid,
Mintha fonnál mégis; az ujjad mozog.«

A tűzbe néz, majd nézi ujjait,
Rövid, száraz, elhasznált ujjait nézi,
Melyeken munka és robot hagyott
Örök nyomot. És megszólal Szpásza néni!

»Igazad van, Aranyfonalat szövök akkor,
Bár a guzsali megáll, megreked,
Várj. Csak a Riskát amig kihajtom,
S a kaput bezárom. — Veled megyek.«

(Gál László fordítása)

SZLÁV-MAGYAR EGYÜTTMŰKÖDÉS

Irta : Lőrinc Péter

A múltban is meg volt a törekvés a reakciós rétegekben is a magyar-szerb kulturális összefogásra és voltak egyének akik önmagukban, szent-fasiszta személyükben voltak képviselői a reakciós szerb-magyar összefogásnak, mert hol a nagyszerb hegemónista profaszizmust, hol meg a Horthy—Imrédi—Szálasi »magyarságot« képviselték. Ilyen volt és nem egymagában, Krámer Gyula vagy Popovics Milán.

Azt jelenti-e mindez, hogy a magyar-szerb összefogást és együttműködést lejárátták s hogy ez az együttműködés már önmagában véve reakciós? Plamenac Zsárkó valahol azt a gondolatot fejezte ki egy írásban, hogy Szent Száva saját kora keretei között haladó szellemű volt és nem kerékkötője a fejlődésnek és még az áruló Drázsáék sem tudták beszennyezni azzal, hogy megszárlásaik védnökévé igyekeztek őt tenni. Ugyanigy mondhatjuk mi is. Még Krámer Gyuláék és Popovics Milánék a fasiszta megszárlók sem tudták sárbataposni a szerb-magyar összefogás, testvériség és együttműködés nagy gondolatát.

Mert ahogy minden érdemnek is, de minden nacionális eszmének és elgondolásnak is, így a magyar-szerb együttműködésnek is két oldala, két lehetősége, két válfaja van. Ahogy van igazságos és jogos, de van igazságtalan és jogtalan háboru is, mert van háboru, amely leigázni, elnyomni törekszik más nemzeteket, népeket vagy osztályokat, de van háboru, amely épen ellenkezőleg felszabadítani és saját gazdájává akarja tenni az elnyomottat nemzetben, népben osztályban és ahogy van reakciós, hazug ál-nemzeti érzés, amely a nemzeteket megakarja rabolni szabadságuktól, de van igaz őszinte felszabadító nemzeti érzés is — ugyanugy volt magyar-szerb együttműködés, amely nem volt sem magyar, sem szerb, mert úgy a magyar mint a szerb nép ellen irányult, de volt, van és lehetséges és életszükségletű olyan magyar-szerb összefogás, amely úgy a magyar mint a szerb nép javát szolgálja.

Amíg egy nemzet más nemzetet igába tör: — önmaga és rablásban sinylődik. Mert sohasem a nép egésze töri igába a másik népet, de mindig csak annak egy uralkodó töredéke, amely viszont a saját népét is elnyomja és egyuttal uralkodik is azon. Ezen a téren elegendő tapasztalattal rendelkezik már egy a vajdasági, különösen a bácskai, magyar, mint a szerb, különösképen a szerbiai szerb nép is. Mind a kettő eleget megszenvedte »uralkodó nemzet« voltát, amikor nemcsak hogy a saját fajtájabeli elnyomását volt, de ártatlanul azt is túrnia kellett, hogy

mint uralkodó elnyomót gyűlöljék őt a szomszéd népek, holott ő maga is ugyanugy szenvedte az igát, mind a szomszéd testvér-nép.. A »szerbet« gyűlölte a magyar éveken át, pedig a »szerb« maga is rab volt, maga is szenvedett. A »magyart« gyűlölte a szerb elnyomott, holott a »magyar« maga is rab volt és maga is ugyanugy szenvedett mint a szerb testvér-nép. Meggyűlölték egymást a szerb és magyar közös-sorsu testvérek, hol szerb — hol magyar, de sohasem szerb és sohasem magyar, de mindig népellenesség fasiszta Krámer Gyulák és Popovics Milánok javára s önmaguknak a népeknek rovására.

Ma már tudjuk: a testvér-népek is csak akkor ébredhetnek testvér voltukra, közös sorsukra, közös érdekükre, közös fájdalmukra, egy-örömükre, ha egyként szabadok, ha egyikük sem nyomja el a másikat — ha nem kénytelenek meggyűlölni egymást. Tudjuk, mert megtanultuk saját kárunkon, saját nyomorunkon. De közös örömré, közös útra, a közös boldogulás, közös boldogság felé. És ebből a megismerésből adódik a közös kultúra fejlesztés, a megismerkedési vágy — a nagy összefogás és nagy együttműködés.

Voltunk már így sokszor együtt magyarok és szerbek nemcsak kulturában, de harcban, mozgalomban, bánatban, kacajban és össze is ismerkedtünk. De ma még többről van szó. A harc közös frontja után a munka közös frontjáról. A Petőfi-trigád közös harca után, a közös mártírok vértanu halála után a közös rohammunka brigádjainak közös munkája az összekötő kapocs. E lap élén egykor Mayer Ottmár szép, bátor neve állott. Kiért halt ő magyarként vértanuhalált a magyar fasiszmus bítófáján? Magyarért? Szerbért? Egyként mindkettőért: a népért, nemzetért, a dolgozók szabadságáért. Az ő bátor vállalása is együvé serkent bennünket. Össze kell ismerkedjünk, hogy nagyon együtt haladhassunk, úgy ahogy azt a két nép, a népek megérdemlik.

Összeismerkedni! Valamikor régen fiu és lány táncon, bálon ismerkedett meg. Ma a közös munkahelyek, mezők, műhelyek, irodák gereblyézik össze az összeillő fiatalokat is. A népeket is. A munka frontján ismerkedjünk, szokjunk egymáshoz és tanuljunk egymástól. Minta módszert, munkaszeretetet, munkatempót, munkaszervezést. Jobbtól tanul a jó, de nincs olyan rossz munkás, akiből a legjobb is ne tanulhatna. Egyszerű munkásoktól is tanult Lenin és Sztalin: megköszönte a kolhozista traktoristáknak amit tanult tőlük, amíg tanította őket.

A Magyarország-Jugoszlávia összeismerkedése jó szomszédi összezokása már tapasztalható. Most újból hidszerepe van a vajdasági magyarnak. Hogy összekötője legyen a balkáni és dunamedencei népeknek, balkáni és dunai kulturáknak. És jellemző, hol kezdődik el a két szomszéd nép összeismerkedése, újból egymáshoz-szokása a harc frontja után. A magyar szakszervezeti taács kiküldöttje járogat le a jugoszláv népek fővárosába, ő üdvözli szóban, írásban, rádión át a jugoszláv népeket, jugoszláv dolgozókat. Magyar írók is lejöttek Beográdba, de talán

hamarosan be fog rándulni egy magyar egészségügyi bizottság is, hogy tanulmányozza a jugoszláv népek egészségügyi viszonyait, tanítva tanuljon, megtanulja bajainkat, védekezési és szervezkedési módszereinket és megtanítson közben minket a maga módszereire, szervezkedésére — átadja tapasztalatait és átvegye tapasztalatainkat a népegészségügyi, népjólét terén. Tapasztalatcsere, tudományos anyagcsere, embercsere, munkamódszercsere — a közös munkafront kiépítése: ez az ismerkedés első lépése.

Jugoszláv rokkant katonák voltak üdülni a Balatonon, egy Abrasevics-csoortot is ünnepeltek Pesten. Az új Jugoszlávia elpróbálkozik az új Magyarország felé, a demokratikus Magyarország odatopogát a népi demokratikus federatív Jugoszlávia felé. Hogy megismerjék egymást, meg tudják egymásról: nép a népről mások, idegenek, ellenségek közvetítése nélkül, hogy barátjai, nem ellenségei egymásnak, hogy egy azonos politikai társadalmi, ideológiai légkörben élnek, hogy egy azonos kultúrni-von mozognak. Nem kell már, hogy gyűlölje szerb a magyart, magyar a szerbet, szerb a magyarban, magyar a szerbben, az elnyomót, a reakcióst, a fasisztát, a grófi gőgöst. Nem kell már, hogy lenézze magyar a szerbben a »balkáni kulturátlant«, vagy hazug álkulturafőlényel, magyar »kulturmisszióval« leketlen lelkében, amely kulturaterjesztés hatalomterjesztést leplezett mindig is. Nép vegyüljön el a néppel, a munka, a tanulás, a kultúra, a szociális gondoskodás terén: ismerje meg és ismerje el szeretni való önmagáról, egy azonosnak a testvérnépet, minden lehető sovizmusok kiküszöbölésére. Tudják meg: nincs már két egymással ellenségesen szembenálló front, csak társak vannak, jóbarátok itt is, ott is, akik egymásnak bányászosan jószerencsét kívánnak az újjáépítés munkájában. Mert a problémák is hasonlóak, a módszerek is, ha egy-egy téren a jugoszláv népek, más téren talán a magyar nép van is haladottabb, előnyösebb helyzetben, több kiharcolt vívmánnyal már maga mögött.

Talán erről fog beszélni Beogradban Molnár-Jeszenszki Erik, talán ezt a kulturközösséget fogja szuggerálni a száztagu folklorista és munkás kar Pesten.

És mit tehet a Hid és mit tehet a vajdasági magyar?! Bekapcsolódik a nagy tudatcsere akcióba, mint hid, amely összekapcsolja a két testvérnépet, jó szomszéd-népet és talán egykor két nagy népi-kulturális és politikai közeledés csirájává válhat: hozzásegíti a dunamenti és balkáni népeket egymás közelébe, a nagy hidra a meredek széléről.

Szükséges-e mindehhez külön Jugoszláv-magyar társaság szervezése a különböző szekciókkal vagy nem — ez a kérdés nem ide tartozik. De mindkét népben sok a közös vonás: jellemben, sorsban, kulturában, közös harc és közös munkafrontban múltban, jelenben, jövőben. Meg kell ismerje a szerb a magyar múltat, magyar történelmet, meg kell ismerje a magyar a szerb történelmet. De nem a Málnásiak, a reakciók, fasiszták hamisított történelmét a valódi igaz tudományos történelmet, a népek igaz áramlatát fel-

fedő hamisítatlan történelmet. Maszleszát, Durmant fordítsunk magyarra Zogovicsot és Kravcovot a népdalról és Agostont, Acsádit fordítsunk szerbre. De és főleg: ismerjük mindkét nyelvet és fogjunk hozzá a két nép érintkezési felületeinek tanulmányozásához a multban és jelenben, mert nem adhatjuk az igaz szerb történelmet a magyar nyelv és az igaz magyar történelmet a szerb nyelv tudása nélkül. Csak úgy irhatjuk meg, csak így tanulhatunk a multból: Jován Nenádból, a szubotícai Fekete emberből, Dózsa Székely Györgytől, Pérótól, a kuruc parasztlázadó vezértől, akinek vezérkarában egyként voltak szerbek, szlovákok és magyarok. De így ismerhetjük meg a nagy feudálisok önző népellenes történelmét is, mert a Vajdaság területén és birtokáért marakodtak a hódító öröme Brankovicsok és Hunyadiak és jóforradalmár népi harcosok is sokszor testvérölő háboruba keveredtek a Vajdaság területén, mint 1848-ban is — a reakció megsegítésére és örömeire.

És ismerjük meg és közvetítsük el egymáshoz egymás irodalmát, egymás muzsikáját, népi kulturáját. Nem egymás szennyét, nem a kávéházi slágerek művészietlen muzsikáját, de az igazi népművészet és igazi műköltészet magasszintvonalu, termékeit. A szerb hajdudalokat, a felkelés dalait, a Sztarina Novákok, Vujadinok a Visnyicsek dalait fordítsuk magyarra, a nagy jugoszláv költők műveit ismertessük népünkkel, a multból és jelenből, a Gyilaszok, Zogovicsok Csopicok, Jovan Popovicsok, Krlezsák írásait, a partizándalokat, a Davicsok verseit, a Pricák, Pavlovok Masezák tudományát. És ugyanugy: Beográd ismerte a szomorú vasárnap rossz melodiáját, de máig sem ismeri a kuruc-dalokat, a Várj babám várj» parasztfelkelő reménységét, Petőfit, Adyt, József Attilát.

Ha a háború előtt hozzáfogtunk a vajdasági népkutatás felfedező munkájához épen a Hid lapjain is — folytassuk ezt most bátrabban, szélesebben, nagyobb lendülettel, tekintet nélkül arra magyar vagy szerb faluról van-e szó. Ismerkedjünk meg a szerb falvak népeivel, életkörülményeivel, felfogásaival, munkájával és harcaival és álljunk oda magunk is a szerb nép felvevő-lencséje elé: ilyenek vagyunk nem szégyeljük magunk érte. Ilyen vályogvert házban lakunk, ilyen ciberelevest eszünk, ilyen rongyos volt a fenekünk, amire hullt a szolgabirói-földesuri pálca.

Nagyobb feladatokat vállalhatnak nagyobb közületek. A Hid egyelőre ebben valósíthatja meg a szerb-magyar ismerkedés és testvérkedés harci, kulturális és vigasztási frontját.

*Nem lehet elválasztani a gondolkodást attól
az anyagtól, amely gondolkodik.*

(Marx)

ÉLNI FOGSZ, ÉLNI

Barátaim szenvedtem én is
keservesen.
Emelem két kin között mégis
kábult fejem.
Ég a gyulékony bőr, de bár ég,
győzöm magam:
ne bőröm gondolkodjék,
hanem agyam.

Ha fájva se csak égő, fájó
ideg legyek,
hogy előre tekintsek és túl
magam felett,
hogy távolba láthassak úgy, hogy
már messziről
lássam, ítéljem azt is,
mi most gyötör.

Szót tőlem az idő vár, én nem
hazudhatok.
Nem így vártam az oly régen várt
fordulatot.
De eljött, de itt van és így is
a mi korunk.
De így is az lehet, mit
mi akarunk!

Számon még mosolygás ha mozdul
csikordulok,
de — rozsdásan is belül jó gép —
megindulok.
De föl — és fölemelem újra
zúgó fejem,
nézzünk farkas-szemet hát
történelem.

Fejedről véred bár karomként
szembe mar,
így állj meg, így kémlelj körébed
te is magyar.
Láss túl azon, mi csak van
túl magadon.
Élni fogsz, élni. élni
jó magyarom!

Ki által éltél vérben-éhből
századokat,
ez a kinpróba mi tenéked?
Egy pillanat!
(Nyitja éj kemencéjét s nyújtja
forrón feléd
millió és millió hajnal
a kenyerét!)

SZAKKÉPZETTSÉG ÉS BECSÜLET

Irta: Malusev Cvetko

Ujjáépülő államunk ifju közigazgatása sok nehézséggel küzd. Nap nap után találkozunk emberekkel, akik saját megfigyeléseik alapján azt állítják, hogy ebben az államban valami nincs rendjén, mert ime csak egy kicsit körülnézünk és korrupciót, nemtörődőséget, bürokráciát és a régi rendszer minden hibáját megláthatjuk. »Hát ezt nevezitek új államnak? Hát ez a népi demokrácia?« kiáltanak fel, amikor már egy zsákravaló hibát és bajt felhántak.

Talán feleslegesnek tűnik, de el kell mondanunk: magunk is tisztában vagyunk azzal, hogy az új állam nem képes egy csapásra minden hibát orvosolni, minden bajt megszüntetni. Hiszen mindazok, akik lelkes igelői a mai új rendszernek, minden lelkesezésük mellett is a valóság vonalán mozognak és mint ilyenek maguk sem hunyhatnak szemet a bajok és hibák láttán: jobban mondva, épp az ő kötelességük, hogy a hibákat első-sorban észrevegyék és minden lehetőt elkövessenek, hogy azok többé ne forduljanak elő. De a fentemlitett »kritikusok« erre is csak azt mondják, hogy »majd meglátod!« »Igazán javíthatatlan idealista maradtál!«, avagy »Én sohasem tudnék ilyen rendszerről lelkesen beszélni.«

»Bírálatuk« anyagát nagyjában két csoportba oszthatjuk. Panaszuk mindig arra lyukad ki, hogy a közigazgatásban és annak közegeiben, a tisztviselői karban igen sok olyan ember van felelős helyen, aki a reáharuló feladatkört kellő szakképzettség hiányában nem tudja ellátni és ebből az államban és az állam polgárainak óriási kára származik. Afölött siránkoznak, hogy diplomás emberek munka és kenyér nélkül vannak, mert az állásokat képzetlen munkások töltik be. Azon csodálkoznak, hogy illetékes körök az ilyen szembeszökő munkaszervezési hibát nem tudják észrevenni, vagy hogy még akkor sem ütik helyre a hibát, ha már valaki rámutat, hogy »íme, itt a hiba.«

A másik panaszcsoport oda irányul, hogy közhivatalaink előtt még mindig rengeteg ember várakozik, míg ügyes-bajos dolgában sorra kerül, holott egyesek ügyét soronkívül, »protekción«-val rövid úton elintézik. »Sokszor« úgy mondják »épp azok a fasiszták ülnek a hivatalokban, akik a megszállás alatt együttműködtek a megszállókkal és a régi rendszer minden piszkáért felelősek.«

Ha ezeket a panaszokat az ember ellenvetés nélkül végighallgatja, következik a feketebörcék felsorolása, az összes hatósági intézkedések »szigorú« elbírálása, végül pedig a helyzet »tudományos« analízise, amely — mint kétszerkettőnégy — bebizonyítja hogy már nem tarthat sokáig, mert a munkásság és a parasztság elégedetlen«, sőt már titkos szervezkedés is észlelhető.

Ezek a kávéházi konrádok lelkükre vették az államrendszer súlyos gondját, mert ha ők ezzel nem törődnek, nem volna, aki ezzel foglalkoz-

na. Homlokukat ráncolják és komoran néznek maguk elé.

Bármennyire is nevetséges bírálatuk gondolatmenete, mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül, amit mondanak. Lehet, hogy illetéktelenül és illetéktelen helyen gyakorolják kritikájukat, de nem lehet letagadni, hogy bírálatuk lényegesen számunkra is fontos adatokat tartalmaz, melyek kellő mérlegelése sok tanulság levonására ad alkalmat. Minden vélemény hat, az építő bírálat elősegíti az építést, a romboló a rombolást. Mindazok, akik a jelenlegi helyzetet nem szívesen látják, sűrűn használják a bírálat fegyverét: tisztában vannak azzal, hogy a demokratikus rendszer ápolja a kritikát és semmit sem tesz az olyan bírálók ellen sem, akiknek kritikája szemmel láthatóan romboló, éppen mivel az igazi demokratikus rendszer erős meggyőződése, hogy »a romboló kritikát az építő előbb utóbb úgyis legyőzi.

Építőnek csak az a bírálat mondható, amely a hibák felsorolása után a helyes megoldást is megmutatja és addig harcol, amíg a helyes megoldás nem vezet érvényre. Viszont az a bírálat, amely a hibák felsorolása után arra lyukad ki, hogy a munkásságnak és parasztságnak elégedetlennek kell lennie, egyenesen rombolónak mondható és vele szemben minden eszköz igénybe kell vennünk, értesületlen emberek könnyen felülhetnek és magukévá tehetik azokat a rosszindulatú következtetéseket, amelyeket az ilyen »kritikusok« levonnak.

A szakképzett tisztviselők tényleg lényeges kérdése az új közigazgatásnak. Senki sem vonja kétségbe, hogy a munka csak akkor megy jól, ha azt tényleg szakképzett emberek végzik. Az is nyilvánvaló, hogy lépésről lépésre találkozunk emberekkel, akik a rájuk háruló feladatokat nem tudják kellően elvégezni, mert hiányzik hozzá az általános szakképzettség, a rátermettség, a tapasztalat. A tények felsorolása, azonban még nem segít a helyzeten. Mélyebb elemzés tárgyává kell tennünk ezeket a tényeket: fel kell kutatnunk az okokat, amelyek idevezettek és ennek alapján keresnünk a kiutat a nehéz helyzetből.

Tudjuk, hogy a fasiszmusnak igen sok szakképzett ember sikerült megvásárolnia, vagyis más eszközökkel a szolgálatába állítania. A finánciókések kis csoportja nem végezhette el az államirányítás hatalmas munkáját, ha az értelmiségiek erre nem vállalkoztak volna. Az értelmiségi osztályhelyzeténél fogva nem helyezkedett oly élesen szembe a finánciókések uralmi rendszerével — a fasiszmissal — mint a munkás, vagy paraszt. Ha ezt kivételiesen megtette, úgy csak egy igen mély erkölcsi meggyőződés alapján. Lényeges részük »loyális« volt a fasiszmus idején.

Ebből az egy tényből láthatjuk, hogy igen óvatosan kell kezelni a közigazgatási tisztviselők kérdését. Könnyen előfordulhat, hogy rossz választás esetén az új rendszer legnagyobb ellenségei kerülnek felelős állásokba, ahonnan kártevő munkájukat zavartalanul folytathatják és az új rendszert veszélybe sodorják. Erre meg is volna az okuk: régi gazdájuk, a fasiszta finánciókések 15—20.000 dináros fizetéseket juttatott neki, míg az új államrendszerben akár milyen magas helyekre kerüljenek is párezer dinárnál

nem jutnak tovább. Ezért minden értelmiséginek ki kell állnia az u. n. becsület-próbát is. Ténykedésével, magatartásával kell bizonyítania, hogy barátja és nem ellensége az új rendszernek, mielőtt tehetségének és szakképzettségének megfelelő állásba jut. Egyszerűen »loyálisnak« lenni itt nem elég! Mert a loyális az ilyen emberek számára csak azt jelenti, hogy nem szegül ellene az új rendszernek, de nem azt is, hogy hajlandó érte áldozatokat hozni. Amikor ma az újjáépítés idején mindenkitől a legnagyobb önmegtágadást, áldozatkészséget és türelmet kell megkövetelnünk, akkor elsősorban a köztisztviselőkre gondolunk és úgy hisszük, hogy akik a közszolgálatban állanak, elsősorban kötelesek jó példával elő járni, mert különben példájukkal rombolnak. Ez pedig a bizalom halála.

Hogy közigazgatásunkat ettől a betegségtől megóvjuk, az elején kell a gyógyítást kezdenünk, amíg a baj nem harapódzott el, amíg nem vált általános tünetté. Minden állampolgár elsősorú kötelessége, mindjárt a helyszínen, ott: a postán, a városházán, az adóhivatalban, bárhol érelyesen és szabatosan a hivatalnok szemébe mondani munkája hiányait, vagy szabálytalanságait. S ha a hivatalnok erre gorombasággal válaszol főnökhöz fordulni, ott is becsületet és rendes munkát követelni, és így tovább mindaddig, míg a hiba orvoslást nem nyert. Elmúltak az idők, amikor a hivatalnokok a maguk hivatalában kiskirályok voltak és úgy képzelték, hogy a nép csak azért van, hogy uralkodjanak felette.

Közigazgatásunk legfőbb jellemvonása a nép tényleges uralma. Sokan nem tudják, hogy joguk van a bírálat fegyverét az államgépezet közegeire alkalmazni és hogy ezért ma nem büntetés, hanem csak dicséret és elismerés jár. Tudjuk mindannyian, hogy a lezajlott választásokon, hogyan szavaztunk: minden hivatalban választott emberek ülnek. A választások szabadok voltak és ezentúl már mindig szabadok is lesznek. Ha megnevelődött, rossz tisztviselőket választottunk, vagy türjük őket, vagy leváltjuk és újakat választunk. Más kiút nincs. Ha nem akarjuk türni, választásokat követelnünk. Ebből azonban azt a tanulságot is le kell vonnunk, hogy választások idején mindenki vegyen részt, de nem csak a szavazó-cédulája kitöltésével, hanem aktív bírálattal is. Minden jelölt bírálható és ha tárgyilagosan, komolyan megmondjuk kifogásainkat jelleme, magaviselete, multja ellen — senki sem szavaz rá.

Hogy a kritikát az emberek nem úgy gyakorolják, ahogy kell, annak tulajdonítható, hogy Vojvodina a régi Jugoszláviában gyarmati függőségben élt s a nép megszokta, hogy a közigazgatás közegeitől féljen, mert nem választott emberek, hanem a nagyszerb gondolat felbérelt hóhéraj voltak, akik durvasággal és erőszakkal védték munkaadójuk és sajátmaguk kiváltságos helyzetét.

Ma azonban maguk a választott hatósági emberek, a tartományi kormány, a központi kormány, sajtó, rádió — egyszóval mindenki harcol a bürokratikus, rossz hivatalnok ellen. Nekünk is kötelességünk ebbe a harcba bekapcsolódnunk. Fel kell használnunk minden eszközt arra, hogy közigazgatásunkat a bürokráciától megszabadítsuk.

M E S E A K U Z N Y E C K S Z T R O J R Ó L

Erre a helyre az első öt éves terv idején
1,000,000 vagon építőanyagot szállítottunk.
Itt a fémipari gigant, szén-gigant lesz és száz-
ezerlakosú város. (Egy beszélgetésből)

Felhők szaladnak fenn az égen,
első szemez; a sötét leül.
Öreg munkások fáradt csöndesen
heverésznek a taliga körül.
Az esőn át is csillog a szemük,
az egyik súgja, a másik fülel:
»Megládd, négy évre, itt a pusztaságon
micsoda pompás város terül el.«
Ólmosan esik — súlyos sötétség
és ver az eső, mint vessző — nyaláb,
Munkások ülnék benn az iszapban,
de egyik se adja alább.
Lila már szájuk a hidegtől,
a sápadt tűznél mégis beszélnek:
»Itt négy év múlva hej! nagy paloták,
megládd, az élő égig érnek!«
Olyan ázottak, mint az ürgék,
a lakásuk se jó, se száraz.
Ülnék ólmos esőben ázva
és dohos kenyeret zabálnak.
Hítük erősebb, mint az éhség
és szemük többet lát a mánál:
»A semmiből nő ki a házunk,
tán épp ennél a fahasábnál.«
Dobog, dohog, zúg, zeng a munka,

szétkergetj a medve-
nyáját,
Töri, zúzza a földet széjjel,
»Gigant«-ot épít, százágú
házat,

Állnak a faiak, mint a
sziklák,
A »Martin« indul, a gőz szét-
árad . . .

Szibéria, szeppe és tajga
ébred, nyújtózik, él és
lázad!

Házat kapunk itt, meseházat, —
nem lesz dohos, piszkos és
nedves,

A Bajkál többé nem lesz puszta,
sivatag, bozót, veszedelmes.

Zúg, zeng ujong a munkás-
himnusz,
szakad a felhő, pusztul a
sötét.

Kertváros lesz itt, kertváros,
város
és ragyogni fog az élet és az
ég!

Tudom, hogy ez a város felépül,
s virágoskert is lesz a házban:
mert ilyen emberek élnek nálunk;
nálunk, nálunk! Szovjethazában!

(Gál László fordítása)

»MAJAKOVSZKI SZOVJETKORSZAKUNK LEGJOBB, LEGTEHETSÉ-
GESEBB KÖLTŐJE VOLT ÉS MARAD« — mondta Vladimir Maja-
kovszkíról (1894—1934) a hatalmas Szovjetszövetség vezetője, Sztalin.

Nagyképűség lenne Majakovszki költészetéről írnom, hiszen — saj-
nos —, csak Zogovics fordításában ismertem meg és Zogovics maga
írja, hogy nem mindenütt ragaszkodott Majakovszki rímeihez. Elkerül-
hetetlen annak bevallása, hogy én viszont Zogovics rimeire nem ragasz-
kodtam mindig, így a magyar olvasó természetesen nem kaphatja meg
azt az egészet, amit Majakovszki jelent.

Versei azonban — azt hiszem — így is szépek. Így is megmutatnak
valamit Majakovszkiból, aki amellet, hogy nagy költő volt; minden
sorában pozitív költő volt, és az óriások bátorságával és bevezetésével

oldotta meg az emberi élet legkézenfekvőbb, ugyanakkor legáltalánosabb kérdéseit. Ezt sem én állítom — bár érzem én is —, hanem a nagybolgár esztéta, Todor Pavlov, aki három tanulmányával vezeti be Zogovics Majakovszki-fordításait.

Még csak annyit, hogy a »Martin« a Martin-féle vasolvasztó kohó; a Bajkál Ázsidiában a Burját—Mongol Autonóm Szocialista Szovjetköztársaságban van és a tajga az ottani tülevelü őserdő.

Remélem, hogy rövidesen megismerhetjük az igazi Majakovszkit is, — addig is elnézést kérek, hogy a nagy költőt ilyen halvány másolatban merem — jobb hiányában — bemutatni.

g. l.

K Ö Z G A Z D A S Á G I S Z E M L E

A SZTACHANOV-MOZGALOM GYÖKEREI

Irta : Sztalin V. J.

A Sztachánov-mozgalom bölcsőjénél, annak forrásainál vagyunk. He-lyénvaló lenne leszögezni a Sztachánov-mozgalom néhány jellemző vonását.

Szembeötlő mindenekelőtt az a tény, hogy ez a mozgalom valahogyan önjerejéből kezdődött, csaknem spontánul, alulról, anélkül, hogy üzemünk vezetőségei bármilyen néven nevezendő nyomást is alkalmaztak volna. Sőt: ez a mozgalom bizonyos mértékben üzemünk vezetőségeinek akarata ellenére született meg és kezdett kibontakozni, sőt harcban ezekkel a vezetőségekkel. Molotov elvtárs már elbeszélte, milyen kinokat kellett kiállnia Muszinszkij elvtársnak, az archangelszki fűrésztelepi munkásnak, mikor a gazdasági szervezet és az ellenőrök előtt eltitkolva, új, magasabb technikai normákat dolgozott ki. Magának Sztachánovnak a sorsa se volt jobb, mert ahhoz, hogy ügyét előre vihesse, védekeznie kellett nemcsak a vezetőség egyes hivatalnokai, hanem egyes munkások ellen is, akik kinevették és »ujításai« miatt hajszát rendeztek ellene. Ami Buszigint illeti, ismeretes, hogy »ujításaiért« kis hijja, hogy el nem vesztette munkáját a gyárban és csak műhelyvezetője, Szokolinszkij elvtárs közbelépésére maradhatott meg munkahelyén.

Látnivaló, hogy üzemünk vezetőségei, amennyiben beavatkoztak, nem a Sztachánov-mozgalom elősegítésére, hanem hátráltatására tették. A Sztachánov-mozgalom tehát mint alulról jövő mozgalom született meg és bontakozott ki. És éppen mert önjerejéből született meg, éppen mert alulról indul, éppen azért a Sztachánov-mozgalom korunk rendkívül életrevaló és feltartóztathatatlan mozgalma.

Helyénvaló továbbá kitérni a Sztachánov-mozgalomnak még egy jellemző vonására. Ez a jellemző vonás abban áll, hogy a Sztachánov-mozgalom nem fokozatosan terjedt el az egész Szovjetunió területén, hanem hallatlan gyorsasággal, fergeteg módjára. Hogyan kezdődött a dolog? Sztachánov ötszörösére vagy hatszorosára, ha nem még többszörösére emelte föl a szénfejtés technikai normáját, Buszigin és Szmetyinyin ugyan ezt csinálták meg, egyik gépipar terén, másik a cipőipar terén. Az újságok közölték ezeket a tényeket. S egyszerre csak — a Sztachánov-mozgalom lángja elborította az egész országot. Miről van itt szó? Honnan a Sztachánov-mozgalom elterjedésének ez a gyorsasága? Sztachánov és Buszigin talán nagy szervezők, akiknek nagy összeköttetések vannak a Szovjetunió körzeteiben és kerületeiben s ők maguk szervezték meg a dolgot? Nem, persze hogy nem! Sztachánov és Buszigin talán arra tartanak igényt, hogy országunk nagy embereinek tekintésük őket, akik maguk hordták szét a Sztachánov-mozgalom paraszát az egész országban? Ez sem igaz. Láttuk itt Sztachánovot és Buszigin, felszóltak értekezletünkön. Egyszerű és szerény emberek, semmi igényük arra, hogy mint országosmértetű nagyságokat borostyánnal koszorúzzák meg őket. Sőt, én úgy látom, hogy kissé zavarba is hozta őket a mozgalom várakozásuk ellenére kibontakozott nagy lendülete. És ha a Sztachánov és Buszigin eldobta gyufaszálak mégis elégségesek voltak arra, hogy ezt a mozgalmat lángra lobbantsák — akkor ez azt jelenti, hogy a Sztachánov-mozgalom teljes mértékben megérett dolog. Csak az olyan teljesen érett mozgalom, amelynek már csak egy lökés kellett arra, hogy kipattanjon — csak egy ilyen mozgalom terjedhetett el ilyen gyorsan, és nőhetett meg, mint a lavina.

Mivel magyarázható meg az, hogy a Sztachánov-mozgalom teljesen megérett dolognak bizonyult? Mi az oka annak, hogy olyan gyorsan elterjedt? Mik a Sztachánov-mozgalom gyökerei?

Legalábbis négy ilyen ok van.

1. A Sztachánov-mozgalom alapjául mindenekelőtt a munkások anyagi helyzetének gyökeres megjavulása szolgált. Az élet, elvtársak, megjavult. Az élet vidámabb lett. Már pedig ha az ember vidáman él, akkor jól is dolgozik. Innen a kitermelés magas normái. Innen a munka hősei és hősnői. A Sztachánov-mozgalom gyökere mindenekelőtt ebben van. Ha válság lenne nálunk, ha léteznék nálunk a munkanélküliség, a munkásosztálynak ez a korbácsa, ha rossz, csunya, szomorú lenne nálunk az élet, akkor nálunk semminő Sztachánov-mozgalom nem volna. (Taps.) A mi proletárforradalmunk az egyetlen olyan forradalom a világon, amely nemcsak politikai eredményeket tud felmutatni a nép számára, hanem anyagi eredményeket is. A múlt összes munkásforradalmaj között csak egy olyat ismerünk, mely úgy-ahogy kivívta a hatalmat. Ez a Párizsi Kommun volt, amely azonban nem élt sokáig. Megpróbálta ugyan széttörni a kapitalizmus bilincseit, de nem volt elég ideje rá s még kevesebb ideje volt arra, hogy a népnek a forradalom anyagi eredményeit megmutathatta volna. A

mi forradalmunk az egyetlen, amely nemcsak összetörte a kapitalizmus bilincseit és szabadságot adott a népnek, hanem meg tudta teremteni a nép számára a jómódu élet anyagi feltételeit is. Ebben van a mi forradalmunk ereje és legyőzhetetlensége. Persze, hogy jó elkergetni a cári zsandárokat, elfoglalni a hatalmat és szabadságot kapni. Nagyon jó. De, sajnos, a szabadság egymagában még távolról sem elegendő. Ha kevés a kenyér, kevés a vaj és a zsír, kevés a ruhakelme, rosszak a lakások, magával a szabadsággal nem sokra lehet menni. Magával a szabadsággal, elvtársak, jóllakni vajmi bajos. (Helyeslő felkiáltások, taps.) Ahhoz, hogy jól és vidáman lehessen élni, az kell, hogy a politikai szabadság áldásait anyagi jólét tetőzze be. Forradalmunk jellemző sajátása abban áll, hogy nemcsak szabadságot adott a népnek, hanem anyagi javakat is, a jómódu és kultúrszinvonalon álló élet lehetőségét is. Ez az oka annak, hogy vidám lett nálunk az élet és ez az a talaj, melyen a Sztachanov-mozgalom kinőtt.

2. A Sztachanov-mozgalom másik forrása az, hogy nálunk nincsen kizsákmányolás. Nálunk az emberek nem a kizsákmányolók javára dolgoznak, nem semmittevők gazdagítására, hanem sajátmaguk, saját osztályuk saját saját szovjettársadalmuk javára, ahol a hatalom a munkásosztály legjobbjainak kezében van. Innen van az, hogy nálunk a munkának társadalmi jelentősége van, hogy a munka nálunk becsület és dicsőség dolga. A kapitalista rendszerben a munkának személyes, magánjellege van. Ha többet termeltél, többet kapsz és élj magadnak, ahogy tudsz. Senki se tud rólad és nem is akar tudni. A kapitalisták számára dolgozol, azokat gazdagítod? Hát lehet ez másképp? Azért fogadtak fel, hogy gazdagítsd a kizsákmányolókat. Ha nem tetszik — credj a munkanélküliek sorába és tengődj, ahogy tudsz, találunk másokat, akikkel lehet beszélni. Innen van az, hogy a kapitalista rendszerben az emberek munkáját nem sokra becsülik. Érthető, hogy ilyen viszonyok között a Sztachanov-mozgalomnak helye nem lehet. Egész más a helyzet a szovjetrendszer viszonyai között. Itt a dolgozó embert megbecsülik. Itt a dolgozó nem kizsákmányolók javára dolgozik, hanem sajátmaga, saját osztálya javára, a társadalom javára. Itt a dolgozó ember nem érezheti magát elhagyottnak és egyedülállónak. Ellenkezőleg, nálunk a dolgozó ember magát országa szabad polgárának, társadalmi tényezőnek érzi. És ha jól dolgozik, ha megadja a társadalomnak azt, amit adhat — a munka hőségének számít, dicsőség övezi. Érthető, hogy a Sztachanov-mozgalom csakis ilyen viszonyok között születhetett meg.

3. A Sztachanov-mozgalom harmadik forrásául a nálunk meglévő új technikát kell tekintenünk. A Sztachanov-mozgalom szervesen összefügg az új technikával. Az új technika nélkül, új gyárak nélkül, új felszerelés nélkül a Sztachanov-mozgalom nem születhetett volna meg nálunk. Új technika nélkül a technikai normákat fel lehet emelni kétszeresükre, háromszorosukra, de nem többre. Ha a sztachanovisták a technikai normákat ötszörösükre meg hatszorosukra emelték, ez azt jelenti, hogy teljesen és egészben az új technikára támaszkodnak. Ebből tehát az következik,

hogy országunk iparosítása, üzemeink és gyáraink rekonstrukciója, az új felszerelés volt a Sztachánov-mozgalom egyik szülő-oka.

4. De az új technikával egymagával még nem jutunk messze. Lehet elsőrangú technikánk, lehetnek elsőrangú üzemeink és gyáraink, de ha nincsenek embereink, akik ezt a technikát meg tudják nyergelni, a technika megmarad pusztá technikának. Ahhoz, hogy az új technika elérhesse a maga eredményeit, szükség van még emberekre is, munkás- és munkásnő-káderekre, akik a technika élére tudnak állni és előre tudják vinni. A Sztachánov-mozgalom megszületése és növekedése azt jelenti, hogy ezek a káderek nálunk a munkások és munkásnők között már megszülettek. Két évvel ezelőtt a párt azt mondta, hogy az új gyárak felépítésével és üzemeink rekonstruálásával még csak félmunkát végeztünk. A párt akkor kijelentette, hogy a lelkesedésnek, mellyel az új gyárakat építjük, párosulnia kell a technika elsajátítása iránti lelkesedéssel, hogy csakis ezen az úton lehet a kitűzött feladatot eredményesen végigvinni. Szemmellátható, hogy ez alatt a két év alatt végbement az új technika elsajátítása és az új káderek születése. Ma világos, hogy ezek a kádereink már megvannak. Érthető, hogy ilyen káderek nélkül, ezek nélkül az új emberek nélkül, semilyen Sztachánov-mozgalom nálunk nem lenne. Ily módon azt az erőt, mely a Sztachánov-mozgalmat kialakította és előrevitte, a munkások és munkásnők soraiból kikerült új emberek szolgáltatták, akik elsajátították az új technikát.

Ezek azok a körülmények, amelyek megszülték és előrevitték a Sztachánov-mozgalmat.

Nevetséges volna feltételezni, hogy csupán hivatali rendszabályokkal meg lehet változtatni a gazdaságtan törvényeit, amelyek nálunk, a mi rendszerünkben érvényben vannak. Csak szavakkal és hírveréssel nem lehet kilátást nyújtani a tömegeknek. Az összes rendszabályok, melyeket ma alkalmazunk, magukon kell, hogy viseljék azt a demokratikus népi jelleget, amely az új Jugoszláviát, mint a munkások, parasztok, a dolgozó értelmiség, a középrétegek, egyszóval az alapvető néptömegek államát jellemzi.

(Kardelj)

KÖZGAZDASÁG A HÁBORU UTÁN

Irta: Varga Jenő

Varga Jenő a Szovjet-Unióban élő neves magyar közgazdász ezt a cikket közvetlenül az európai háboru befejezése után írta, aktualitását azonban — jöllehet a Japán elleni háboru, melynek cikkében nagy jelentőséget tulajdonít, befejezést nyert — még sem veszítette el. Sőt ellenkezőleg: az elmúlt idő és események már eddig is igazolták megállapításai helyességét és így a cikk még nagyobb érdeklődésre tarthat számot.

A háboru befejezése Európában aktuálisná teszi a kérdést, mint fog a kapitalista világ gazdasági élete alakulni a közeljövőben, azaz konkrétan az első ipari ciklus menetének kérdését a háboru befejezése után.*

A helyzet sajátossága jelenleg abban áll, hogy a háboru, jóllehet Európában befejezést nyert, a távolkeleten tovább tart. A háboru folytatása Japán ellen azt jelenti, hogy a hadviselő demokratikus államok — az Egyesült Államok, Anglia és ezek gyarmatai (bizonyos mértékben Franciaországban is) — nem térnek azonnal és teljesen át a háborus gazdálkodásról a békegazdálkodásra. Ezen országokban mindössze csak a háboru céljaira való termelés fog erősen csökkenni. A háborus gazdálkodásról a békegazdálkodásra való átmenet, Japán és Kína kivételével, sajátos módon fokozatosan fog végbemenni. Anélkül, hogy jóslásokba bocsájkoznánk a Japán elleni háboru tantamát illetőleg, megállapíthatjuk, hogy az az idő, ameddig a háboru még el fog tartani, feltétlenül elegendő lesz arra, hogy mély hatást gyakoroljon az európai ipari ciklus menetére a háboru után. E kérdésre egyébként még visszatérünk.

Megkísérelni, meghatározni az ipari ciklus menetét a háboru után annál is inkább nagy merészség volna, mivel számos statisztikai adat hiányában még a pillanatnyi gazdasági helyzetet sem lehet teljes pontossággal felmérni. Mégis, a marxista módszer és az első világháboru utáni helyzet ismerete valamint az Egyesült Államok gazdaságáról, a világháboru utáni helyzet döntő tényezőjéről rendelkezésünkre álló statisztikai adatok lehetővé teszik, hogy a kérdést tudományos analízis tárgyává tegyük és legalább nagy általánosságban, felvázoljuk az ipari ciklus valószínű menetét a háboru után. Magától értetődik, helytelen volna azt hinni, hogy a múlt háboru utáni események ezáltal egyszerűen meg fognak ismétlődni. Sőt lényeges különbség van a jelenlegi és első

*Ipari ciklus alatt a közgazdaságban az ipari fellendülés (konjunktúra) és az ipari válság (krízis) közötti időszakot értjük. A kapitalista világ gazdasági életében az ipari fellendülés és ipari válság szabályszerűen váltakozó jelenségek, melyek az ipari fejlődés menetét ciklusokra osztják. A fellendülés és válság ciklikusan ismétlődnek.

világháborút követő helyzet között. Ezeket a különbségeket később részletesebben is tárgyaljuk.

Kiindulópontként meg kell állapítanunk a tényt, hogy minden világháború megszakítja az ipari ciklus menetét, az ipari termelés meneteiből kizárja a ciklusokat a háború egész tartamára és megteremti a »sajátos természetű magas konjunktúra fázisát.« Ennek oka abban rejlik, hogy a gazdasági élet a háború hatása alatt deformálódik. A kapitalizmusnak ugyanis békeidőben az áru értékesítése, azaz a tőkének az árualakból pénzalakká való átváltóztatása a legnehezebb problémája. Az értékesítésnek, vagy másként kifejezve, a piacnak ez a problémája a háború alatt nem létezik. A hadseregek szükséglete sokkal nagyobb, mint a termelési kapacitás, mely békeidőben, piac hiányában, nem volt teljesen kihasználva. A mai háborúban az állam korlátlan kapacitású vevőként lép fel a piacon. A háborús gazdálkodásban a vállalkozónak nem azon kell törnie a fejét, hogy mint adjon túl az árun, hanem azon, hogy a rendelkezésre álló pénztőkét mint változtassa át termelési tőkévé, mint szerezzé meg a termelési tőke elemeit: munkaerőt, nyersanyagot és termelő és szállító eszközöket. A háborúban a kapitalista termelést nem a társadalom vásárló ereje korlátozza, mint békében, hanem ellenkezőleg az elégtelen termelés korlátozza a polgári lakosság termelési és egyéb szükségleteinek kielégítését.

Miennél tovább folyik a háború, annál nagyobb mértékben mulja feljül a társadalom termelő erejét annak vásárló ereje. A teljesen felhasznált termelési tőke értéke, amely nyersanyag, munkagépek, épületek és munkaerő hiányában nem változhat át ismét termelési tőkévé, mint pénztőke ülededik le a bankok folyószámláin. Ugyanez történik az akkumulálásra szánt profittal is. A munkásság, tisztviselők és tiszteltetésének egyrésze, melyet fogyasztási cikkek hiányában nem tudnak teljesen elkölteni, ugyancsak a takarékpénztárba kerül, főként betétek formájában. Mindezen a felfalmozott szükségletű cikkek iránti kereslet lehetőségének óriási felfalmozott összegei a háború végét várják, hogy az állami szabályozás megszüntével, teljes erejükkel az áru piacra vessék magukat.

Az előbbiekből úgy tűnik, mintha a háború befejeztével a rövid ideig tartó átmeneti nehézségek leküzdése után, amelyek a háborús gazdálkodásról a békegazdálkodásra való átmenetből származnak, megvolna minden feltétel annak, hogy az új ipari ciklust az ipari fellendülés fázisa vezesse be. A múltban ez valóban így is történt. A fellendülés periódusa az első világháború után azonban nagyon rövid volt. Alább közöljük az ipari termelés index számait, melyek az első világháború befejezését követő évekre szólnak. A háborús évekre nincsenek közös index számok. (1913:100).

Évek-országok	Egyesült áll.	Anglia	Franciaország	Németország
1919	120,3	—	57	57,8
1920	126,1	100,2	62	55,1
1921	95,9	67,6	55	66,3

Ezek a számok azt mutatják, hogy a fellendülés periódusa az első világháborút követő eg. Németország kivételével, amely erős inflációnak volt helye, csak igen rövid ideig tartott. A termelési index számok havonkénti átszámítása azt mutatja, hogy a termelés a legmagasabb fokot az

Egyesült Államokban	1920 márciusában
Angliában	1920 első negyedében
Franciaországban	1920 novemberében

érték el.

A háború utáni termelés fellendülése tehát a kapitalista világ két döntőfontosságú államában, csak, mintegy 15 hónapig tartott.

Ami a kontinentális Európa országait illeti ezek, a semleges országok kivételével, a háború következtében mind annyira elszegényedtek, (a szó legszorosabb értelmében véve), hogy a bankok és takarékpénztárak számláin elhelyezett készpénzbetétek óriási vásárlóereje nem a termelés fellendüléséhez, hanem inflációhoz vezetett.

Elteltek az árucikkek iránti készpénzfizetési keresletek, a termelés ezekben az országokban (Németország, Franciaország, Lengyelország, Ausztria, Magyarország stb.) csak nagyon nehezen indulhatott fejlődésnek, mivel a termelés fokozásához szükséges anyagi elemek, ugyanint nyersanyag, gépek és szállítási eszközök, (a társadalmi megrázkódtatásról nem is szólva), nem álltak rendelkezésükre. Ezen országok háború utáni gazdasági helyzetét mi annak idején az »elégte en termelés kríziseként« jellemeltük, szemelölt tartva; hogy a termelés ilyen alacsony nivóját sem a túltermelés, sem pedig a vásárlóképeség hiánya idézték elő, ahogyan ez a »normális« túltermelés idején történni szokott — hanem a termelési eszközök hiánya, az a körülmény, hogy ezek az országok elszegényedtek.

A fenti számok ezenkívül azt is bizonyítják, hogy a háború befejezését követő rövid ipari fellendülés fázisa Európában, az Egyesült Államok kivételével, sehol sem érte el a háború előtti színvonalat. Ezt a színvonalat csak néhány év múlva az 1920—21 évi krízis után érték el. És pedig: Franciaországban 1924-ben, Németországban 1927-ben, míg Angliában csak 1929-ben, azaz közvetlenül az 1929—33-as világválság kezdete előtt. Ez azt jelenti, hogy a háború befejezése után a főbb európai országoknak 6—9, illetőleg 11 évre volt szükségük, hogy ipari termelésük elérje a háború előtti színvonalat.

E helyen még alá kell huznunk az árak sajátos alakulását az első világháborúban és az azt követő években, mivel az árak színvonalának kérdése a háború után külkereskedelmünk várható jelentős megnövekedésével kapcsolatban elég nagy gyakorlati érdeklődést keltenek a Szovjetunióban. A szilárd valutájú országokban — az Egyesült Államokban és Angliában — a nagybani árak az első világháborúban a háború előtti árak kétszeresére emelkedtek, míg később a világháború befejezése után a rövid fellendülés folyamán az árak emelkedése aránylag nem volt nagy.

A nagykereskedelmi árak indexszámai:

Országok-évek	1913	1918	1919	1920	1921
Egy. Áll. [1910-1914-100]	102	191	202	226	143
Anglia „Index Ekonomist“	100	225	235	293	144,3

Az árak a legmagasabb színvonalat az Egyesült Államokban tehát 1920 januárjában, Angliában pedig 1920 márciusában érték el.

Még fontosab azonban a következő: az 1920—21-es krízis idején az árak jóllehet erősen estek s jóllehet a munkaerő termelékenysége növekedett és ezzel arányosan az egyenlő minőségű áruk értéke (azaz a bennük megtestesült munkaidő is csökkent, nem érték el az 1913-as színvonalat. Az áraknak az 1913-as színvonal alá kellett volna csökkeniök, azonban a monopólizmus ereje folytán, valamint annak következtében, hogy a termelési költségek egész sor tényezője (adók, bérlet, szállítási költségek, stb.) szilárdan a háborús idők magas színvonalán maradtak, az árak is a háború előtti színvonal fölött rögzítődtek. Csak az 1929—33-évi krízis hozta az árakat arányba a csökkent értékkel, azaz csökkentette az árakat annyira, hogy az 1913-as színvonal alá süllyedtek. Az 1920—21-es krízis mesterségesen magas színvonalon tartott árai kétségkívül elősegítették az 1929—33-as krízis elmélyedését és kiéleződését.

Ha összehasonlítjuk a második világháborúnak a kapitalista világra gyakorolt gazdasági hatását az első világháború hatásával, úgy szemmel látható, hogy a jelenlegi háború befejeztével a kapitalista világ gazdasági élete sokkal mélyebb átalakulást fog mutatni, mint 1918-ban.

Az 1914—18-as háború csak formálisan volt világháború, mivel a világ legtöbb országa csak formálisan vett részt benne, a valóságban tulajdonképpen európai háború volt. A hadműveletek Európán kívül egész kisméretűek voltak. Gazdasági szempontból nézve az Egyesült Államok, a délamerikai országok, Japán és Kína az elmúlt háborúban a valóságban semleges országok voltak. Az Egyesült Államok felszereltek ugyan egy hadsereget, melynek azonban a hadműveletekben csak igen csekély aktív része volt, embervesztései pedig minimálisak voltak. A második világháború ezzel szemben már egy valóságos világháború, mivel a világ lakosságának óriási tömege vett benne aktíven részt. Ezuttal a hadseregek létszáma is sokkal nagyobb volt, mint a múlt háborúban. A hadműveletek négy kontinensen folytak. A hadikiadások ma nemcsak pénzértékben, hanem a reális értékekben is, összehasonlíthatatlanul nagyobbak, mivel a felszerelés és fegyverek ma sokkal hatalmasabbak és bonyolultabbak, mint egykor voltak (hárci kocsik, páncél kocsik, motorizált hadseregek, légi flotta, mindez a múlt háborúban csak újdonság volt, ma pedig óriási tömegekben használják azokat.) És ami még fontosabb: az első világháború idején a háború által tönkretett és elpusztított területek (Oroszor-

ország kivételével) a szó szoros értelmében Északkelet-Franciaországra szorítottak, ma a háborús pusztítás kiterjed egész Európára és a többi kontinensekre is. A kapitalista világ e háború végén, egészben véve, sokkal szegényebb lesz, mint volt 1918-ban.

Ugyanekkor a gazdasági helyzetet illetőleg a különbség azon országok között, melyek területé nem volt hadszíntér, elsősorban az Egyesült Államok, az angol dominiumok, bizonyos mértékben Anglia, a Délemerikai államok és az európai semleges államok, valamint az európai kontinens azon kapitalista országai között, amelyeket Németország megtámadott és amelyek teljesen elszegényedve, elpusztítva és alapjaikban megrázkódtatva gazdasági életük mélypontjára süllyedtek — ma sokkal élesebb, mint az első világháború után volt. Míg az Egyesült Államok (ugyanúgy Kanada, a Délemerikai Szövetség stb.) egy jobb és nagyobb teljesítőképességű termelő apparátussal kerültek ki a háborúból, addig a kontinentális Európa országaiban, melyek hadművelleti területek voltak, a termelési eszközök teljesen elhasználódtak vagy megsemmisültek, a városok és a közlekedési eszközök nagyrésze pedig romokban hever. A háború után ilyen formán az országok első csoportjában valószínűleg hamarosan »tul-termelés« lép fel, míg az elpusztított országokban, ahogy ez a múlt háború után is történt, az »elégtelen termelés krízise« üti fel a fejét, azzal a különbséggel, hogy ez utóbbiak területe, sokkal nagyobb lesz, mint az első világháború után volt. Az »elégtelen termelés krízise« a Szovjetunióval határos kelet-európai országokban, a Szovjetunióval való szorosabb gazdasági összeköttetés következtében, nem lesz olyan éles.

Anglia e tekintetben, mintegy középhelyet foglal el. Anglia nem volt hadszíntér, de viszont nem kis anyagi károkat szenvedett a légitámadások során. Anglia a háború alatt elköltötte vagy elvesztette külföldön elhelyezett tőkének nagy részét és a háborúból szemben a dominiumokkal és gyarmataival, nagy adósságokkal fog kikerülni. Az angol közgazdászok meglehetősen egybehangzó véleménye szerint Angliának mintegy 50%-al többet kell exportálnia, mint háború előtt, ha a háború előtti életszínvonal helyreállításához szükséges élelmiszer és nyersanyag szükséglete behozatalát biztosítani akarja. Angliának rendkívül rugalmas gazdasági politikát kell folytatnia, ha biztosítani akarja nyersanyag és élelmiszer szükségleteinek behozatalát.

Az Egyesült Államok meglévő, tökéletesített és megnagyobbodott termelő apparátusa valamint a legkevesebb 50 millió dollárra becsült »elhalasztott« kereslet a háború után, mint ahogy az 1918 után is történt, minden bizonnyal egy rövid lejáratu konjunktúrát fog előidézni. Kereslet első sorban a nem elsőrendű szükségleti cikkek, úgymint autó, hűtőszekrények, háztartási villanykészülékek és elszínelés, bútor, lakás, stb, azaz azon árucikkek iránt fog mutatkozni, melyek előállítását a háború alatt teljesen leállították, vagy pedig erősen korlátozták. Az elsőrendű szükségleti cikkek, u. m. élelmiszer, ruha, lábbeli iránt a kereslet nem lesz sokkal

nagyobb a normálisnál, mivel a fogyasztás a háboru alatt csak jelentéktelen mértékben csökkent.

A termelő eszközök iránti kereslet ezzel szemben, tekintve, hogy az Egyesült Államok termelő apparátusa a háboru alatt jelentősen megerősödött, bizonyára kisebb lesz, mint a háboru előtt. Egy nyilvánosságra hozott, bizonyára felnagyított becslés szerint, az Egyesült Államok rendelkezésére álló munkagépek ma körülbelül 10 békeév szükségletét fedezik. Az ujjonon létesített termelő apparátusnak nagyrésze az állam kezén van.

Az Egyesült Államok kormánya mintegy 16 milliárd dollárt fektetett a hadiiparba. Roosevelt 1944 év szeptember 26-án mondott rádióbeszédében kijelentette, hogy az állami üzemeket a háboru után magán cégeknek kell átadni. A részünkről kételkedünk abban, hogy ez utóbbiak hajlandók volnának átvenni azokat. A részükre sokkal előnyösebb volna, ha a feleslegessé vált termelő erőket az állam konzerválná.

Az amerikai kitermelőipar legtöbb ága a háboru végén ugyancsak főlös termelő erővel fog rendelkezni. A vaskohók kapacitása a háboru alatt sokmillió tonnával gyarapodott. Az alumínium gyárak egész sorát, mivel termelésükre már nem volt szükség, még 1944-ben üzemben kívül helyezték. A műgumigyárak kapacitása fedezni tudja Amerika teljes béke-szükségletét.

Az ipari ciklus helyes megítélése céljából figyelembe kell vennünk a munkaerő termelékenységének növekedését a háboru alatt, mint ipari termelésben elért a technikai tökéletesítések eredményét. Az ipar, megsza-badulva a piackeresés gondjaitól s a háboru szükségletek kielégítésének követelményeitől üzve, számos újítást vezetett be a termelésbe. Ezek egy része már előbb is ismeretes volt s csak a piacon jelentkező nehézségek miatt nem nyertek gyakorlati alkalmazást. A munkaerő termelékenységének növekedését a háboru alatt az Egyesült Államokban a békeévek évi 2%-val szemben, évi 4%-ra becsülik. A munkaerő termelékenységének növekedése rendkívüli befolyással van az ipari ciklus alakulására a háboru után.

Az amerikai mezőgazdaság, annak ellenére, hogy rendkívül sok buzát használtak fel, állati takarmány és szeszfőzés céljaira, átmenetileg még mindig nagy buzatartalékokkal rendelkezik. Az Egyesült Államok mezőgazdasági termelése — a gyapot és cukor kivételével — erősen fellümulja az 1935—39 évek termelését.

Mind ebből azt látjuk, hogy a háboru vége és a háboru céljaira dolgozó iparnak a békebeli cikkek termelésére való átmenete az amerikai gazdasági élet számos ágában, jóllehet a nem elsőrendű szükségletekben és lakásokban mutatkozó »elhalasztott« kereslet ellentétes hatást fog kiváltani — túltermeléssel fenyeget. Az »elhalasztott« kereslet jótékony hatását erősen ellensúlyozza a munkanélküliség, melynek fenyegető kezdete a háboru alatti átlag-munkaórák termelésének növekedésében és a katonai szolgálatról visszatérő munkások, a munkapiacra való vissza-

térésében. Ez a tömeges munkanélküliség a munkásosztály folyó jövedelmének azaz a szükségletek kielégítése lehetőségének csökkenését is maga után vonja.

Bizonyos tényezők, tehát az irányba hatnak, hogy az európai háború befejezése után feltételezhető konjunkturát az Egyesült Államokban meg rövidítsék, míg más komoly tényezők éppen ellenkezőleg a konjunkturát meghosszabbítani látszanak. E tényezők közül rámutatunk néhány fontosabbra.

A hadműveletek a jelen háborúban nem egyidejűleg fejeződnek be, mint 1918-ban. A háború, miután Európában befejezést nyert, Japánnal tovább tart. Amerikai vélemények szerint e háború folytatásához elegendő ha az amerikai hadiipar 50%-al dolgozik. Következésképpen az ipar jelentős része az átmeneti periódusban továbbra is a hadsereg részére fog dolgozni, míg az ipar másik része a folyó szükségleteket, az »elhalasztott« szükségleteket és részben a termelő eszközökben jelentkező szükségleteket fogja fedezni. Ez a körülmény megkönnyíti a békegazdálkodásra való átmenetet. Az elmondottak Angliára is érvényesek.

Ami az árakat illetőleg e háborúra jellemző, hogy azok emelkedése a hadviselő országokban nem volt olyan jelentős, mint az első világháborúban. Ennek két oka van.

Először a vezető kapitalista államok termelő apparátusa közvetlen a háború előtt kihasználatlanul hevert, melyeknek bekapcsolása a termelésbe a termelés fokozását jelentette, ez viszont enyhítőleg hatott az áremelkedés tendenciájára. Másodszor: az államhatalom ebben a háborúban előbb szabályozta az árakat, mint a múlt háborúban és sokkal módszeresebben hajította azt végre.

Nagykereskedelmi árak (1929 első fele = 100)

	1940	1941	1942	1943
Egyesült Államok	103	114	123	135
Anglia	140	157	164	167
Németország	103	105	108	109

A Németországra vonatkozó indexszámok az állam részéről rögzített szilárd árakat fejezik ki, a fekete-piac árai, természetesen sokszorosán felülmúlták azokat. Angliában az árak emelkedését részben állami intervencióval fékeztek. A hadviselő országokban alkalmazott állami intervenció jelentősége abból is kitűnik, hogy az árak emelkedése a semleges országokban nagyobb, mint a hadviselő országokban. Íme a semleges országok 1943 évi indexszámai (1939 első fele = 100)

Svédország	Svájc	Törökország	Spanyolország	Portugália
170	206	578	157	220

A tényből, hogy az árak az Egyesült Államokban nem emelkedtek olyan rohamosan, azt a következtetést lehetne levonni, hogy az árak, mint az első világháború után, ezuttal is erősen emelkedni fognak. Véle-

ményünk szerint ez nem fog bekövetkezni. A gazdasági élet fokozatos átalakulása, az árak hatósági ellenőrzése és szabályozása az átmeneti időszakban, valamint az Egyesült Államok mezőgazdaságában, kitermelő és jelentős mértékben feldolgozó iparában is tultengő, termelőerők, a szilárd valutájú országokban meg fogják akadályozni az általános áremelkedést vagy legalább is ellensúlyozni fogják azt. Az egyes cikkek árának alakulása természetesen különböző és az ingadozások viszonylag elég nagyok. Az angolszász országokban bőségesen lesznek cikkek, melyeknek termelését a háború alatt fokozták (mint pl. alumínium, magnezit, gumi, munkagépek) úgy hogy áraik csökkenő tendenciát fognak mutatni. Más cikkek iránt viszont nagy lesz a kereslet (építőanyag, építőipari gépek, az Egyesült Államokban autók, hűtökészülékek stb.) és így feltételezhető, az árak alakulása ideiglenesen emelkedő tendenciát fog mutatni. Mindent összevéve, olyan méretű áremelkedést, mint amilyen az első világháború után volt, számunkra teljesen lezártnak látszik. Ehelyen hangsúlyoznunk kell, hogy — jóllehet az Egyesült Államokban az árak az 1939-es árakkal szemben nem mutatnak erős emelkedést — az árucikkek árai (ugyanugy, mint az első világháború idején) általánosságban véve értékük felett vannak, holott — tekintetbe véve, hogy a munka produktivitásának növekedése folytán egy-egy árucikkben ma kevesebb társadalmi munkaidő tesztül meg, mint a háború előtt — az áraknak, aranyban vagy szilárd amerikai valutában kifejezve, ma a háború előtti színvonal alatt kellene lenniök. Az Egyesült Államok háború utáni konjunktúrájában tehát nem valószínű a jelentékenyebb áremelkedés, míg a krízis fázisában, mely a konjunktúrát követni fogja, lényeges áresés várható. Feltételezhető, hogy azokban az országokban, melyek valutája szilárd marad a dollárral szemben (az angol dominiumok, Anglia) az árak hasonlóképp alakulnak.

Egész másként alakul az ipari ciklus a háború után a kontinentális Európa országaiban. Itt belátható időn belül szó sem lehet olyan háború utáni konjunktúráról, melynek következtében a termelés a háború előtti nivóra emelkedne. Lesz »készpénz«-kereslet, de nem lesznek termelési lehetőségek a szükségletek kielégítésére. Ezekben az országokban, ugyanugy mint az első világháború után, ekerülhetetlen az »elégtelen termelés«-krízise. A termelő és szállító eszközök hiánya rendkívül megnövekedett mértékben az ipari termelés megszervezésének lehetőségét. Az infláció veszedelme rendkívül nagy lesz. Egy nagyobb mérvű inflációt csak úgy lehet elkerülni, vagy legalább is csökkenteni a kontinentális Európában, ha a háború utáni évek során sikerül fenntartani az állami ellenőrzést és szabályozást, illetőleg a termelést, fogyasztást és árakat.

Hogy az »elégtelen termelés krízisével« kapcsolatban fellépő infláció milyen méretet fog ölteni, mennyi ideig fog tartani és milyen mértékben fog összefüggni a nyílt inflációval, ez sokban attól fog függeni, hogy milyen gyorsan és milyen mértékben lesznek hajlandók a háborúból gazdaságilag érintetlenül vagy esetleg megerősödvé kikerült országok — az Egyesült Államok, Kanada, esetleg Anglia is — a termelő eszközöknek

hitelben való szállításával segítséget nyújtani Európa ujjaépítésére. Franciaország részére az Egyesült Államok már folyósítottak 2,5 milliárd dollár hitelt, mely összegért vasuti mozdonyokat, kocsikat, nyersanyagot és élelmiszert fog kapni. Kelet-Európa országai, elsősorban a Szovjet-Uniótól fognak segílyt kapni.

A segítségnyújtás célját kellene szolgálnia a tervbe vett Nemzetközi valutatartalék tőkének és a Nemzetközi Ujjáépítési Banknak.

A nemzetközi valutatartaléktőke hivatva volna megakadályozni, vagy legalább is bizonyos határok közt tartani az inflációt oly módon, hogy az arra szoruló államok rendelkezésére bocsátja a fizetési mérleg passzív szaldójának fedezésére szolgáló valutamennyiséget. Ezen segítség nélkül a szóbanforgó országok valutáját a külföldi hitelek rendezése alkalmával arany vagy dollár viszonylatban, az elértéktelenedés veszedelme fenyegetné. Jóllehet a nemzetközi valutatartaléktőke céljaira a tervezet szerint elég nagy összeget irányítottak elő (8,8 milliárd dollárt) a kölcsönösszegek, melyeket a kontinentális Európa országai részére előírányoztak — Franciaországnak 450 millió dollárt, Hollandiának 275 milliót, Belgiumnak 225 milliót, — s mely összegeket nem is használhatják fel egyszerre, hanem négy év alatt részletekben — csak bajosan tudják majd megvédeni őket a fenyegető inflációtól. Az infláció megakadályozásának ugyanis nem a fizetési mérleg a döntő tényezője, hanem az ország gazdasági helyzete. A nemzetközi valuta tartaléktőke szabályzata minden ország részére biztosítja a jogot, hogy valutáját minden előzetes megállapodás nélkül 10%-al leszállíthassa — és a Valutatartaléktőke igazgatóságával való megállapodás alapján további 10%-al.

Az Ujjáépítési Bank alaptőkéje a tervezet szerint körülbelül ugyanakkora lesz, mint a valutatartaléktőke, főfeladata pedig a magánbankok által kibocsájtott hosszú lejáratu kölcsönökért való kezesség. A jelenlegi történelmi helyzetben az európai országoknak csak az amerikai és kanadai bankok és konszernek tudnak kölcsönt nyújtani, mivel csak az Egyesült Államok és Kanada rendelkeznek annyi termelő eszközzel, nyersanyaggal, géppel, felszereléssel stb, ami meghaladja szükségleteiket. Ami Angliát illeti, jóllehet megválnának a lehetőségei, hogy a kivitel számára termelő eszközöket állítson elő, fizetési mérlegének kedvezőtlen állapota nem enged meg hogy jelentősebb hosszulejratu hitelt nyújtson. Lord Keimpe-nek a dumbarton-oaki konferencián tett kijelentése szerint Angliának külföldi adósságai 1944 végén (nem számítva a kölcsön és bérleti szerződésből származó adósságokat) 3 milliárd font•sterling, azaz körülbelül ugyanannyit tett ki mint Angliának a háború előtti külföldi tőkebefektetése. A fentiek szerint tehát az ujjáépítés tempója, az »elégtelen termelés krízisének« átvészélése, és az infláció megakadályozása illetőleg korlátozása — első sorban az Európába irányuló amerikai tőke exporttól fog függeni.

Az Egyesült Államok hatalmas tartalékai nem csak hogy lehetővé teszik számára a nagyobb mérvű tőkekivitelt Európába, hanem a túltermeés

valamint tömeges munkanélküliség veszedelmének elkerülése céljából még kívánatosabb is teszi.

A hatalmas méretű tőke export felveti a transzformálás problémáját, azaz, hogy milyen anyagi formában fizessék az Egyesült Államoknak az exportált tőke jövedelmét, kamatait, valamint az esedékes törlesztési összegeket. Ez a kérdés már az első világháboru után nagy vitáknak adott helyet az Egyesült Államokban. Jellegzetes például, hogy a National City Bank 1920—21 évi havi jelentéseiben nem egyszer állást foglalt az ellen, hogy az európai kormányok fizessék hadiadósságaikat az Egyesült Államoknak.

»A jelen helyzetben — irták 1921 novemberében — sokkal nagyobb érdekünk, hogy Európa megvásárolhassa termékeinket mint sem hogy régi adósságait fizesse. A helyzet még mindig változatlan. Ugy a magunk, mint Európa szempontjából sokkal fontosabb, hogy Európa fizetőképessége a számára szükséges és a részünkre felesleges árucikkek felvásárlására, mintsem a kormányunknak járó adósságok fizetésére legyen kihasználva. A magas deviza árfolyamok, melyek majdnem egész Európában uralkodóvá váltak New Yorkban nehéz akadályt jelentenek kivitelünknek. Ha most konkurálva az üzleti világgal még az adós-országok kormányai is vevőként lépnek fel a deviza piacon, akkor ezek árfolyamai még magasabbra szöknek, ilyenkor, amikor az amerikai üzleti köröknek az a legfőbb gondjuk, hogy az európai országokat megfelelő hitelek biztosításával vásárlóképessé tegyék piacainkon. — igen különös politika volna azt követelni európai adósainktól, hogy fizetőképességüket az amerikai államkincstárnak járó adósságaik törlesztésére használják fel.«

A nyersanyagban való fizetési lehetősége a háboru következtében igen összezsugorodott. Néhány fontosabb nyersanyagnak behozatala a háboru után többé-kevésbé esik. Vonatkozik ez többek közt a következő árukra:

Az Egyesült Államok behozatala 1937-ben (millió dollárban)

Gumí	Növényi zsírok és olajok	Nyersselyem
248	112	107

E három nyersanyag importja, jóllehet az amerikai import egyhatod részét tette ki, a szintetikus gummigyártás fejlődése, a soja feldolgozásának rohamos növekedése és a műselyem minőségének megjavítása következtében a háboru után egész minimálisra csökken. A háboru után új áruk behozatalára kellene áttérni. Nyilvánvaló hogy az Egyesült Államok régi vámpolitikája nem felel meg az Egyesült Államok új világpiacon való helyzetének. Rooseveltnél meg is említették ezt a háboru alatt.

Mindent összevéve azt állíthatjuk, hogy miután a háboru Európában befejeződött, azon országok melyeknek termelőgépezete érintetlen maradt vagy még meg is erősödött 2—4 éven át konjunkturális viszonyokat fognak megélni. Ez a fázis a termelési krízishez fog vezetni, amely minden bizonnyal tovább fog tartani mint az 1920—21. krízis. A túltermelési krízis ismét rossz kihatással lesz a kontinentális Európa országainak helyzetére, melyek ekkor — jóllehet termelésüket a háboru utáni legalacsonyabb

szinvonallal szemben megjavították — még mindig az elégtelen termelési krízis és az infláció veszedelme elleni fognak harcolni.

A háboru utáni krízis lezajlása és az európai valuták legalábbis részbeni stabilizációja után megkezdődik az új teljes ipari ciklus. Ez a ciklus azonban nem az 1921-29 évek ciklusaihoz lesz hasonló melyet — különösen az Egyesült Államokban és Németországban — viszonylagosan erős fellendülés jellemezett, hanem inkább az 1929-37 évek ciklusához melyet a »sajátos természetű depresszió« jellemezett, mely nem vezetett a teljes üzleti felélénküléshez. Azok a tényezők amelyek annak idején megakadályozták a teljes fellendülés bekövetkezését: a tőke határtalanul kapzsi terjeszkedési vágya és a társadalom szűk korlátok közé szorított vásárlóképessége közötti éles ellentét és az ezen ellentéttel kihívott krónikus szűneteltetésre illetőleg elégtelen kihasználása a termelőszekőknek és a krónikus munkanélküliség — melyek nagyobb erővel fognak fellépni a háboru utáni évek első »normális« ciklusa elalmával.

Hargulyczmunka kell azonban, hogy a Szovjet Unió, melynek gazdasági rendszere kizárja a túltermelés krízisének lehetőségét, stabilizáló tényezőként fog hatni a kelet-európai országok gazdaságára. Ha az Egyesült Államok és Anglia túltermelési krízise hatással is lesz a kapitalista világ összes országainak gazdaságára úgy a tény, hogy a Szovjet Unióban krízisnek helye nincs — kedvezően fog kihatni mindazon országokra, melyek gazdaságilag szoros összeköttetésben lesznek a Szovjet Unióval.

FIGYELŐ

A KÉPZŐMŰVÉSZET IDŐSZERŰ KÉRDÉSEIRŐL

A megvert fasiszták rombolva és gyujtogatva vonultak ki országunkból. Talán önmaguk vigasztalására, vagy megmaradt erők egyetlen lehetséges alkalmazásaként pusztítottak el még az utolsó percben is mindent, ami utjukba került. Elcsendesült a harci zaj és amikor eloszlott a robbanások és az égő parasztkunyhók füstje, elénk tárult az első béke nap világosságánál az a megrendítő tájkép, amelyet országunk feldúlt, felperzselt és letarolt vidékei alkotnak. Sokat szenvedett emberek százazrei találtak üszkös romokat, véres köveket egykori falvaik városaik helyén. Az ország népei, az új államhatalom az újjáépítés feladataival találta magát szemben. Hatalmas

erőkifejtést, harcot jelent ez az éhínség, hajléktalanság, a ragályok fenyegető veszedelme ellen.

Ez a fenti leírás bármennyire is ismert már és fölöslegesnek tűnik azért áll itt, mert ezuttal a véres bölcsők, elhamvadt háztetők és felrobbantott hidak nem csupán egy kárjelentés adatai, hanem meghatározói a képzőművészet mai szellemének, formájának és tartalmának.

Milyen tehát ma a képzőművészet szelleme?

A művészek, amennyiben valóban azok a közelmúlt vihar hatása alatt állanak. Egyesek a vér és a könny, a pusztulás és az erőszak jeleneteinek visszahatásával kísérik meg kifejezni

felgyülemlett mondanivalójukat. Bizonytalan kézzel nyulnak ezek a művészek az új téma felé. Öntudatlanul is azon igyekeznek, hogy megszokott eszközeikkel és kipróbált módszerekkel közelítsék meg az új valóságot. A békeévek tájképfestője, kinek régebbi képein gyakran szerepeltek piroscerepés házikók, ma üszkös romokat fest. A zsánerfestő aki néhány év előtt a gyümölcsfa árnyékában gondtalanul olvasó fiatal asszonyt festett, ma gyászban találná modelljét, aki gyermekét, férjét vagy testvérét siratja. A gyümölcsfákat pedig a tankok taposták el. Ha művész vagy, mutasd meg hát milyen nyomot hagy lelkedben a pusztulás képe. Más művészeket a fegyverre kelt nép hőskölteményszerű harca készített szólásra. Az acélhítű harcosok hősöket kitermelő csatái, rohamai parancsolóan követelik művészetünköt a megörökítésüket a jövő nemzedékek számára. A festők és szobrászok ilyenirányú kísérletei azonban idáig még nem jártak eredménnyel. Miért? Egyrészt, mert a művészek közül, akik népükkel vállalva harcba keltek, sokan nem tértek vissza onnan. Mások akik ott jártak ugyan és közvetlen átélésük van, vagy olyanok, akik szélvédett helyen várták ki a küzdelem kimenetelét, nem rendelkeznek kellő kifejező eszközzel ahhoz, hogy a megvívott harc témáit feldolgozzák. Mit is jelent ez és mért van ez így? A polgári művészet, amelynek talajából a most élő művészek táplálkoznak téma tekintetében egy ugyan-

csak használhatatlan kelléktárat hagyott ránk. Mit kezdjünk most ezzel a nagy tömeg birsalmával, gitárral, lustán elterülő rózsaszínű női testtel, tarka keleti mintájú rongyokkal, levesestányérral és öszirózsával, kérdezik tanácstalanul a festők. A témák amelyeket a történelmi valóság állított, a művészek elé emberábrázolást kívánnak — figurális kompozíciót. A polgári művészetben az emberábrázolás a szolgaszerű, behizelgő arcképfestészetten kívül leggyakrabban rózsaszínű ködök, tovasuhanó árnyékemberek, fátyoltáncot járó balerina ábrázolásában merült ki.

A ma festészete vérezni, izzadni, szeretni és ütni tudó ember ábrázolását kívánja meg. A művészeti iskolák programja és a tehetséges művészek önképző munkája meghozzák majd a kívánt eredményt. Képben és szoborban kifejezésre jut majd az a nagy anyag, amelyet ma még tehetetlenül kerülgetnek a mesterek — kicsinyek és nagyok egyaránt.

Ma nincs festékanyag, vászon, gipsz, kő, bronz, műterem. De hisszük, hogy talán ugyanakkorra, amikor gazdasági sebeink annyira begyógyulnak, hogy az elsősegély és a szükségmegoldások után sor kerül az új tervek kivitelére; készen fognak már állni a képzőművészek, hogy igazi feladatukat teljesítsék: hogy ábrázolják, lerögzítsék népeink hősi harcát, győzelmét és boldog otthonának felépítését.

Boschán György

A DOLGOZÓ MAGYARSÁG ÚJ SZINHÁZA

Árnyagi Jugoszláviában a magyar tömegeknek nem volt állandó színházuk. Még megánkezdeményezésre sem engedélyeztek — egyetlen tiszavirágéletű kísérletet leszámítva — állandó színházalapítást a reakciós államvezetők.

Egészen a nagy világháború kitöréséig csak a műkedvelői előadások révén jutott a magyar közönség színjátékszínházhoz. A műkedvelő társulatok azon-

ban többnyire a vidékies elmaradottsági egyletek vezetőségének szeszélyes és színműrodalmilag alacsonyszínvonalú kívánságaihoz alkalmazkodtak: és csak a vajdasági magyar kulturális élet gócpontjaiban, néhány városban, ahol igazi színművészek és színészekké érett, díjazott álműkedvelők működtek (elsősorban Szuboticán), tűzhettek néhanapján a színiátszásve-

tők irodalmilag is értékes szindarabokat műsorra.

A megszállás éveit alalt a Magyarországból importált társulatokkal az itteni műkedvelő színjátszás nem bírta a versenyt és csendesen haldokolva tengődött. Legjobb vajdasági magyar színjátszó erőink vagy elhallgattak teljesen, vagy beálltak messzi vidékek vándortársulataiba és ott használták fel színjátszóit tapasztalataikat. Természetesen a színészet közlegényeknek sorait szaporították elsősorban, mert a magyar színészkarai rendszer a sztárok tündöklésének világa volt és lemarták a vidéki kezdőket.

Most a népfelzabáló háború győzelmének eredményeképpen a vajdasági Magyar Népszínház megindítására is sor került azon jogegyenlőség alapján amelyet minden becsületesen építő nép élvez az új demokratikus Jugoszláviában. Az autonóm Vajdaság Népképviselőtény Elnöksége komoly anyagi segítséget nyújtott a Magyar Népszínház működésének megkezdéséhez. A Vajdasági Magyar Kulturszövetség pedig a színésztársulat összeállítására és a Népszínház tanácsokkal, utbaigazításokkal való ellátására érdekében színügyi bizottságot létesített. A társulat megszervezését a Népszínház

intézősége a színügyi bizottság javaslataival megegyezően intézte.

A vajdasági magyarság új színháza egyelőre nem élvezi az idősebb és gyakorlottabb színházemberek támogatását. Fialat erővel és a mai szellemnek megfelelő programmal kezdi meg működését. A színház intézősége mindent elkövet, hogy a legkorszerűbb népi és demokratikus szellemű színműveket szerezzék be. Az intézőség tisztában van azzal, hogy új feltörekedett dolgozó rétegek is fogják látogatni ezt az új szellemű színházat, s ezért klasszikuókat játszik majd azoknak a népi rétegeknek, akik eddig nem láthatták a színműirodalom régi remekeinek talán egyikét sem. A jugoszláv színműirodalom legjelesebbjeinek bemutatásával pedig az ittlő népek testi megértését fogja elősegíteni.

A fiatal együttes nagy tervvel és nagy reményekkel indul. Ma még több az akadály előtte, mint az ígérés sima ut, de vállalja a munkát. Ezt a lelkes munkát akkor koronázza majd tökéletes siker, ha nemcsak az együttes, de a magyar színházlátogató közönség is a legnagyobb lelkesedéssel és megértéssel támogatja munkáját.

Latak István

EGY SZÍNHÁZI BEMUTATÓRÓL

Eszteendő óta figyelve a magyar színjátszás vergődését, számtalanszor fölöttük a kérdését: meddig bolyong a színész, a rendező és a közönség a színpadi irodalom vadhajításai között; meddig fertőzi a délibábos, hazug romantika a nép lelkét s meddig tart még az az idő, amikor a kriminalisztikától, a nagyzásai hoborttól és a történelemhamisítástól földuzzadt szenny irodalom uralja a színpadot. A kritika éles hangja ellenére az üzleti alapon berendezkedett színházi üzérkedők mindig a »közönség« kivánsága-

ira hivatkoztak, hogy az ő, tömött-zsebbü közönségüket kiszolgálják, továbbra is tartották, pénzzel és lepénzelt sajtóval védelmezték léha operettektől hemzsegő színházkulturájukat (?).

A háboru hamuja betemette ezt a megromlott és megromlott színházi életet. Az őszi évad küszöbén megnyílt új színházak már új szellemet hoztak: egészségesebbet, tartalmasabbat és kulturában, követelményekben gazdagabb, mint a múlt repertoárjai. Nem az ócsó szórakoztatást, gond-

üzést szolgálja, mert ilyesmire ma nincs pénz sem idő, hanem a tanulás és a tanítás nagy főadatát. A mai színház komoly fegyelmet, fölkészültséget és haladó szellemet követel művelőjétől, a színésztől, rendezőtől, dramaturgtól, sugótól: a színház minden dolgozójától. És ezek hivatottak ma arra, hogy visszavezessék a színháztól rég eltávolodott közönséget a színházhoz.

Szabadkán, a műkedvelés sokszor emlegetett otthonában két színház nyitott kaput. A magyar és a horvát népszínház. Két együttes egymás mellett, — nem is egymás mellett, hanem együtt. Programjuk, célkitűzéseik azonosak s együttesen, egy színpadon dolgoznak a közös népi főadatok megoldásáért.

A vajdasági Magyar Népszínház fíata: együttese Balázs Béla, a Szovjetunióból hazatért európai híru magyar dramaturg és színpadi író »Boszorkánytánc« címü drámáját mutatta be nyitódarabként. Jó választás volt: méltóbb megnyitót nem is találhattak volna a mai színműrodalom legjobbjai között sem. A dráma a mában él: éppen azt az időt és küzdelmet jelenti, amely hat esztendőn keresztül a szemünk előtt zajlott s amelynek szereplői, szenvedői voltunk mi is, valamennyien.

A jugoszláv népfőszabadtó harc legizgalmasabb éveit vette tollára a szerző. Mindenütt az idegháboru, a fegyverek tüze lobog. A keleti fronton megfordult a szerencse kereke: a németek hátrálnak az orosz elöl s ez a nagy történelmi tény megbontja a tengelyhatalmak egyensúlyát. A szerbiai kis városkában, Mrkonyicsgrádban két tűz között él a nép. Az oroszok a megszállók, de a németek is közel vannak s mindenáron meg akarják kaparintani a kulcspozíciót. Az olasz városparancsnok (Marinetti) minden eszközt fölhasznál arra, hogy megszálló uralmát biztosítsa; a német ve-

zérkari tiszt (Wernigerode) pedig a partizánok feé keres kapcsolatot, hogy az ingadozó olaszokat kinyomja a városból s a porosz szoldadeszkanak készitse elő a talajt. A nagy dolgok igazodásában, amikor környes körül reng a föld, szinte jelentéktelenné zsugorodik a magyar tisztecske (Fogács báró) udvarogatása, virágcsokra és a Janus-arcu usztasa pogármester, Kurjácovics haláltánc a két szövetséges között. A dráma hőse a leigázott nép gyermeke (Milica tanítónő) aki keményen állja a ravasz olasz ezredes és a magaskulturájú német tudós-százados ostromát. Ebben a szörnyü tüzben, a falu népe, minden gyermeke élet-halál között lebeg s remegő, de biztos kézzel viagyáz a partizánmegalom helyi irányítója: a mechanizált halál árnyékában imbolygó öregasszony. A szerző itt misztifikációhoz folyamodik: az ég szabadságvágy ázában regéket mesél, hősököt idéz, megerősíti a csüggedőket és biztos kézzel vezeti népet a győzelem felé.

A nehéz és komoly fölkészültséget igénylő darab bemutatásával a fiatal együttes beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Pataki László von Wernigerode-ja lenyügözö volt. A német alaposággal dolgozó s a tudomány hordalékain kifinomult intellektuel ridegsége és fölényessége ebben az alakításban fagyasztóan hatott. Szinte érezni lehetett, hogy a mechanizált emberben mechanizált szív él, de nem tökerék. Megy: idegeket örö és embereket, gyermekeket sodor nyugattól keletig. Pataki László játéka éppen e mélységek föltárásában volt élményt nyújtó: ő az együttes igazi, drámai hős-igérete.

Milica tanítónő szerepében Tikvic ki Mária, az együttes talán legfiatalabb tehetsége mutatkozott be. Első alakítása volt a világot jelentő deszkán s főadatát fiatalos tüzzel, lendülettel és igyekezettel oldotta meg. A nehéz kezdetnek nehéz lépésén jutott

tul ezzel a szerepléssel, s ha játéktípusa még kezdeti stádiumban is van, jó és biztató, hogy helyes irányban fejlődik.

Sántha Sándor Marinetti ezredese élettel teli, jólmegformált alak: igazi színházi levegőt hozott a színpadra. Megelevenítő ereje friss, fordulatos: éppen innen a játék gördülékenysége is. Mindez feledteti a nézővel, az apró zökkenőket.

Az öregasszony szimpatikus a ak-ját Sefcsics Mici jelenítette figyelemreméltó átérzéssel. A harmadik felvonásban jól érvényesült inóm, halk, de mégis dinamikus ható játéka.

Kurjákovics usztasa polgármester a dráma Janus-arcu alakja: ide-oda vergődő, hulló figurája a történelem nagy játékanak. Az volt az érzésünk, hogy ezt az alakot Bóka János a komikum határáig vitte s ezért e kettős lélek rajzát nem tudta megoldani.

A kisebb szerepekben Szabó István (Carracioli örmester) Pozsár Mária (Dusán, a kis tanuló), Németh Rudolf, Nagy Frigyes és Gyapjas János jó munkát végeztek.

A rendezés Pataki László munkája. Balázs Bé a nagy földadatot állított eléje s ezt — a fiatal erők gondos be-tanításával — sikerrel oldotta meg. A darab úgy pergett, hogy a kritikus is a drámai feszültség hatása alá került, de mégis érezte, hogy egy-két kép több tömörséget, életet és alaposabb munkát kívánt. A dráma a legtömörebb műfaj s földolgozása a rendezőtől korrekt és gondos munkát követel.

A siker biztató és ígératos volt: az eikövetkezendő daraboknál a színész és a rendező majd a szigorúan vett részlet-követelményeknek is eleget tesz. Mert hiszen ezért tanul és dolgozik.

Lévay Endre

URISZÉK 1514.

(Gergely Sándor regénye)

Az Athenaeum kiadásában nemrégien jelent meg a Moszkvából hazatért Gergely Sándor nagy történelmi regénye. A Dózsa-féle parasztlázadás előzményeit igyekszik megvilágítani az író, akinél jobban a »történelem nélküli osztály« — a magyar parasztság történetét senki nem ismeri. Gergely Sándor nem először foglalkozik a magyar falusi proletárság legnagyobb megmozdulásával, amelynek bukása évszázadokra eldöntötte nem csak a jobbágyság szomorú sorsát, hanem egyben kialakította azt a Magyarországot, amely feudális berendezkedésével évszázadokra ki kapcsolódott az európai fejlődésből. 1934-ben a zágrábi »Epoha« kiadásában horvát nyelven jelent meg a »Dózsa-féle parasztlázadás története« című Gergely-tanulmány. Amíg tanulmánya magának a felkeésnek történetét öleli fel, addig az »Uriszék« a felkelés

előtti idők története, pontosabban: a magyar jobbágyság sorsa 1514. előtt.

Petőfin, Ady Endrén és a német történész, Fessler Ignác Aurélon (1756—1839) kívül egyetlen »történelemkutató«, vagy író olyan nem akadt, aki meglátta volna, hogy a magyar történelem nem a kisszámú elnyomók, hanem a hatalmas többség: a nép történelme kellene hogy legyen. Dózsa György emlékét bepiszkították a magyar jobbágyságot tudatlan, vérszomjas fenevadként; az urakat a nemzet és a vallás védelmezőiként állították be. Gergely Sándor regényének egyetlen hőse van: a nép. Az elnyomott, a minden ember jogától megfosztott dolgozó, az urdolgát, hűsvéti és karácsonyi »ajándékot«, háztelekbért, tizedet és papi kilencedet izzadó magyar nép. A magyar paraszt, aki faháncslisztból sütötte kenyé-nyerét és ha éhségében halat vagy

vadat fogni ment a Hanság nádasai közé, kezét, esetleg nyakát vágták le az »Uriszék« hóhérai. A magyar nép regénye ez a könyv, azé a magyar népé, amelynek leányait »első éjszakákon« meg gyalázták a mai »történelmi osztály« parasztverésben és duhaj mulatozásokban enervált ősei. A nádasok és erdők bujdosóinak regénye ez, azoké, akik a Bakács Tamás hercegprimás által meghirdetett keresztesháboru fegyvereit közvetlenül elnyomóik, az urak ellen fordították. Mert ki a keresztessereg? — kiáltotta Dózsa felé Mészáros Lőrinc, a keresztések papja. »Ki? Az egész ország. Csak ő az ország. A többiek,

az urak csak a férgek rajta.« És a keresztések megindultak Buda felé..

Ezzel végződik a regény, amelynek minden oldalán élő emberek viaskodnak a rájukkényszerített nyomorúsággal. Iregi János, a családjáért, tönkrement kisenemes uraságáért, egész népéért hősiiesen dolgozó jobbágy, némes Izményi Pál az urgyűlölő kisenemes, Sós Demeter, a számadóhajtó és gyönyörűséges leánya, a nádasok bujdosói, az uraságok megvadult hajcsárai — valamennyien élő — szenvedő, vagy szenvedést okozó — emberek. A történelmenélküli osztály igazi története ez a könyv. Nagy író nagy munkája.

A „HID“ régi számaiból kapható:

- IV. évfolyam 6, 7—8, 9, 10-es szám
 V. „ 5, 7—8, 9, 10, 11, 12.
 VI. „ 6, 7—8, 9, 11, 12.
 VII. „ 1—2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11—12, 13, 14, 15.

Egyes szám ára 15,— dinár

„VILÁG KÉP“

1, 2, 3-as szám

Egyes szám ára 10.— dinár

„HID KÖNYVTÁR“

Ludas Matyi à 4.— Din.
 Ady à 6.— Din.
 József Attila à 4.— Din.
 Sz. Sz. Sz. R. à 6.— Din.

**Megrendelhető a „HID“ kiadóhivatalában,
 Szubotica, Zmaj Jovin tér 3.**

NEM VOLT HIÁBA

*A Sárga-híd híveinek; Ottmárnak,
a harcoknak, barátság és tanításnak.*

Üzentek a messzi spanyol hegyek,
a széles ukrán alföld, a nagy orosz folyók,
a jávai erdőrengeteg, Kína dombjai;
gigászi gyárak, műhelyek kohók.

Üzent a húsgyári munkás Csikágóból, –
a bányász, gyöngybalázs és gyapotszedő.
Üzent a világ minden városából,
a munkásbérház, börtön és temető.

A villamosszék, kötél és guillotine,
szégyentől fúlva, suttogva mesél. . .
Üzen a piramis, üzem a gályapud,
üzen az ólmos-korbács verte vér.

Az esti szellő hozza el a hangot,
s beléremegnek szívek és falak.
A drótsövény ott, Majdanek körül
felsír, elpattan, szerteszét szakad.

A fa a komor kaszárnya-udvaron
borzongva veszti el leveleit. . .
Egy munkás az utcán kalapot emel,
(hajába beletúr az ősz) és emlékezik.

Eljött, elért hozzánk az üzenet:
nem volt hiába munka, vér, kötél. . .
Mosolyog egy kép, egy messzi kar felénk int:
örökké él, ki meghalt az életér?!

1941 november 18

A napilapok bőven beszámoltak a szubotocai emlékünnepekről. Harcosokhoz nem illik gyász. Maradandóbb emléket nem állíthatunk küzdősorainkból kiragadott társainknak, mint, ha minden erőnkkel folytatjuk a munkát — az ő munkájukat — az ő szellemükben — közös szellemünkben — életmegnyilvánulásaink minden terén. Gyárban, földön, műhelyben és irodában. Mi emlékezünk rájuk, mert kedveseink voltak ők, azok ma is és maradnak mindvégig. Emlékezünk, mert az emlékezés új erőt ad, kitartást és bátorságot.

„Emlékezünk a régiokról . . .“

Négy nehéz harcokkal és küzdelmekkel telt év múltott el 1941 november óta, amikor a feldühödött megszállók kegyetlen módon végetvetettek tizenöt fiatal harcos életének.

Horthy seregeinek első gaztettei sok ártatlan ember életébe kerültek, megmutatták milyen is lesz az az úgynevezett délvidéki felszabadulás. Utcai kivégzések, zsúfolt börtönök és gyűjtőtáborok, rögtönítélő bíróságokat kikiáltó falragaszok és kakastollas csendőrök hirdették a fasiszta megszállók jelenlétét. Csak egészen kicsinyszámú öntudatos embert nem félemlített meg az erőszakos fellépés, csak kevés szemet nem hólyagosítottak el a „felszabadulást“ dicsőítő szövegek, melyek bizonyítására mindig készenállt a kipróbált csendőrszurony.

Akik biztak a szabadság győzelmében, akik tudták, hogy az egyedüli kiút csak a harc és az ellenállás lehet, akik nem hallgattak a gyávákra, kik azt prédikálták, hogy minden elveszett és nincs értelme a harcnak — már azon a napon tömörülni kezdtek mikor a megszállók első csapatai bevonultak. Ezek között volt az a tizenöt harcos, kiket 1941 novemberében a fasiszta rémuralom kivégeztetett. Részesei és hordozói voltak a szabadságmozgalomnak, mely közvetlen az áprilisi összeomlás után indult egész Jugoszláviában.

A fokozott terror, az üldöztetések nem tántorították el a mozgalom szervezőit a harc folytatásától. A mozgalom fejlődött és tért hódított, mindnagyobb veszélyt jelentve a megszállók biztonságára.

Feldühödve az ellenállás terjeszkedésén, felbátorodva a hitleri hordák átmeneti sikereitől keleten — Horthy kormánya a kémelhárító legvadabb, legkipróbáltabb pribékjeit küldi le Bácskába, hogy az úgynevezett repülőbíróságokkal karöltve felgöngyölítsék Bácska népeinek ébredő szabadságmozgalomát.

A hírhedt sárgaház, a kémelhárító északbácskai központja épügy, mint a noviszádi „armija” egymásután zárta magába népeink lejjobbjait, kik nem voltak hajlandók meghajolni a hófítók előtt, kiknek bátorságuk volt szembeszállni a rabságot hozó fasiszta elnyomók ellen. Amikor embertelen kegyetlenséggel megkínózva testileg összetörve a sárgaház hóhérai átadták őket vérbíráinknak — egy már hiányzott soraikból.

Vukovics Matko elvtársunk, mert egyetlen feleletet sem adott kínzóinak, még a sárgaházban halt hősi halált. A kínzópadon fojtották meg a gazok téhctetlen dühükben.

A többiek felett cirkuszi előadáshoz hasonló bírósági tárgyaláson mondották ki az ítéleteket a törvényt ülő fasiszta gyilkosok.

Kötél általi halállal kellett meghalni tizenöt fiatal életnek, mert népük szabadságáért küzdöttek, mert többre becsülték a szabadságot életüknél. A szabadságot, Szovjetuniót, Sztálint és a Jugoszláv Kommunista Pártot éltetve léptek egymásután a bitó alá Mayer Ottmár és a többiek. A szabadság dicsőítő ének jelzavait fojtotta torkukra a fasiszta hóhér. Halálukban harcukhoz méltók voltak, halálukban is méltók maradtak életükhöz.

E szomorú novemberi nap négyéves évfordulóján, új, népi köztársaságunk születésének hajnalán emlékezünk elesett küzdőtársainkról. Tudjuk, hogy életüket nem hiába áldozták fel, mint ahogy nem hiába adták életüket a szabadság ügyéért azok a százerek sem, akik csatákban estek el hazánk különböző részein.

A sok áldozatot követelő harc, a gigászi szabadságharc végleg meghozta gyümölcsét. A hódító seregek megsemmisültek, a főbűnösök nagyrésze már bírások előtt áll. A nép megbosszul minden a fasiszta banditák által elkövetett gaztettet és kegyetlenséget. Az elnyomók rémuralma helyett a szabadság, népeink testvéri egyetértése uralkodik. A szabadságharc áldozatainak szent sírjai felett új, szabad élet sarjad.

Akik harcoltak a szabad életért, akik becsülik az elesett harcosok áldozatát, éberren őrzik e nagy küzdelem vívmányait, készenállva, hogy megvédjék *mindenkor és minden eszközzel* népeink súlyos harcok árán kivívott szabadságát.

Ebben a szellemben hajtunk fejet 1941 novemberében elesett küzdőtársaink emléke előtt.

Goteszman Tibor

»A gyűlevész proletárság, a régi társadalom legalsóbb rétegeinek ez a rothadási terméke, forradalom idején belesodródhatik a mozgalomba, azonban életviszonyai szerint mindig hajlandóbb lesz arra, hogy reakciós üzelmek számára adja el magát.« (Marksz.)

MEGEMLEKÉZÉS

Irta: Kek Zsigmond

1941. november 18. Négy éve mulott, de emléke, ha négynapos lenne, nem lehetne élesebb: nyirkos őszi nap délutánján a szabadkai törvényszék épületében itélkeztek a fasiszta »kölszabáditók«. Vádjuk egyféle: kommunizmus, ítéletük egyféle: halál. Védelem, enyhítő körülmény nincs: tizenöt halálos ítélet. A fasiszmus nyomában csak halál teremhet. Három-négy hónapon át kinzott, fáradt arcok, de kemény tekintetek néznek az ügyész szemébe.

A vértörvényszék sietve, idegesen szedelőzködik, a halálraítéltek lassan, nyugodtan vonulnak ki. Az erőszak nyugtalan, az igazság nyugodt.

Az ítélet és végrehajtás között rövid ut van: a törvényszéktől a kaszárnyáig és rövid idő van: egy óra. De ez a rövid ut és a rövid óra, minden lépés és minden perc makacs megmutatás, az igazság elszánt propagandája: érzik mindnyájan, hogy mint eddigi harcuk, utolsó lépésük, utolsó szavuk is a proletár utókoré — ahogy József Attila mondaná. Ilyak mindnyájan, 26 30 év közöttiek, de ez a két-három évtizedük a legnagyobb és legszen-
tebb mozgalomé volt, rövid életük tőkéjét egészen befektették, az örök emberi szabadságmozgalom időtlen folyamába ágyazták. Nem halálba indultak most, hanem a proletáriátus mély örökkévalóságába.

A kaszárnya egy termében zsufolódtak össze a halálbamenők, a hozzátartozók és a csendőrök, detektívek serege. Utolsó percükig ott van a fegyveres erőszak, a halál pillanatáig félnek tőlük. És ők ott is, mint a kinok három hónapja alatt, nyugodtan néznek véreskezű kinzók szemébe. Tudják, hogy az akasztófaig kísérhetik őket, de a szabad gondolatnak tovább van útja: azt nem lehet útján megállítani, meggyilkolni, megvan rendíthetetlen, nyugodt és biztos járása öntudattól öntudatig, amíg új mozgalommá érik. Ennek a megállíthatatlan gondolatnak méltósága kíséri őket a bitőig.

Megkezdődik a bucsuzás, a vigasztalás szaggatott szavait hallani minden kis csoportból: nem őket, hanem ők a halálbamenők vigasztalják a hozzájuk tartozókat. Az elítéltek nyugalmán és bátorságán elakad a kitörő fájdalom, elhalkul a sírás, rövidül a bucsu. S amikor elmennek a hozzátartozók s megkezdődik a halál hívása az utolsó baráti ölelés marad még, amiben megpecsételik azt, amiért küzdöttek, ami nélkül az élet semmi s amiért a halál is érdemes.

Elhangzik az első hívás: lassan, bátran nyugodtan megy a hívott végig a sáros udvaron tizenöt akasztófa glédája előtt az övéhez. Egy döbbenetes perc s megszólalnak a dobok — de túl dobpergésen mindenkinek hallhatóan, ércesen, el nem felejthető módon felhangzik: Éljen a szabadság, éljen a Szovjet köztársaság! Mind-egyiknél megszólalnak a dobok s elfojtani próbálják az utolsó harci

kiáltást, ami hol szerbül, hol magyarul élteti a halál küszöbén az élet szabadságát, a dolgozó nép egységét, a szabadságszerető népek testvériségét és mindennek drága foglalatát a Szovjetet. Milyen könnyen és boldogan kiáltjuk most ezt. Ne felejtjük volt idő, amikor csak a halállal szemközt lehetett éltetni a szabadságot, demokráciát. Szovjetet. Ne felejtjük hányan kiáltották Vajdaságban, Jugoszláviában, mindenfelé 1941-től 1945-ig utolsó percekben a halállal szemközt utolsó üzenetüket annak a szabadságnak, amiben

SIMOKÓVICS RÓKUS

a HID szerkesztője

mártirhalált halt 1941 őszén

ma élünk. Magyar és szláv elvtársak kiáltották el előttünk, az ő ajkukról vettük át Vajdaság népei az egység és testvériség szent szavait, amik ma, annyi vér s könny után valóság. Ahogy üriül a terem, ahogy egyet-egyet szólítanak az ottmaradók már csak a dobpergést figyelik, az utolsó harci kiáltást várják társuk ajkáról. Ez most már utolsó érdekelttségük az elvűségnek, bátorságnak, még egy végső fényes jelét hallani társuktól. Az utolsó szó jogával él

is mindegyik, hiába önkény, zsarnokság, elnyomás, hiába vértörvényeszek, bajonét, dobpergés: az utolsó szó a szabadságé, igazságé. Dacosan szembekidítja az igazságot a hohérok arcába, az elvhűség utolsó üzenetét küldi a hátramaradt bajtársaknak.

Férfi bátorságával megy az egyetlen női elítélt is, teljes önuralommal, nyugodtsággal. A kaszárnya sáros, latyakos udvarának tócsáit kikerüli, egy-egy tócsán egyszerűen átszökken, mint aki az utcán jár gondtalan. Verés, kínzás, halálos ítélet meg nem tört, bátor s hű lány voltál Lola életben-halálban. A kaszárnya udvaron vérszomjas vagy kíváncsi, megdöbbenő vagy sajnálkozó arcok százai mellett megy el fenséges nyugalommal, bicogó lábbal s emelt fővel. Olyan kihívó bátorsággal néz az ítélet felolvasójára, hogy annak elakad szava. A csúf halált fenséges széppé teszi nyugalma, érzi, hogy utolsó mozdulata is megmutatás; hogy a halálküzdelem is intés. Rókus, öreg harcok, jól harcoltál! És te Ottmár, bardunk, tanítónk, utolsó perced is a mozgalomé voltak, utolsó soraid tiédnek harcról s győzelemről szóltak, a síralomház sarkában is a mozgalom lehetőségeiről és a győzelem bizonyosságáról beszéltél. »Mi meg nem értük, de azért, ami el fog jönni, érdemes volt!« Az akasztófa alatt szembekiáltottad elítélőidnek. Szabadkának, Vaidaságnak a szabadság győzelmét. A győzelem itt van Ottmár testvér és a győzelem a tiéd is!

Megkínzott testvérek, harcotok és éltetek a győzelmes proletár utókoré!

♦♦♦♦♦♦♦♦

VERSEK A SZOMORÚSÁG HÓNAPJAIBÓL (1941—42 telén)

Irta: Latacz István

Ezek a versek az akkori közhangulat fejlődésének kifejezői, úgy, ahogy azt írójuk és olvasójuk azokban a sötét napokban átélték. Ahogy a mindent letipró borúlátás lassan átváltozik derűlátássá, ahogy az első ütésektől megtántorodott élet lassan magához tér, emelkedik a sárbatiprot emberek reménykedése is a versekben. Tulajdonképpen nem is a költő volt ennyire borúlátó, hanem az olvasó; ha azt ma már senki sem vallja is be szívesen. Reményvesztett vidékünk fulladozásának fojtott hangja sötétlik a csendes sorokban. De amikor 1942 telén a végtegen orosz mezőkön a fasizmus az első halálos csapásokat kapta, bizakodás gyulladt a könnyező szemekben, s ennek nyomán a versek is frissebb csengést kaptak. A gyász után a cselekvő ember akarása mozdul meg ütemesen.

Szerető szerelmes jelképek közé rejtőzik a mozgalmakat ért csapásokon, síró, el-elcsukló zokogás. A maga téltenségén és tehetetlenségén dühödő ember fogcsikorgatása tájfestő és multat rajzoló mondatokba buvik, mert a csendőrnymozgók és más príbékek látogatása minden pillanatban lehetséges volt. S az allegóriák és metaforák szóvirágai takarták az őszinte beszédet.

Nem akartam változtatni ezen a szövegen, mert így dokumentum, csak így hű kifejezője egy rövid, dermedt korszak alélttségének és eszméőszándékának. Legyen így emlék és szerény virág a mártírhaltalt halt Mayer Ottmárék hervadhatatlan koszorújában.

ESTE

Este már korán ágyadra hemperedsz,
Elfelejtéttél zsolozamát, éneket.
Az ablak tájában szű örül, fúrja.
Félbetűrt semmis, vidéki életed.

Ágyad orsója pereg szakadatlan,
Mint ostoba buddhista imamalom.
Ágyadban nyögve gubbasztasz sötétben,
S csak ásítat a gyász és az unalom.

Az ablak előtt a villanypóznákon
Szinte sírnak a táviróhuzalok,
Jajgatnak a drótok a székben, mintha
Rajtuk üzenne sok, sok bús halott.

Csak az éjjelek mulnának el gyorsan,
A nappal az elfut szürkén, ridegen.
Eltűnt kedveseid arcát kutatól,
S hideg közönnyel néz rád száz idegen.

Ha visszaforgatod nappalod filmjét
Esténként ideges, tüzes ágyadban
Pattanásig feszült ágyad nem talál
Írt bajára, mert az gyógyíthatatlan.

Nem mulnak, nem mulnak a sötét mélyén
A százszor is számolt gyötrelmes percek.
Szű fúrja ideged és az ablakfát
S ahogy fúrja, az óeska deszka perceg.

Hiába markolsz a gyáva sötétbe,
Az eltűnt kedvesek vissza nem térnek.
— Sírnak, sírnak a táviróhuzalok,
És csak fúrja az ablakfát a féreg.

EGY SZÁL VIRÁGOT

Csókolj meg halkán egy szál virágot,
S lopva vidd a temetőbe este, csak este,
Ott fekszik gazdag sírdombok alján
Régi barátod nyúlánk, hideg teste.

Örült álmok vetnek bukfencet a sírján.
Ki fizeti meg tékozlott fiatalságát?
— Jó szívéért titkon hullatni könnyet,
S örökké gyászolni: ez a kötelesség vár rád.

MAHOLNAP HARMINCKÉTÉVES LESZEL

Elnyűtted jobb urak sok öreg holmiját,
Mindennap egy szép hajszálad színe vessz el,
Cimborátlan hónapok sárga fényénél
Gyászolod: lassan harminckétéves leszel.

Tünt boldogságodat véled felkölteni
 S elcsavarni egy fényét vezetett ablakban.
 A vak homályú üvegtáblákra meredsz:
 Te szomorúságod már gyógyíthatatlan.

Lakásodban a szerelem ciklámena
 Nem buggyan lángszíni, sóvár virágokat,
 S esti csöndben nem lobban szodás tervekre,
 Hogy nagy próbálkozásoknak szíved od'add.

Gyermekek mosolyán s a gyér napsütésen.
 A pusztulás hernyóját látod mászkálni
 Ki itta meg a minden örömek borát?
 — Sebeid marjznak vad úszkösödésben.

Hites jó utaid mind-mind elakadtak,
 Szép gondolataid most aludni küldték.
 Üres szemmel régi könyveid forgatod,
 Hogy ne fogjon el a tántorgó örültség.

Keserű ízek sózzák minden falatod.
 Legboldogabb, kít már lágyan ölel a hant,
 S nem küzködik, hogy varas szomorú szájjal
 Mondjon örömet, mondjon elmondhatatlant.

Hittelen utakon, szegény ösvényeken
 Ácsorog csupasz és céltalan életed,
 Akaszd szegre üres útitárisznyádat,
 Menetelők sorsát tovább nem élheted.

Becsületkeresztel álltal sorompóba,
 S letépték kardodat, védőpajzsod, vérted.
 Hitték: csodákat gyujtasz homokvilágban,
 S most még az ebek sem csaholnak érted.

Ki hitéért halt meg legyen Neve áldott.
 Igazságisten mindig szent volt tenéked.
 Némán kalapold meg az útszéli Fakrisztust,
 Ő az egyetlen most, ki téged megérthet.

BESZÉLGETÉS MAGAMMAL

Egy harcos nagy tudós csendes falujában
 S csendes utcájában ringott a hőcsőd
 Meztlábás kisgyerek áhítatával
 Néztél komor szobrát, szemedben az elsőt.
 Komoly tehének cammogtak a sárban.
 Az égen sötéltettek a megtelt felhők.
 A főírást betűzték: Szarvas Gábor,
 S azóta valami titok benned lángol.

Megtudtad, első volt ki ebből a faluból
 A kultúra eszközeivel kiállott,
 Hol a szél csak kövér mesét dúdol
 Zsíres földekről, és a szomorúságot
 Is letagadják a jobbtágyi multból.
 Itt tamítva ellenséget s barátot
 Jó népi szavakra és erőkre talált
 S gazdagítá szülőföldjét s a Hazát.

Később kérbeakadt nagypád egérrágtá
Sárgultlapú, hiányos Petőfi-könyve,
Előtöltött egyszerű igék világossága.
Jebbágy-üszel mosolya és könnye
Volt a fakült könyv mindenik sorába' —
Nadrágszj földet már nem kaptál örökbe,
De örök, mit hoztál e konok világból,
Nehéz sors és Petőfi és Szarvas Gábor.

Aztán láttad a megyeszékhely úri módját
És az alföldi városok lomha életét.
Betűvel kerested népednek útját,
Sokszor vicsorgattak agyarat feléd.
Kisért mindig Szarvas Gábor s a szomorúság,
Az emlék lelkeden láthatatlan pecsét
Szomorúság és komor falusi usada:
Tudós lángot vinni Hazába s Faluba.

HIGGADTSÁG ÓRÁJÁN

Valami kimaradt a gyerekkorodból,
Valahol elveszték a játékos csínyek,
És keserű szájjal ittái a borokból,
S fanyar maradt minden falattól az ínyed.
A józanság minden órádban letorkol,
Nehogy percnyi mámorod sikernek higgyed.
És a szomorú órák úgy elporzanak,
Hogy szép sugarait alig mutatja a nap.

Valahol elsietted a legelső csókok,
És az igaziról meg mindig lekésel.
S a türelmetlenség véredbe ivódott,
Mindig iparkodsz fáradt törtetéssel.
Mindig balsikerektől kell aggódnod,
Mert komisz sorsod csak ver és ver és ver.
S ha megállsz pihenni magános tisztáson,
Már siet a végzet, hogy új vermet ásson.

Mikor tévesztetted el az üsvényedet,
Hogy virágod nem nyíl, vagy már le is hervad?
Hol léptél eggyel többet vagy kevesebbet,
Hogy csak bajokat plántáltál magadnak?
Mi a forrása szerencsétlenségednek,
Hogy tikkadt éveid enyhet nem adnak?
S bár termelője voltál a javaknak,
Fogyasztásra néked jogot nem adtak?

Hogy gyűlölsd a száraz józanságot,
Mert igaz mámorban tán sosem lángoltál.
Ám végzeted akárhogy a sárba rántott,
Merre a vágyad járt: ott a legszebb oltárt!
Ha minden szavad már porrá is mállott,
S a szemed sugara fáradtan ragyog már,
Te emberségedet meg nem hazudtoltad,
Igazolni fog majd a győzelmes holnap.

MIG A SZÍVED BIRJA

Lehet, hogy kicsit tán korán is születtél,
Már édesanyád oly kinnal hozott világra.
Megtépázott nyári orkán és vert a süket tél,
S lettél koldusok közt is magányos árva.
Senki se mondta, most erre éredjés,
Hogy a törtétek közt ne maradj leghátra.
Csak jártad a becsület sivár mezejét,
Villámcsapáskor sem volt számodra menedék.

Oly megalázók voltak az inasévek!
Munkába fogtál a töretlen rögöket.
Nehéz volt mindig a kertészkedésed.
Hitted, ha dolgozol, csapkodhat, lördöghet:
Ha hittel és saerszámmal állsz, megvéded
Minden palántádat és minden rügyedet.
Birkóztál, hogy kevesebb legyen az utgyom
És ahol dolgozol, váljék ott paradicsom.

Pusztította vetésed áradás és jég,
Az elemi csapást meg nem állíthattad.
Látháld most: nem elég ehhez a jószándék,
Mert a lélek ernyed és az erő lankad.
És ha minden kicsiny mag ki is csiráznék,
Hiába járod te véresre a talpad;
Nem nő bokor, szálfa minden egyes rügyből,
Értük akármilyen lankadatlan küzdöl.

Földre görnyeszt, aláz tehetetlenséged.
Görccsösen gyömszöklőd, téped a sarat.
Magad sem tudod már, ember vagy, vagy féreg?
— Mégis a rossz sorsban se hadd el úgy magad.
Mert ha bajban minden el is marad téled,
Bizásod Istene soha el nem marad.
Könnyes arccal is fel! Emelkedj a sárból:
Nézd az ég körívén szép azivárvány lángol,

Ha felegyenesedsz, verejtéked törlöd,
S úgy érzed, nem bírod a sok veszteséget,
Nézz végig a tájon, hol vihar dühöngött,
Ugye nem pusztult el minden raménységed.
Néz a megmaradt ág virágzóbb díszet öltött,
Minden szomorúság napsugárba téved,
— Mig a szíved birja, mig inád nem vénhed,
Műveljed, műveljed kicsiny kertecskédet.

JEGYZETEK A HID-RŐL

Írta: Lévay Endre

Megemlékezni róla annyi mint a történelem nagy napjairól írni apró jegyzeteket, hogy megörökítsük magunknak és az utánunk következő nemzedékeknek a hősi küzdelem legszebb fejezeit. Dicső idők ezek, amikor korszakalkotó események a szemünkklátára bomlanak ki, valósulnak meg: amikor a dolgozó emberiség évszázados készülődések után valóban a fejlődés útiára lép.

Igy, ezekben a napokban emlékezünk az utóbbi évek lázas munkájára: egy fiatal nemzedék bátor harcára és a demokratikus eszme igazi őrzőjére, műhelyére: a HID-ra és régi szerkesztőségére.

Az indulás és lapindítás a náború utáni második nemzedék fölkapcsolódásával úgyszólván egybeesett. Vajdaság példátlan közönyét a lapok hasábjain, az egyesületek falai között és a szakszervezeti összejöveteleken törték az előharcosok. Író, újságíró, munkás és diák más-más utakon — ahogy akkor mondták — ugartörő munkát végzett. A tizennyolc után Magyarországból ideszivárgott emigránsok új kezdeményező hangja termékenyen hatott. Ha másnak nem útmutatásnak jó volt a kísérletezés: az emigránsok után az itthoniak is munkához láttak; egy-két lapot indítottak, folyóirat merészkedett a nyilvánosság elé és bátorhangú előadásokban csillant meg az indulás első komoly jele.

A harmincas évek elején jártunk — 1933/34 év telén — amikor itt belső erjedés indult. A haladószemléű írásmű megsokasodott az olvasó asztalán, Marx, Engels, Bebel, egy-két Lenin-füzet, Gorkij, Ehrenburg, Barbusse, Gábor Andor: kézről-kézre járt. Upton Sinclair újból kiadott regénye, a »Mocsár«; a külföldi lapok a »sarlósokról« és az erdélyi fiatalokról hoztak hírt és a Kolozsváron megjelent »KCRUNK« merész hangon ismertette a szocialista irodalmat. Itt is akadtak fiatalok, akik belső indítást éreztek magukban a dolgok fejlődése és igazodása láttán; kopott, állástalan jogászok, firkászok voltak s a hosszú munkanélküliségben, semmittevésben fölgyülemlett energiájukat kítavaszkodóra lapindításban vezették le. A vajdasági magyar ifjúságnak lapra volt szüksége; folyóiraatra, melynek hasábjain elmondhatja mindazt, ami ezekben a tegnapi és holnap között lebegő fiatalokban — nagyobbára értelmiségiekben — élt, forrott, s amelynek hasábjain szótva lehet tenni a zsiros kosztól elaludt vidék lomhaságát, sötétségét, elmaradottságát. Fiatal kezdő emberek voltak, kevés ismerettel, kevés politikai tájékozottsággal, de annál több mondanivalóval.

A lap nem kapott fölülről semmiféle támogatást, hiszen az indulásról csak akkor szereztek tudomást, amikor két-három szám már megjelent. Szegény emberek apró dinárijai képezték a »tőkét«, az vásárolta a lapot, aki nem a kávé és vajas személye mel-

lett olvasott, hanem a fagygyúgyertya pislákoló világánál: a dolgozó nép. S így, üres zsebbel és üres pénztárral indult el a »HID«, a vajdasági magyar ifjúság első társadalomtudományi és irodalmi folyóirata 1934 május havában. Az első szám, s utána még jónéhány szerény keretek között és szinte igénytelen tartalommal jelent meg. Munkatársai mind fiatalok voltak, éppen ezért az előtűk járó nemzedék mosolyogva fogadta a »gyerekek lapját«, majd vállveregetve szólott hozzájuk, hiszen az itt megjelent egyszerű soroktól nagyon messze esett a maradi finomkodás és a gazdag könyvszekrényekkel bélelt elefántcsonttorony. (Meghallgatásra csak akkor talált szavuk, amikor a lap már megerősödött az országban és a külföld is érdeklődést mutatott a »HID« mozgalma iránt.)

Olvadó csoport

(Haugya Andrius rajza)

A munkatársak az első esztendőben csaknem kizárólag az értelmiségi ifjúság sorából kerültek ki, ezért a lapot sokan az egyetemisták »szócsövének« neveztek. Ebben az időben a »HID«-nak határozott világszemlélete nem volt: a megindító sajtóértekezlet is úgy határozott, hogy az irányt egyelőre nem jelöli meg — mert választani nem tudott, nem volt rá fölkészülve — s leszögezte, hogy a politikai világszemléleti hovatartozardóság a munka során válik el: illetve maga a lap s a köré támasztott mozgalom mérleli.

»Hidat akarunk építeni a korok, életfelfogások, nemzetek, — hidat ember és ember közé.«

Az idézet a folyóirat bevezető írásából való: tizenkét esztendővel ezelőtt írtuk, amikor még nagyon sok kérdés tisztázatlanul

állott előttünk s amikor még teljesen ismeretlen volt az út a munkásság és a munkásifjúság felé. A demokratikus törekvések szándékát nemcsak e sorok igazolták, hanem a cselekvő igazodás is.

Az első évfolyam utolsó hónapjaiban jelentkeztek a munkásírók — egyenlőre álneven — s merész hangjukkal elősegítették a haladószelem lassú beszívárgását. Egyik kézirat követte a másikat, a kapcsolat egyre erősödött s hónapról-hónapra érezhetőbbé vált a fejlődés hatása. Az önképzőköri jelleg eltűnt a folyóirat hasábjairól — éppen a munkásírók bekapcsolódása folytán — színvonalára az ő írásaikkal emelkedett s a politikai színezet is szemmel láthatóbbá vált. A különböző társadalmi rétegek szerepe ekkor vált ismeretessé a lapotindító ifjúság előtt s a napilapok valamint az irodalmi folyóirat hasábjain megjelenő intellektuális írások mellett a »HID«-ban kibontakozásban volt a haladószelemű munkásírók hangja.

A fejlődés első lépcsőjén a sokféle színben és vegyülekben ez volt a választóvíz. Elömlött, tisztázta a fogalmakat s kezdte föloldani a romantikus nacionalizmus kötelekei alól az értelmiségi ifjúságot.

A lap körül az 1935/36. években kezdődött meg a világnézeti harc. A szélső jobboldali nevelésű zágrábi egyetemi ifjúság nem tűrte a haladószelemet, ehelyett az akkor már divatosá vált fasiszta jelszavaknak követelt helyet a lapban. A beográdi ifjúság ezzel szemben a demokrácia rendíthetetlen építője volt, — és a főiskolások ebben az időben úgy értelmezték a HID-at, mint s a j á t lapjukat, amelynek ők maguk — az ifjúság többi rétegeiről, főleg a munkásifjúságról mit sem tudva — szabják meg irányát. A harc elkerülhetetlen volt: be is következett. A folyóiratok, sőt a napilapok hasábjain a viták egész sorá éleződött ki s kődözetlenül éppen ezekben az írásokban mutatkozott meg az ifjúság igazi arca. A tisztulás erősödő folyamatában a két határozott arcvonal kibontakozását látta a szemlélő s ezek a csoportok lépésről-lépésre foglaltak helyet az itteni magyar társadalom közösségében.

A lap szerkesztősege már előbb is tárgyalásokat folytatott a haladószelemű csoport képviselőivel, mert úgy az itt tömörült erők — és itt hangsúlyozni kell, a legjobb tollforgatók — mint a demokratikus politikai törekvések egyedül járható utat jelentettek az elesett magyar dolgozók számára. A hangoskodó »fenegyerek« helyett a szerény s munkabírásban sok értelmiségit túlhaladó munkásírók foglaltak helyet a szerkesztőség asztalánál és nemcsak politikai vonalon — mert ezen a vonalon csak ők tájékoztattak, a jobboldal ködösített —, hanem kulturális, vagy ha úgy tetszik irodalmi téren is többet nyújtottak, mint a vendiákok, az egyetemi katedrák sok-sok züllött hallgatója. (Itt az egyetemi ifjúság aláira gondolunk: azokra, akik a tanévek drága idejét borra és nőre herdálták el s akik éppen nyárspolgári félműveltségük alapján voltak kiváló alanyai a minden haladást tagadó fasiszmusnak.)

A harmadik utat, a jámbor polgárok úgynevezett »arany középútját« betemelte az idő: nyíltan egymással szemben állott a jobb és bal oldal. Bár a rohanó események látszólag a fasiszmus malmára hajtották a vizet, de ez a demokratikus ifjúság lendületét

nem csökkentette. A HID eltépte a jobb oldalhoz fűzött szálakat és fölfrissült szerkesztőséggel haladószelemű világhézeti lappá alakult át. Ez a válság merész színvallást követelt s szembeszállást minden fasiszta törekvéssel; sokan visszahízódtak, ingadoztak, de helyettük új erők jöttek, bátran és megfélemlíthetetlenül. Ebben az időben kapcsolódott be a lap munkájába M a y e r Ottmár, később a HID szerkesztője lett és irányítója a folyóirat hasábjain keresztül a mindjobban terebélyesedő demokratikus mozgalomnak.

A folyóirat ettől a korszaktól kezdve nem volt már ifjúsági lap: ahogy annak nevezték. Ez az elnevezés a multból maradt meg nem is annyira hagyományként, mint inkább a »lebegő« értelmiség lekicsinyítő jelzőjeként, mert a mellette máról-holnapra éldegelő folyóiratok számítottak a »felnöttek« lapjának, a HID-at pedig mint ifjúsági lapot kezelték, még akkor is, amikor már régen túlhaladta az előtte járó nemzedékeket s azoknak sajtótermékeit.

A HID első korszaka volt ez: a kezdés, a tapogatózás ideje, amikor még a falusi olvasócsoportok is elérhetetlen messzeségben voltak tőlünk. A szinte mérhetetlen távolságokat a lap második, hősiesebb korszaka hidalta át s tartalommal telítette meg a halhatatlan jeligét: »hidat épített ember és ember közé«. A HID neveltjei tovább vitték a demokratikus eszmék örök erőforrásait vért és életet áldozva egészen a beteljesülésig: az eszme valóráváltásáig.

A multat, a régi küzdelem emlékét pedig örzi hírünk a demokratikus világban és a régi HID legutolsó kicsinyített képe az újjászületett folyóirat címfejének baloldalán.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

NAZOR VLADIMIR

HOLTAKKAL VITÁZOM

(Ostrozsaői várkastély ódon archépcsarnoka)

Mi bontja bölcs nyugalmatok,
e kongó csarnok lalán,
a süket éj magányán,
avas képekről borongó, hűszke várurak?
Micsoda láz berzenkedik,
mivégre, kevély várurak? —
Fejetek foszló parokás,
kezetek kardot, pennát markol,
vállatokon párducpalástartal,
csak révedeztek e poros vásznezekről,
e szurárgta agy keretekből
merev hallgatagon.

»Ma éjjel holmi tűz facsarja
cimpáinkat e termeken.«

Nem bűz biz az! erdők lehellete,
mohák és mézga, gyökerek illata,
mi toprengyunkon üdén megtapallt,
szellős pagonyok, kaszálók tőréből való —
hoztuk, áradjen kriptátokba szét.

Sár, izzadság és trágyaszag!

Sebaj, ha az is? biz szennyes az út
a sárkány-barlangokig: az aljas szárnynek
bozótja mélyén kell pusztulnia;
verejtékünk szaga szúrós: epe is van benne:
biz jóvairuk sem táltosok, nem szállnak
szárnyasán a háptá,
felhőn sem legének:
koron, csicsókán, kutyafején élnek
s hegyi utakhoz szoktak legkivált.

»Vérszag!«

Az! sebeink vérszaga,
a Szabadságért ontott vér szaga,
de nektek büzlök ma éjjel is, mint midőn
kezetekten korhács csattogott, s az erdőn
ajzott kopókkal ünöket hajszoltattatok
s csendőrökkel a falvak népeit.

»Horkolás csap fülünkig most meg...
ki tört be máséba? a várba?! parasztl horlyogni
antik alkóvjaink égboltja alatt?«

Azok, akik tegnap a bűkk alatt háltak
szíjben, szakadó esőben
és édes volt az álmuk mégis.
De mi szél hoz titeket ide?
honnán, kitől a kastély,
a szántók és a legelők?
folyók haza, pagonyok vala,
puszták szolga-népe?
Meztláb és meztelen
éjszokról ereszkedtetek
s maradtatok örök idegenek
e rögön mely hűrt és gyapjat,
kővet és szálfát, hort és pogácsát
áblazott nektek jámborul.

»Ma éjjel barbárok hálnak a várban
s földülják — kifosztják hajnallig.«

Hadd dulják!

Én esem elősnek fejszével neki
s döngetem. Rommázom az elkóvokat,
hol ezredéve henyéltek tunyán,
a barokk kályhákat, hol lomha ereitekben
fagyos kék véretek melenget mulyán,
ódon faragványu trón székekre süftek,
hol hatalmatok trónolt dölyfösen
s az önkény előtt térdrehullt a jobbágy.
Kitárom minden ablakát —
áradjon be pókháló s kriptátokba
a Hajnal és a Napfény,
képejéteket szétszúzom keretestül . . .

Tünjetekek el

a hegy mögül támadó ragyogásba,
baljós mult korhadó árnyai!
— A saját földjén, kerges tenyérrel,
a gróf kastély romjain
új hazát épít a Barbár.

DUDÁS KÁLMÁN ford.

HELYZETÜNK AZ ÚJ JUGOSZLÁVIÁBAN

Irta: Szalai József

1.

Ez a téma, nem kis jelentőségű számunkra. Arról van ugyanis szó először, hogy kisebbségünk minden haladásra képes és alkalmas egyede, nélege és osztálya megértse, hogy fölfogjuk saját helyzetünket az új demokratikus föderatív Jugoszláviában és másodsor, hogy alaposan megismerjük azt az utat, amelyen a jövőben haladnunk kell. Hogy mindegyikünk előtt, mint a nap világos legyen a tennivaló. És hogy a tennivalók megismerése után meg is csináljuk mindazt, ami ugyan úgy érdeke ezen ország minden lakójának, nemzetének és népének, mint ahogy érdeke az egész magyarságnak, közép- és délkelet-Európa minden kis nemzetének, népének és az egész haladó emberiségnek.

Hogy mai helyzetünket megismerhessük és mérlegelhessük, szükségesnek tartom egy pillantást vetni a régi Jugoszláviára és annak velünk szemben elkövetett politikájára. A régi, úgynevezett vidovdánj Jugoszlávia a népek börtöne volt. E meghatározás nem csak a régi jugoszláv állam és kisebbségünk közötti viszony meghatározása. Ez a meghatározás a régi Jugoszlávia és annak minden, többségi és kisebbségi népe közötti viszonyt fejezi ki pontosan. Ez azt jelenti, hogy minden itt élő nép jogtalan és elnyomott volt tekintet nélkül arra, hogy többséghez, vagy kisebbséghez tartozott. A régi Jugoszlávia népeinek és nemzetiségeinek helyzete iskola-példája volt annak a tételnek, hogy »az a nép, amely más népeket elnyom, maga sem lehet szabad«. De, ha Jugoszlávia a többségi népek számára börtönt jelentett, akkor a kisebbségek — tehát a mi számunkra is nehéz bilincsekkel, böjttel és kemény fekkelylel súlyosbított sötét börtön volt, amelyet a fokozott gazdasági kizsákmányolás, politikai jogtalanság, elnyomatás és kulturális nyomorúság jellemzett. Mi még azt a látszatszabadságot mint a szabad nyelvhasználat, kultúr szabadság stb. sem élvezhettük, amelyet a többségi népek szája előtt mézesmadzagként húztak végig.

2.

A gazdasági kizsákmányolást nekünk a régi Jugoszlávia adó-, hitel-, munkabér-politika, a protekciós alapon történő állami szállítások állami beruházások hiánya Vajdaságban és az amúgy is gyenge iparunk leépítése, áttelepítése jelentették. Vajjon ki nem emlékeznék arra, hogy a Vajdaság népei — köztük mi is fizettük a legmagasabb adót az egész országban, hogy a Nemzeti Bank hiteléből a legkevesebb jutott Vajdaságnak. Vagy arra, hogy az állami szállítások aránytalanul nagyobb százalékát szerb nagytőkések végezték. Azt is jól tudjuk, hogy a nemzetközi úton kívül semmiféle komolyabb beruházást ezen a területen nem eszközöltek. De a munkások is nagyon jól emlékeznek a másfél dináros órabérekre és a tisztán sovimisztá alapon történt elbocsátásokra az állami üzemekből stb. stb. Természetesen nem hagyhatom szó nélkül azt a tényt sem, hogy kisebbségünk vagyonos része, pontosabban a nagytőkések és

nagybirtokosok akkor is, mint mindig, megtalálták a módját annak, hogyan bújjanak ki a gazdasági kiszákmányolás alól, legtöbbször a náluk dolgozó munkások — magyar munkások — bérének leszorításával a létminimum alá.

Népünk politikai helyzete egy jottányival sem volt különb az imént röviden vázolt gazdasági helyzeténél. Az ország a nagyszerb burzsoázia politikai klikkjei közül hol az egyik, hol a másik uralma alatt nyögött. Abban azonban mind nagyszerűen megegyeztek, hogy a népet kíméletlenül elnyomták és annak minden politikai megmozdulását csirájában elfojtották. A hírhedt »Obznana«, majd később 1929-ben az államvédelmi bíróság a régi Jugoszlávia népej számára a politikai jog helyébe a gumibotot, puskatuszt és a börtönt helyezte. Egy buta zsandár, vagy egy politikai detektiv akarata többet jelentett, mint százezrek és milliók vágya, óhaja. Ebben a politikai légkörben a kisebbségünknek céltudatos vezetés hiányában nem volt és nem is lehetett olyan politikai szervezete, amely szembefordulva az árral, küzdött volna politikai szabadságunkért, jogainkért. A magyar tőkésék és nagybirtokosok politikai téren ép úgy, mint gazdasági téren is, megtalálták a módját, hogy megszabaduljanak a jogtalanság és elnyomatás nehéz súlyától. Cserbenhagyva a népet, mindig a nagyszerb tőkésék épen uralmon levő csoportját támogatják, egyszer a Magyar Radikális Párt, másszor a Jugoslavenska Radikalna Zajednica formájában.

A városi és falusi kispolgárságunk tanácsstaan. Ezért vállhatott kisebb mértékben a különféle nagyszerb érdekcsoportok és csaknem teljesen a reakciós revizionizmus martalékkává. Egyedül munkásosztályunk folytat céltudatos politikát a saját és a nagyszerb reakció ellen, épen ezért, úgy a a szakszervezetek, mint a Kommunista Párt a rendőrség állandó célpontjai. A támadás 1929-ben és az ezt követő időben éri el tetőfokát. A szakszervezeteket bezárják és általános rohamot indítanak a munkásosztály pártja ellen. Több ezer vajdasági munkás és paraszt, köztük nagyon sokan magyarok kerülnek rendőrkézre, mert a reakció e tobzódása idején magasta emelték a szabadság, a népek testvérisége s egyenlőségűsége, tehát a kisebbségi jogok zászlaját.

Kultúránk a régi Jugoszláviában teljes egészében magán viseli az elnyomott, jogtalan, gazdaságilag kiszipolyozott népek kulturájának bélyegét. Az anyanyelvű iskolák és hivatásos színházak hiánya, cenzura, a lapbetiltások, a kultúr munkások üldözése és még más ezer és ezer akadály tette szinte lehetetlenné az igazi magyar népi kultúra terjesztését és fejlesztését. A saját reakciónk is belesegített, hogy az a szomorú kultúrkép, amely eléünk tárult, még sivárabb legyen azzal, hogy Magyarországból művészileg huszadrendű, eszméileg fasiszta, félfasiszta, de legalább is léha, limonádétartalmu termékek behozatalával és becsmérlésével rontolják le a még megmaradt kultúrbástyáinkat. Ha ebből a szémszögből vizsgáljuk kultúrtermékünket, helyesebben kultúrnyomorúságunkat, alig lehet eldönteni, ki a nagyobb bűnös: a nagyszerb reakció-e, amely az elnemzetlenítés vonalán haladva nem adott iskolát, színházat, újságot, könyvet, vagy saját reakciósaínk, akik adtak ugyan, de mit adtak? Amazok jóvoltából gyermekeink nem tanultak meg tisztességesen magyarul, nem ismerhették meg a szép és gazdag való kultúrát, a magyar szellemet, a magyar népet, míg emezek jóvoltából magyar nyelven »degen« kultúra, legtöbbször germán paréj plántálódott az itteni magyar koponyákba.

Tegyük e két gonosztevőt, akik közül az egyik meglöpött, a másik megcsalt, szivünk mérlegére és döntsük el, melyik közülük a nagyobb gonosztevő? Hajszálnyi különbség sincs közöttük. Egyazon bandita ez, csak

különböző ruhában. A reakció, amely, ha bármilyen nyelven is beszél, mindig azonos. Mindig az igazi kultúra ellensége és a kultúrsótétség bannója.

Röviden összefoglalva a mondottakat azt láthatjuk, hogy a huszonhárom esztendő kisebbségünk számára semmi jót nem adott. A régi Jugoszlávia és a magyar kisebbség viszonyával kapcsolatban le kell szögeznünk még azt, hogy a gazdasági kizsákmányolást, a politikai jogtalanságot és kultúrális elnyomást mi nemzeti elnyomásnak éreztük, mert valóban az is volt.

3.

A három és fél éves magyar időszakot is meg kell vizsgálnunk, hogy az mit jelentett számunkra és hogy annál pontosabban vonlíassuk le a végső következtéseinket.

Amikor 1941 tavaszán a német fasizmus megtámadta Jugoszláviát a magyar fasiszta-revizíós körök élükön Horthyval, elérkezettnek látták az időt imperialista álmaik megvalósítására Jugoszlávia irányában is. A magyar fasizmus a nemzeti felszabadítás jelszavát használta felénk és népünk tekintettel a több mint két évtizedes nemzeti elnyomásra és belső (szervezetlenségére, könnyen hajlott a szíren hangokra, De azután rövidesen rájött, hogy Horthy fasiszta hadserege nem nemzeti szabadságot hozott, hanem újabb elnyomást, mint amilyent a régi Jugoszlávia alatt elszenvedett volt. Minden tisztességes magyar, aki csak egy szikrányit is önrzertes és szereti saját szabadságát és saját népét, piruló arccal gondol a bevonulás első napjaira, amikor a fasiszta katonaság és rendőrség csetniküldözés és felkutatás címén barbár kivégzéseit és erőszakoskodásait elkövette, elősorban a szláv, zsidó, de a magyar lakosságon is

Vizsgáljuk meg most, mit hoztak a magyar fasiszták gazdasági téren. Hátha megtaláljuk annak a tál lencsének néhány szemecskéjét, amelyért Horthy és fasiszta bérénci odavetették Magyarországot és a magyar népet a százkaru germán polipnak, Hitlernek és fasiszta Németországának. Ma már minden józanészű ember előtt világos, hogy a magyar nép bitang urai, vagy úri bitangjai hova vezették országunkat, népünket, Petöfi, Tanácsics és József Atilla népét. Budapesten már elkezdődött a nagy per és ezek a politikai stréberek számot adnak gaztetteikért és elnyerik méltó büntetésüket.

De térjünk vissza eredetileg feltett kérdésünkhöz, hogy mit is hozott az ugynevezett felszabadulás nekünk magyaroknak és a nem magyaroknak. Röviden és egyszerűen megfelelhetnénk rá azzal, hogy semmit. De ezzel nem elégedhetünk meg. Meg kell vizsgálnunk a kérdést úgy, ahogy azt már az imént tettük.

Mit hozott először is a nagytőkéseknek és nagybirtokosoknak?

Meghozta számukra a jólét és tobzódás továbbfolytatását, úgy, hogy az október mulatozások elven törvényt kellett hozni. Meghozta a könnyű hadigazdálkodás lehetőségét. Meghozta számukra azt a kényelmes helyzetet, hogy a hadiüzemi biztos biztosította az üzemekben a munkások lázadásaitól mentes termelést. A hadiüzemi biztos mindent simán elintézett az egyik fél megelégedésére, mert t. i. a munkás az nem volt másik fél, az csak egy közönséges munkás, vagy lázadó kommunista volt. Itt hangsúlyozni kívánom, hogy a hasonszörű szlávnyelvű nagyságosok, itt ép úgy megtalálták a maguk boldogulásának az útját, mint a régi Jugoszlávia idején a magyar urak is megtalálták azt.

A városi kispolgárság, amely leginkább esett a revizionizmus karjaiba, joggal elvárta, hogy az új haza és új rend meg hozza számára legalább is

a nyugodt és békés megérettést, az annyira óhajtott anyagi biztonságot. De mi történt? A magyar fasizmus nem bizott meg bennük és csak másod-harmad, vagy negyedrangú szerephez juttatta őket. A vezető helyekre, bizalmi állásokba mindenüvé saját embereit, az úgynevezett *anyaországú*, az eljönrősiöket ültette. A fasizmus, hogy lepérezze hazug voltát, hogy a számára legmegfelelőbb és legbiztosabb tömegek ingadozó bizalmát ne veszítse, sőtét uszítást vezet a zsidóság ellen, mintha azok lennének okai a középrétegeket ért minden bajnak. A fasizmus a zsidóság bőrére úgynevezett elterelő hadmozdulatokat végez, *sajnos* sikerrel.

A parasztság, főleg a kis- és közép-parasztság számára ugyancsak szemmeléle lényeges eredményt nem hozott a fasiszta »felszabadítás«. Ellenkezőleg a kis- és közép-paraszt különösen a pontrendszer bevezetése után került súlyos anyagi helyzetbe és összeütközésbe az államhatalommal. Érthető: amikor követelték a beszügáltatást a pontok szerint és nem volt miből.

A munkásosztály volt kezdettől fogva az egyetlen társadalmi tényező, melyet a fasizmus sok próbálkozás dacára egyáltalán nem tudott maga felé fordítani. A munkásosztály néhány hét után azonnal látta, hogy *egyiküya ez a régivel, csak a nyakravalója más*. A munkásosztály rossz anyagi helyzetét még súlyosbította az a felismerés, hogy a bérharcot és a béremelését eleve kizárták. Azokat, akik mégis megpróbálták szembeszállni, gyorsan megtanították a hazafiúi kötelességeikre. A magyar munkásság a »felszabadítás« után alig néhány hónapra megismerte a magyar fasizmus, Orgoványon, Siófokon és sok másutt már 1919-ben kiiskolázott lényegét. A magyar munkásság soha sem felejtette és nem is felejtheti el a *sárgaházakat*, ahol fasiszta hóhérok a munkásság legjobb fiait százával és ezrével verték halálra és juttatták akasztófára.

A fasizmus politikai téren sem hozta meg, mert lényegénél fogva nem hozhatta meg, a szabadságot a dolgozó magyar népeknek. Ellenkezőleg, még növelte az elnyomást és jogtalanságot. De hogyan is hozható voltna szabadságot, amikor *a fasizmus nem egyéb, mint a népszabadság és jog merő tagadása*. A magyar fasizmus is ép úgy, mint a többi fasiszta rendszerek, uralmukat a csendőr, rendőr és a fasiszta hadsereg szuronyaira alapozta. A nem magyar dolgozók számára a magyar fasizmus elnyomást és fokozott üldöztetést jelentett politikai téren.

De vajjon, mit adott a magyar fasizmus nekünk? Adott gleksztórt iskolákat, újságot és színházat, igen alacsonyrendű műsorral. Adott fajvédelmi zsidótörvényt: a magyar történelem szegényfoltját.

Ha összegezzük a három és fél esztendő magyar időszak eredményeit, megalapíthatjuk, hogy az sem gazdasági, sem politikai, sem kulturális felszabadulást nem hozott. Nem hozott, mert nem hozható, mert nem a nép, hanem a nép elnyomóinak uralma volt. Népiünk sajnos kissé későn jött rá a fasizmus lényegére. De a jobb későn, mint soha elvs alapján nem túl későn ahhoz, hogy *az új hazában, a demokratikus föderatív Jugoszláviában* teljesjogú és egyenragú polgárként kezeljenek és megadják számunkra a *szabad nemzeti fejlődésre*.

Mi adja meg az új Jugoszláviának a lehetőséget arra, hogy a magyarok és a többi kisebbségek a többségi népekkel egyenrangú és jogú polgárok lehetnek? Az, hogy az új Jugoszlávia *nem a népek börtöne, hanem szabad népek demokratikus hazája*. Az, hogy ez az ország Titó országa, amely nem politikai mesterkedések és alkudozásokon létrejött takolmány, hanem *a fasiszta elnyomó ellen fölkelt népek sikeres szabadságharcának eredménye*. Az, hogy ez az ország a tűz és víz szörnyű csatájában született meg. Az, hogy ezen ország minden talpalatnyi földjét népei legjobb fiainak vére öntözte. Az, hogy ez az ország a népek

testvérisége és egysége jelszavával zászlaján mozgósította és vitte harcra népei mindegyikét és a minden népet egybekovácsoló harcban valóstotta meg a zászlajára tűzött jelszavakat, *a testvériséget és egységet*. Az, hogy ezen ország minden demokratikus polgára tisztában van azzal, hogy a fasizmus fölött aratott győzelmet csak úgy biztosíthatja, ha a testvériség és egység jelszavával zászlaján tovább vivja a fasizmus elleni második nagy harcát, a lerombozott ország gazdasági és kulturális felépítését.

Helyzetünket az új Jugoszláviában e pillanatban az ország gazdasági felépítése határozza meg. *Nem vettük ki eléggé a részünket a harcokból*, most a gazdasági felépítés során ezenegy bizonyosságát adhatjuk annak, hogy aktív tagjai és őszinte hívei vagyunk az új demokratikus föderatív Jugoszláviának. Ez az ország olyan lesz, amilyenre azt szabad polgárai csinálják. Ha tehát azt akarjuk, hogy a mi szájunk-ize szerinti is legyen, *mindegyikünknek* ott kell lennie Jugoszlávia politikai, gazdasági és kulturális felépítésénél. *Mindegyikünknek!*

Az új Jugoszlávia egyik alapelve, hogy *mindenki aszerint részesedik a javakból, amilyen részt vesz azok létrehozásában*. Ez így igazságos! Mert ha egyformák vagyunk a jogokban, egyformák kell hogy legyünk a köteleességekben is. Láthatjuk és tapasztalhatjuk, hogy a memzatiségi jogok egész sorát élvezzük, melyekről a régi Jugoszláviában még álmodni sem mertünk, hogy a magyar fasizta uralomról ne is beszéljünk.

Itt vannak például a néphatóságok. A néphatóságok a népfel szabadító harc egyik legnagyobb vívmánya, melyeket a legszélesebb népi demokrácia alapján választottak meg és melyek a még legszélesebb rétegeknek megadják a betekintés és ellenőrzés lehetőségét a legmagasabb állami szervek és hivatalok munkájába. Megoldódott a hétpecsétes titok. Megszűnt a büvkör, mely a közhivatalokat azelőtt körülvette. Behizonyosodott, hogy a városaink és községeink ügyeit egyszerű lakatosjegények, borbélyok, asztalosok, szabók stb. is tudják vezetni. A város háztartását, pénzügyeit nem viszik csődbe, dacára a rengeteg nehézségnek. Egy másik jellegzetes példa: Kultúrintézményeink úgy a régi jugoszláv, mint a magyar idő alatt a hatóságoktól üldözött és állandó zaklatásnak kitett intézmények voltak. Most pedig szabad demokratikus intézményeink, melyek szabadon terjeszhetik és terjesztik a magyar kultúrát. Vagy itt van a szabad nyelvhasználat joga. Mindenki szabadon, bármilyen gátlás nélkül beszélheti anyanyelvét minden közhivatalban. Stb., stb. Vagy itt van demokratikus választási törvényünk és választói névjegyzékeink, amelyek alapján minden 18 évét betöltött magyar férfi és nő választhat és választható.

Szabadságunk biztos tudatában most meg kell mutatnunk, hogy elfogadjuk szláv testvéreink felénk nyújtott baráti jobbát. Rajtunk a sor, hogy tettekkel bizonyítsuk azt, hogy hívei vagyunk az új Jugoszláviának, hogy hívei vagyunk az oly sok közös történelmi vonással rendelkező két nép — a magyarok és délszlávok barátságának és testvériségének. És meggyőződésem, hogy a szavakat cselekedetek követik.

»Ha a természetet, az emberiség történetét, vagy szellemi tevékenységünket gondosan szemügyre vesszük, először a kölcsönhatások és összefüggések végtelenül szövevényes képe tárul elénk, melyben semmi sem marad meg annak, ami, ahol és ahogyan volt, hanem mindig mozog, változik, keletkezik és elmúlik.« (Engelsz)

PRAVOSZLÁV ANYÁCSKA

Gunnyadtál-e már eleget hamvadt házad omladékán,
— Szegény, rones hajlékod! —
Szemmel, kézzel hűn kutatva Jánoskádnek kisbölcsőjét,
Szent Györgynek csöpp ikonképét s Rózsa lányod gyöngyfüzérét?
Füst és hamu szerte minden, hamvasztó faláuk koromban,
Ó letörött, gyöngé ág te, asszonyok közt legszomorúbb,
Pravoszláv anyácska!

Kibolyongtad-e magadat rogyadózó lábaidon,
— Ó, marjult fájdalom!
Holtra fáradtál-e Rumád, egy-tehénkédet keresve,
Tehénkédet, csöpp gyermekid s az anyóka éltetőjét?
Ordasoknak martaléka? barna erdő mélye rejti?
Csitulj, csitulj! Kinek adná habos tejét és turóját,
Pravoszláv anyácska?

Ílites férjedért zokogva, maradt-e egy árva könnyed?
— Hű társad, életed!
Árulással törbecsálták s mint ebet ütötték-vágták,
Kínok kínján vasraverték s börtönökbe taszították.
S kinek szíven dicső tettek büszke lángja volt az eszme,
Csonka koldúsként került meghalni ájult karjaidban,
Pravoszláv anyácska.

Végtelen-e jajveszéked ama szörnyű árok szélén?
— Ó te átkok árka!
Honnan ronccsa kaszabolt kisgyermekeid teste borzaszt
Szüle mellől, ajkuk egyre neved hajtja, vele sírva;
S félnek, mert az árok tele éjjel, foszló emberekkel?
Hallgatsz. Jeges gyötrelem a csönd lakatja néma szádon,
Pravoszláv anyácska.

Sápadsz, veszel, görcsbe rángasz — mégse fojtsd el fájdalmadat,
— Ó buzógó fájdalom!
Hadd csak, hadd zokogjon élő panaszod e hazán szerte
S zúgjon századokon átal. Hallják, mibe tör ki ősi
Bánatod, hogy zengve zengje bűnök, borzadályok átkát.
— Hallgatsz. Sápadsz. Fejed körül vértanúság glóriája,
Pravoszláv anyácska.

Fordította: DUDÁS KÁLMÁN

A BÜROKRÁCIA CSÖKEVÉNYEI

Irta: **Kék Zsigmond**

A néprajalom egyik alapvető kérdése, hogyan tudja a dolgozó népet a közéleti és állami közigazgatás munkájába, amely a demokratikus rendszerben nem felelőre kinevezett és fizetett adminisztratív-apparátus feladata, hanem az egész dolgozó népé. A demokrácia fejlődése függ attól, hogyan tudjuk a dolgozó nép tömegeit annyira öntudatosá tenni, hogy az államgondokat magáévá tegye és a közigazgatást saját sorsa igazgatásának fogja fel, amelybe magának is bele kell folynia. De az ujjaépítés és általános fejlődés gyorsaságának is egyik feltétele az, hogy a dolgozó nép pillanatnyi és helyi gondjait és érdekeit mennyire tudja a közérdekek és államgondok távlatából nézni.

Az új néprajalmi államvezetésnek iskolái ma a népbizottságok, itt kell kifejlődni az új népi közigazgatási szellemnek és az államvezetés öntudatának. Ennek a szellemnek kifejlődését természetesen nem várhatjuk egyik napról a másikra, annál is kevésbé, mivel népbizottságaink adminisztratív tendóit jórészt a régi hivatalnokai gárda végzi, amely egészen más rendszerben és szeltemben nevelkedett és amely nemhogy segítené, hanem akadályozza az új szellem kifejlődését.

A régi és az új szellemet legjobban a néprajalom konkrét feladatai példán tanulmányozhatjuk. Például vehetünk népállamunknak Vajdaságra különös mértékben vonatkozó egyik legfontosabb országos problémáját: a gabonafelcsesleg leszállításának kérdését. Ezen a példán nagyszerűen láthatjuk, hogyan mond csődöt a régi bürokratikus rendszer és hogy csak az állami apparátusba kapcsolódó egész dolgozó nép tudja az állam, tehát az összesség érdekeit érvényesíteni a közigazgatásban.

A régi állami apparátus az ilyen országos érdekű rendelkezést tisztán adminisztratív úton kísérelte volna meg végrehajtani. A megfelelő határidővel és esetleg szankcióval ellátott rendelkezést a magasabb szervek továbbították az alacsonyabbaknak. A legelső szerv közlihrrel tette a határidős és szankciós rendelkezést és várta az eredményt. A legelső szervtől a legelsőig senkinek sem került egyetlen fejtörő gondolatába a rendelkezés, megvolt a maga menete: az aktát iktatni, számmal ellátni, pecsétet ráütni, úrlapokat kitölteni és a megfelelő hivatalhoz továbbküldeni. Ezután az ügydarab másolatát irattárba helyezni és ezzel felelősége és munkája ki is merült.

Nyilvánvaló, hogy ilyen bürokratikus adminisztratív eljárás néprajalmunk fejlődését teljesen megakasztaná. Olyan nagy, egész népre vonatkozó, hosszú eljárású és alapvető intézkedéseket, amelyekre ma szükség van, nem lehet aktszerűen, iktatóval, pecséttel, irattárral elintézni. Mégis népbizottságaink jórésze így fogta fel feladatát, vagy így végezte s ennek következtében késett el s történt annyi mulasztás a gabonafelcsesleg átadása körül. Néphatóságaink megkapták a rendelkezést, előírás szerint, továbbították az aktát, a megfelelő szervek közlihrrel tesék s azután nyugodtan várták a gabona átadását, vagy a további rendelkezést. Várták jön-e újabb határidős felszólítás, várták lesz-e vagon, lesznek-e általános intézkedések szankciókra, ellenőrzésre, leszállításra vonatkozó-

lag. A gabona pedig nem gyült, vagy ha gyült, csak részben gyült és helyenként poshadt és romlott valamilyen magtárban. Passzív és etpusztított vidékeink pedig várhatták a kenyeret, pedig ma már tudjuk, hogy éh-halál esetei is előfordultak hazánk déli vidékein.

Mi volt ezzel kapcsolatban néphatóságaink feladata és hatásköre? Hol kezdődött és hol végződött népbizottságaink illetékessége ebben a kérdésben? És egyáltalában illetékes-e a népbizottság a rendelkezés adminisztratív elintézésén kívül bármire is?

Ezek a kérdések világitanak rá a különbségre a régi bürokratikus rendszer és a népuralom között. A régi rendszer sarokköve a szigorúan elhatárolt illetékesség. Ki az illetékes? — ez volt a régi bürokratikus rendszer főkérdése. És ennek a kérdésnek megoldása volt legtöbbször az elintézés főrésze is. Már a kérdésben benne rejlik a rendszer főgyengéje: a felelősségtől való irtózás. Lehetőleg mindent továbbbítani, elhárítani a felelősséget. Az illetékesség nyújtotta a régi tisztviselőknak a kibuvót a felelőség alól, az aktakukac elbujt az illetékesség paragrafusai között. Nem vagyok illetékes — mondta a tisztviselő és visszabújt aktái közé. A régi hivatali rendszer a modern ipar szallagrendszeréhez hasonlított, azzal a különbséggel, hogy az aktán nem javítottak, csak újabb számmal és pecséttel látták el és azzal a nem kevésbé lényeges különbséggel, hogy a szallag a legtöbb esetben visszafelé is ugyanugy megjárta az utat, néha többször is, amélikül, hogy valami változott volna. Az ügyek: körforgást végző akták, amelyeknek egyszer valamilyen irattárban ki kell kötniök. A szakroszent polgári illetékesség és ügyrend a kérvényezőt és az ügyiratokat egyik hivatalból a másikba küldte, a hivatalnok csak azt nézte, van-e tételen előírás, hogy ezt elvégezze vagy sem. Ha nem: továbbküldte s tőle akár országos vagy világkérdés lehetett, égett a ház, gyilkoltak valakit, nem érdekelte. Fontos a fizetés, a nyugdíj és a jó lelkiismeret. Végeredményben persze valahol mindig kikötött az akta, mert megtalálta illetékes gazdáját s az jól rosszul, de feltétlenül az illetékesség határain innen s a lehető legkorlátozottabb felelőség mellett elintézte ugyanahogy. És boldogan sóhajtott fel, ha a másolat az irattárban volt.

De a magát végre illetékesnek valló szervnek sem került sok fejlődésbe az ügyek elintézése. A legtöbb esetben ott volt a bürokrácia legfontosabb segédeszköze, az adminisztráció kaptafája: az úrlap. Az úrlapok intézményesen kizárták a felelős gondolkozást. Amire nincs úrlap, vagy ami nem fér rá, azt nem lehet és nem is kell elintézni. Amire nem lehet számokkal vagy igennel nemmel felelni, az már gyanus eset. Legfeljebb magasabb instanciára küldjük az aktát. És az akta megkezdte vég nélküli utját az adminisztratív utvesztőben. Erre nincs úrlap — komorodott el a tisztviselő — mit lehet ezzel kezdeni, kinek lehetne továbbküldeni? Belső volt a hivatal, ahol vagy van olyan áru, amelyet keresnek, vagy nincs. Ha van, kitöltik az úrlapot féldinár készpénz és megfelelő bélyegjelleték ellenében. Ha nincs, elküldik a vevőt vagy másik boltba, vagy egyenesen a fészkes fenébe.

Illetékesség és tételen ügyrend tették a régi hivatalnoki rendszert olyan lélektelelné, érdektelelné, felelőtlené a legelőőbb emberi és népi sz keségtelekkel szemben is. Melyik hivatalnoknak jutott valaha eszébe az ő korlátozott hatáskörén túl a rendelkezés intenciója? Ki látott az ő elintézési kötelezettségén túl népi, országos érdeket az aktában? Egyének sorsa és államgondok aktásodtak, úrlaposodtak el így és váltak a megszabott illetékesség és korlátozott felelőség számmal, pecséttel, bélyeggel ellátott papírjaivá.

A régi bürokrácia lényege: megszabott illetékesség, elhatárolt feladat- és hatáskör; korlátolt felelősség és tisztán felülről jövő ellenőrzés. És ennek következtében a hivatalnoki kar felfelé szolgáló és alázatós, lefelé nemtörődöm és felelőtlen volt. A rendszer feloldotta a felelősség alól a nép felé, szorosan aktái között tartotta a hivatalnokot, minden gondolkodás és fejtorés alól felmentette, haviat fizette, nyugdíját meg-szalbta. Öntudatlan, érdektelen, gerinctelen és felelőtlen, iktató, bályeg-nyaló és aktagyártó embereket nevelt a régi rend. Az illetékesség és felelősség fogalmát mindinkább szűkítette, a felelősségtől való irtózás mindinkább az egykéz uralom felé irányította a centralizált és hierarhi- kusan felépített államvezetést. Nemcsak kizárt belőle az adminisztratív apparátuson kívül mindenkit, de még ezeket is elriasztotta minden ön- állóságból és kezdeményezéstől. Ha maguk a tisztviselők is ilyen korlá- tott felelősség mellett dolgoztak, elképzelhető milyen minimális szerepe volt a bürokráciam kívül álló dolgozó népnek a közigazgatásban. Csak tárgyai voltak a közigazgatásnak, igazgatta, küldözte őket az állami apparátus. Semmilyen mód nem nyílt arra, hogy belefolyjanak az állam- vezetésbe. Pedig igazán nem voltak érdektelenek ebben a kérdésben, his- zen az ő bőrükre ment a közigazgatás.

A demokratikus államvezetés csak úgy tud fennállni, ha az állami közigazgatásba belefolyik az egész dolgozó nép; ha ellenőrző, irányító ösztönző munkát végez, ha távlatot nyer országos államgondokra és ha a közösség szempontjait érvényesíteni tudja a közigazgatásban. Az egész dolgozó nép bekapcsolása az államvezetésbe természetesen igen hosszú idő kérdése. De politikai öntudatosásával az államvezetésben illetékes voltának tudata is erősödik, önállósága nagyobbodik, kezdeményezése lend-ületet vesz.

A búzafeleslegék kérdésében népbizottságaink és frontszervezeteink legelső feladata az volt, hogy tökéletesen felfogják és megmagyarázzák ennek az intézkedésnek politikai, gazdasági és morális jelentőségét. Hogy az államnak ezt a nagy gondját saját gondjukká tegyék és az élelmiszer igazságos és demokratikus elosztásának intencióját is magukévá tegyék. A cél nem egy akta elintézése, nem úrlapok kényelmes kitöltése, nem a felsőbb hatóságok rendelkezésének irodai végrehajtása, hanem a búza- felesleg leszállításán felül és ezen túlmenően a passzív és háborúdtúlta vidékek emberi megsegítése. A népbizottságoknak államvezető öntudattal önállóan, kezdeményezően kellett volna fellépni. A frontszervezeteknek nagy nyilvános gyűléseken mindenkit be kellett volna vonni egyik legna- gyobb államgondunkba. Nemcsak összegyűjteni a legrövidebb idő alatt a felesleget, de messzemenően megkeresni az ellenőrzés módját, szankció- kat alkalmazni a rejtetőkkel és szabotálókkkal szemben, amelynek min- denütt akadtak. És éppen mivel nagy szállítási nehézségek vannak s mi- vel ezek a közeledő téllal mind nehezebbekké válnak, kellett volna nép- bizottságainknak és a Népfrontba tömörült népnek a szállítás kérdésében is önállóan, kezdeményezően fellépnie s nem az »illetékesebb« vasútgaz- gatóságoktól várni mindent. A régi rendszerben ki lehetett bújni a fele- lősség alól ilyen esetben: nincs vasút és kész! Ma a vasút a miénk, a kamionok mieink, a hadsereg a miénk, Poljopromet, Trgopromet, minden nagy állami vállalkozás a miénk, nemcsak a szükségek mindnyájunkéi, de a lehetőségek is. Ha a célt: inséges vidékeink ellátását tartjuk szemünk előtt, ha a nagy államgondot viseljük szívünkön: nivellálni különböző or- országrészeink ellátását, minden aítónak meg kell nyílni, kell szállítóes- köznek is lenni! De a feleslegék összegyűjtésén túl, minden öntudatos

népbizottságnak, frontszervezetnek módot kell találnia arra, hogy ezen a segítségen felül is elősegítsük az inséges vidékek ellátását. Ezt természetesen csak úgy érhetjük el, ha erre az országos távlatú nagy akcióra egész népünket mozgósítjuk és mindenkinek öntudatát, akarát, leleményességét sorompóba állítjuk.

Meg kell állapítanunk, — éppen a búzafeleslegek összegyűjtésének hiányosságai mutatják, — ez a kezdeményező szellem még erősen kezdeti néphatóságainkban és frontszervezeteinkben is. S ez azért van, mert túlságosan belenevelődöttünk a régi szellembe, nem érezzük az illetékeség népuralmi, demokratikus megfogalmazását, s nem folyunk bele eléggé a közigazgatásba és államvezetésbe. Természetesen hiányzik hozzá az újszemű hivatnalgárda is, amely országos érdekekkel tudná mérni a helyi intézkedéseket. De ma nem a hivatnalgárdán múlik minden: frontszervezeteinknek a dolgozó népet ki kell emelniök szűk látóköréből, a helyi kis gondok útvesztőiből. Hiszen az egész népi önkormányzati rendszernek ez a kulcsa: alárendelni a lokális és pillanatnyi érdekeket, az országosoknak és hosszútávlatúaknak, a jövő nagy érdekeinek, tehát államvezető kézzel intézi a falu ügyeit. A demokratikus államvezetés pedig ma azt kívánja mindnyajunktól, hogy hazánk legelső, elementáris szükségére alá rendeljünk mindent mást: mindenkinek kenyeret adni és tetőt biztosítani feje fölé.

A népuralom az egész közéletet a nép ellenőrzése alá állítja, kiszélesíti és általánossá teszi a régi rendszer korlátolt illetékeségét és felelősségét, mindenkitől beleszórást, indítást, kezdeményezést vár: az államgondokat ráruhazza az egész népre. Az állami közigazgatás, az államháztartás minden gondjába felelősen belevonja az egész népet és annak minden egyedét. A frontszervezetek felszabadítják az elnyomott népi erőket és a bürokrata illetékeség merev és szűk fogalma helyett az egész nép kezdeményező és alkotó, leleményes és produktív erejét vonják bele az államvezetés munkájába. Azoknak a nagy feladatoknak, amelyek új új demokratikus államunkra hárulnak, nem felelhet meg, ha nem támaszkodik minden produktív erőre, ha nem vonja az országépítő munkába, a dolgozó nép eddig felnemhasznált, visszatartott kezdeményező erejét. Ha ez a népi erő teljes nagyságában és erejében kibontakozhat, összehasonlíthatatlanul több és használhatóbb államvezető elmét ad, mint a régi rendszer gerinctörő, felelősség elől menekülő, mindent másra hátrító iskolája a maga számarlétrájával, egyéni túlekedéseivel, protekciójával és korrupciójával.

A népuralom nem fizetett s kordában tartott, öntudatlan, érdektelen és gerinctelen hivatlanok szolgáhadá, mint a régi polgári bürokrácia, hanem a szabadon gondolkodó, önállóan ítélő és intézkedő tömegek. Nem sok hivatalos és hivatásos, de annál több illetékes, mert egyedül a nép érdekeit szem előtt tartó polgárokat nevel, akik akár résztvesznek foglalkozásszerűen és állásuknál fogva az államvezetésben, akár nem, egyformán felelőseknek és illetékeseknek érzik magukat. Illetékeségünk pedig nem külső megbízáson, kinevezésen, megválasztáson alapul, hanem belső demokratikus felelősségen. A népuralom az illetékeség fogalmát, amit a régi rend mindinkább szűkített, teljes mértékben kiterjeszti az általános felelősség irányába és teljes mértékben kifejleszti az önálló népi kezdeményezés útján.

Ezért függ a demokrácia fejlődése attól, hogy dolgozónk milyen mértékben teszik öntudatosan magukévá az állam gondjait, milyen helyzet követelnek maguknak az államvezetésben, mennyire aktivizálják minden ere-

üket, leleményességüket, önálló s kezdeményező gondolataikat az állami közgazdaságban. Tehát attól, hogy milyen mértékben szaporodik azoknak száma, akiknek egyéni, családi, helyi és pillanatnyi gondjaik mellett, megszűnő nagytávlatú államgondjaik vannak. Mert az igazi demokrácia azoknak összessége, akik illetékeseknek és felelősnek érzik magukat az egész államvezetésben. Ma népbizottságaink és frontszervezeteink ennek az öntudatnak és tudománynak iskolái.

DISZNÓT HOZUNK A GRÓFTÓL

Irta: Steinitz Tibor

Még az este, a számlálás után sikerült kiszökniök a táborból. Hajnalig meghúzódtak. Most szótlánul, halkán lépkedtek a még sötét esős pirkadatban. Az utat esőtől csöpögő két faszorostól. Lépésük után halkán cuppogott a sár. Az utat még tegnap este kikémlelték, most a sötétben ösztönük és emlékezetük vezetett. Szorongás és a mindenre elszántság feszített bennük. Ez még nem szabadság. A sok évi börtön, kényszermunka, gyűjtőtábor még bennük van. A palánkon, a szeges, dróton túl vannak, de még ezer szál, gondolat, fájdalom, megaláztatás és szenvedés köldökzsinorján vannak. Csak távolodnak. Mikor túl jutottak a falun, a vasúti síneken és átvágtak a köves úton és az a három kakastollas biciklista eltűnt toronyiránt a reggelben, bent voltak a sűrű bozótosban. Akkor szakadt le a mult. Akkor már csak előre gondoltak, csak a párás kék hegyeket látták. Egyetlen fegyverüket — bicskájukat — azért még sokáig markolázták, de már nem a szökött rab elszántsága, hanem a szabad ember önvédelme és bosszúja élt bennük.

Sokáig mentek, néha futottak is a hegyek felé. Már erdőben voltak. Időérzékük megállt, távolságot sem tudtak mérni. Fáradtságot, éhséget nem éreztek. A szabadság oly könnyűvé teszi az embert. A benső égés oly erős, hogy a külvilágból csak a körvonalak látszanak, a belső élmény elnyom minden részletet. Néha bugyborékolva tört elő belőlük a nevetés, néha megálltak és megölelték egymást.

Vannak pillanatok mikor az ember ösztöne, valami belső szaglószerve megérzi a hasonlóságot, a keresett embert. Ez úgy bukkant eléjük mint valami erdei medve. Hatalmas testét szőrével kifelé fordított rövid fekete bárányszőrű bebecs és szürke durva posztó nadrág borította. Bikanyakán kucsmába bújtatott fej ült. Meztláb volt és sántított. Másutt és máskor ijesztően hatott volna. Nézése, mozdulatai most biztontságot, baráti közelséget sugároztak. Határozottan tetszetek egymásnak. Szegény emberek — morgotta a medve. A szökevények érezték, tudták hogy helyben vannak.

Petre Markuc kunyhója a hegyoldalban az erdőben állott. Előtte megdagadt hegyi patak folyt, mögötte tenyérnyi tisztás és aztán a sűrű erdő. Favágó és orvvadász, az erdő kisistene volt.

Középkori mondaszerű alak. A parasztlázadás önérzetes és igazságkereső jobbagya, Rózsa Sándor betyáros féktelensége és Krályevics Márkó harcos testvérisége volt egy személyben. A becsületes tolvaj, aki csak a gazdagot lopja és a szegények és kivertek védelmezője. Ő maga is szegény volt, mint a favágók. Feiesége és egy girhes kis fekete macska volt mindene. Szalmazsák és asztal minden bútora. Természetes osztálytudata, a hatalmasok elleni égő gyűlölete a környék lógósainak, bujdosó legényeinek gyámjává tették. Itt esett el, vagy két hónappal azelőtt csendőrökkel való harcban Joan, a katonaszökevény, akit két évig bűjtattak.

Két nap óta éltek már puliszkán és forrás vizen. Harmad nap, a medve beavatta őket tervébe.

Még öt ember és mi három disznót hozunk a gróftól, kocsi lesz.

Sztáray gróf birtoka, tíz kilométernyi járásra volt. Az alföldi zsellér szemében a gróf még mindig az elérhetetlen félelmetesség, ezek szemében meg csak a gyűlölt hatalmas volt, akin bosszút kell állni. De közelgett a leszámolás ideje is. A keleti szél néha már hozta is az orosz ágyuk dörgését.

Petre indulás előtt háromszoros keresztet vetett, elmormogta szerencsekérő imáját. Útnak indultak. Koromsötét volt. A mezitlábassak csapata zajtalanul haladt. Petre egyenesen vette útját, ismert minden fát, minden bokrot, sokszor járt már erre. A kocsit lóval a cél előtt hagyták, nehogy zörgése áruló legyen. Egy puskával állt őrt, négyen bebújtak az aklakba, ketten kint várakoztak. Azok ott bent kitapogatták a legnagyobb hízót és nyakon szúrták. Alig sívított. Kicsit vártak. A házak felől valami motozás hallatszott, de aztán elült. A bizonytalanság, a változás már a levegőben lógott, nem szívesen járt az éjszakában a fegyveres felügyelő sem. Tíz marok vonszolta a hatalmas testet, egy nagy lódtással a kocsin volt.

A közeli erdőben szalmán, lángon lepörkölték. Még az éjjel kibelezték a kunyhóban Petre egyetlen teknőjében, mely kenyérgyúrúráshoz, mosáshoz és a ritka mosdáshoz egyaránt szolgált. Mint az ösközösség korszakában iratlan, de eleve meghatározott szokások szerint osztották a disznót nyolc részre. Aki csak első sonkát kapott azt májjal és szalonnával kárpótolták. Hang és megjegyzés nélkül folyt le az osztoszkodás. Hajnali kettőkor már mindenki békésen aludt.

Két hétig éltek disznóhúson.

Aztán megérkeztek a vörös katonák.

‘Minden szerves lény minden pillanatban ugyanaz és mégsem ugyanaz: minden pillanatban feldolgozza a kívülről felvett anyagokat, másokat kiválaszt, minden pillanatban eihálnak testének egyes sejtjei, mások meg újra képződnek.’ (Engelsz)

REAKCIÓ ÉS AZ ORVOSOK

Irta: Dr. Lövi Géza

Reakciónak a hétköznapi életben azt a *politikai* tevékenységet szoktuk megjelölni, amely arra irányul, hogy az igazságos társadalmi rend kiépítését hátráltassa vagy megakadályozza. A gyakorlat viszont azt mutatja, hogy ez a tevékenység nem szorítkozik csak politikai térre, hanem, hogy az élet számtalan olyan területein is megnyilvánulhat — és sajnos meg is nyilvánul — melyeknek a szorosan vett politikával, felületesen véve semmi, de lényegében mégis igen sok közük van. Gyakorlati okból tehát szükségessé vált, hogy a reakció fogalmának a fentírti tágabb és pontosabb meghatározását adjuk.

Annak az emberiség történelmében talán leghatalmasabb, mert minden előzőt betetőző, áramlatnak, mely kb. százötven évvel ezelőtt, tétován, ügyetlenül, kusza eszmékkel és gyakorlatlan taktikával indult el világhódító útjára és amely Marksztól és Engelsz munkájára következésképpen alapot, irányt és célkitűzést kapott; mely Leninnel a tett mezejére lépett és Sztalinnal a megvalósulás fokába ért, ennek az áramlatnak a legmélyebb alapeszméje, hogy minden embernek egyenlő joga van a boldogulásra. Akiben ez az elv él, az egyben köteles elfogadni azt a következtetést is, hogy a szocialista állam első feladata, hogy ezt a jogot *intézményesen* biztosítsa és megvalósítsa. A nem szocialista állam feladata más és korlátozottabb. Hogy például csak a sokat dicsért liberális államot említsük, ennek feladatát abban látták, hogy az egyén ténykedését teljesen szabadon hagyva, lehetőleg csak bizonyos »játék-szabályok« betartására ügyeljen, tekintet nélkül arra, hogy ezen ténykedésnek micsoda egyéni, vagy nyilvános következményei vannak. Az elméleti okfejtés mindig abból indult ki, hogy az egyén természetében rejlő tehetség csak így jutott legmagasabb kifejlődéséhez. A maguk igazának alátámasztására legkedveltebb érvük az, hogy az ember tulajdonképpen ösztönösen önző élőlény, tehát egy olyan rendszer, mely a legtermészetesebb ösztön kifejlésztésén és társadalmi értékesítésén alapszik, szinte önmagától teremti meg az elképzelhető legjobb világrendet, Hogy ez a felfogás milyen »eredményesen« igazolódott be, ahhoz az elmúlt harminc év történelmében súlyosabb cáfolatra szükség nincs. Hogy hova vezethet az is tenített önzés, azt eme tanok keneteljes szónokai és hirdetői talán nem is sejtették. Az a szörnyűség, melyen az emberiség talán három nemzedéke keresztül ment, ma már feleslegessé teszi az elméleti vitát. De annál szükségesebb leszámolni ezekkel az elvekkel és még inkább a belőlük eredő öntudatlan beállítottsággal, melyet örökségképpen még ma is nagyon sokan tevékenységükben kifejtjenek. Hiszen ezzel csak a múltat folytatják abban a jelenben, melyet csak akkor valósíthatunk meg eszméink szellemében, ha egyénileg is állítjuk magunkat az egész közösség, az új társadalmi

rend első számú erkölcsi parancsára: *Mindent a közösségért*, mert csak azon keresztül kaphatjuk vissza a boldoguláshoz szükséges javak ránk eső részét.

Valamikor, nem is olyan régen, az orvosi pályára vonatkozólag az alapbeállítottságnak megfelelően, a minél többet dolgozni, egyértelmű volt a minél többet keresnival. Az orvos társadalmi értékének elbírálásánál az utóbbi volt a fokmérő. Érthető, hogy mindent ennek az elvnek rendelték alá. Egy cím, vagy egy állás, nem a jövedelemnek, hanem reklámképességének köszönhetette becsét. Tekintettel a közintézmények azon irányzatára, hogy a rászorulóknak csak látszatra nyújtsanak segílyt, valójában feladatukat teljesítették a szükséghez képest. Ezért egy ilyen állás betöltése az orvosok túlnyomó részének nem jelent különösebb kötelezettséget sem időben sem fáradságban. És micsoda tülekedés volt egy megüresedett állás körül. Nagy jövedelmű orvosokat láthattunk egy, esetleg két ezer dináros állás elnyerése érdekében minden követ megmozgatni. Miért? Mert a cím a »réztáblán« a sokszorosát hozta a fizetésnek.

És ma? Ma minden állás betöltőjétől jogosan kívájuk, hogy tudásának megfelelően a legtöbbet, de minden esetben legalább annyit nyújtson, mint a legjobban fizető betegeknek. Az állás ma nem reklám, hanem feladat. Feladat, melyet a közösség ruház az állás viselőjére meghatározott útasítással. Az állás ma, amikor kevés az orvos és sok a feladat, az előírt munkaidőnél jóval többet jelent munkában és időben egyaránt. Az orvos egyetlen elégtétele csak az, hogy az ujjáépítésben magasabb feladatot kap, mint a tanulatlan kétkezi munkás, aki szürkén, névtelenül túlórázik és az ismeretlen százezrek egyikeként nem látja munkája közvetett eredményét és a legtöbb esetben nem remélheti annak személyes méltánylását. Minden jóérzésű orvostól — politikai pártállására való tekintet nélkül — elvárható, hogy ezt így és csakis így fogja fel. Ha valaha megkívánta egy hivatás, hogy közhasznúnak ismerjék el, akkor az az orvosi volt. És az orvosi kar minden tagja hangoztatta is ezt a felfogását. A körülmények azelőtt olyanok voltak, hogy ezt — az orvosok túlnyomó többségénél — el nem ismerni nehéz volt. Ma azonban igen gyakran furcsa és ennek szögesen ellentmondó tünetekre bukkanunk. Ma ellentétben a múlttal ki-ki a másikat tuszkolja, bokszolja az üres állásokba.¹⁾ Mert kevés az orvos, a magángyakorlatnak nem szükséges a reklám, a beteg örül, ha az orvost otthon találja. Kár minden percért, amit nem a rendelésben tölt el . . . »Nagyon nehéz erről nem szatírárt írni.«

Nem rendelkezőnk pontos kimutatással, de becslésünk szerint lakosságunk túlnyomó többsége munkás, illetőleg azok családtagjai és joguk van orvosi segílyre a közintézményeken keresztül. Ezeket ellátni nem csak elsőrendű, hanem túlzás nélkül mondva *ma* majdnem kizárólagos feladat. Nem lehetünk tekintettel arra, hogy a na-

¹⁾ Szubötícán — hogy csak egy példát említsünk — hosszú tárgyalásokat kellett folytatni, hogy a két szakorvos közül melyik vegye át a kórház egyik főorvosi állását, mert egyik sem akart »beugrani« s végül is úgy oldották meg a kérdést, hogy hetenként főlváltva dolgozzék majd a két »pályázó«.

pi hat, nyolc vagy tízórás hivatalos elfoglaltság mellett a magán-
gyakorlatra nem jut idő és nem lehet kifogás az sem, hogy a fizetések olyan alacsonyak, hogy megánrendeléssel kell a hiányt fedezni. A *szakképzettség nem egy gyümölcsöző előjog, hanem közérdeket szolgáló kötelesség*. Aki ennek nem tesz eleget, vagy az ellentétes nézeteket és cselekvést elnézésével támogatja, az a reakciót szolgálja. A reakciót szolgálni pedig egyértelmű azzal, hogy kiszolgáltatjuk a keservesen kivívott győzelmet és hiábavalóvá tesszük az érte hozott óriási áldozatokat.

TALÁLKOZÁS A TÓNÁL

Irtó: Zogovics Radován

A négy brigád júniusi menete előtt, amely a hercegovinai hártártól Boszanszka Krajina felé vezetett, a hűvös pirkadatok vízbenfőtt bárányhúst ettünk. Ez volt a hetvenhatodik kenyérméltű étkezésünk, hetvenhatodszor ettük a megszózott vagy sótanlan húst magában s már megszoktuk az ilyen étkezéseket. Mégis, ebben a reggeliben csalódtunk. Ugy tűnt, hogy nem kaptuk meg mindazt, amit reméltünk. Nem azért, mert nem kaptunk jó ételt, hanem azért, mert nem olyan reggelit kaptunk, amely méltó egy ilyen készülődéssel és türelmetlenséggel teli reggelhez, amikor hosszú és ismeretlen útra indulunk, amikor egyesül négy brigád és elindul új tájak felé, új ütközetekbe és eseményekbe. Ez a reggel eszünkbe juttatta gyermekkori emlékeinket, szokásainkat, ünnepeles nyugtalanságunkat. Elszomorított bennünket, pedig kemény emberek voltunk; elszomorított bennünket akár a gyermekeket, akik nyugtalanul alszanak az ünnep előestéjén.

Egy-egy darab vízbenfőtt bárányhúst reggeliztünk és megkezdtük a közel négy hétig tartó menetet. Egész nap meneteltünk, vittük magunkkal a kenyértarisznyákat, puskákat és golyószórókat, húztuk magunk után az élelemrakományt, úztuk a megrjadt, nevetséges nyájakat, cipeltük a nehéz hordágyakat, amelyeken sebesültek feküdtek. Siettünk, ahogy a túlterhelt emberek sietnek, időről-időre meg-megállva — egész nap pihenés nélkül. Áthalagtunk két hegyen; a völgyből mint elérhetetlen magasságokra tekintettünk a csúcsokra, amelyeken keresztül utaink vezettek. Volt amikor mint az orvul támadó golyója, pillanatokra erőt vett rajtunk a fáradtság és a tehetetlenség. Mégis este, amikor megszálltunk közvetlenül Kalinovik előtt, amikor marhasültet vacsoráztam és a páfrányágyon kinyújtottam fáradt végtagjaimat, — éreztem, hogy a lelkem gazdagabb, mint tegnap volt, s úgy tűnt, hogy csak azért feküdtem a hátamra, hogy ez az új gazdagság szabadon nőhessen mellemben.

A harc, ha egyszer mozgósítja az ember szívét, soha többé nem hagyja nyugton. Szüntelenül dolgozik körülöttünk, bennünk, úgy ahogy a patak fáradhatatlanul dolgozik az erdőben, a fa törzse körül és benne. Ha kifárasztja valamelyik idegünket vagy sejtünket, újakat ébreszt fel, hogy éljenek, élményeket gyűjtsenek, gazdagítsák lelkünket. Ha elvesz tőlünk kedves, megbízható embereket, küld újakat, ünnepeket rendez: váratlan találkozásokat, emberek váratlan felfedezését — a menetben és a rohamban, a

rejtekhelyen vagy a tűz mellett, a kondérmál vagy a megtisztított és megkent fuskacsó mellett, amely ragvog a napon, mint a lányok olajjal bekent hajtfürtjei... Ma felfedeztem, hogy a jávorfák zöld, csillogó mohabundát viselnek; az a kis zöldzab mező a hegy alatt pedig ködcsíkra hasonlít; amikor a legmagasabb hegyvégre másztunk, felvonulásunk, a megterhelt lovak, a bárányok és a marhák a magas fűben, a tehenek, amelyek bognék azé, mert utaznak, vagy mert elvesztették borjaikat, mindez a régi hegymászásokra, gyermekkorom nagy örömeire emlékeztetett.

A harc vonta meg tőlem a Prica Ognjenemmel való újabb találkozósomat, amelyben szilárdan hittem attól a naptól kezdve, amikor először markoltam meg a puskát, — s sűrűn úgy tűnik, hogy Zágrába soha többé nem kíváncsozom, mert számomra Zágráb, zrinjeváci platánjaival és könyvesboltjaival együtt — Prica Ognient jelentette. A harc elvette tőlem a Vukovics Radovánnal való találkozást, amelyre öt esztendeig, amíg Vukovics börtönben volt, vártam, — s a mitrovicai börtön néha pillanatokra nem olyan utálatos, mint egykor, s azt hiszem, hogy holnap, ha szabadok leszünk — elmegyek megtekinteni: ott láttam utoljára Vukovicot. Azonban a harc ma meglepett egy váratlan, csak harcban előforduló találkozással. Egy bajtársal találkoztam, akit öt esztendeje nem láttam és úgyszólván le is mondtam róla. Először vele együtt tartóztattak le, nála aludtam, ha nem mertem egyedül maradni itt-újj bánatommal; miatta az oldal közepén félbeszakítottam az olvasást, hogy elfussak hozzá és megosszak vele egy kedves strófát vagy mondatot.

Öt esztendeje annak, hogy kikísértem spanyolországi útjára. Úde tavaszi reggel volt, a pályaudvar morajlott, mint a folyó, amely kiöntött a fűzesbe. Jöttek a harmatos vonatok és a búzakalászkok illatát hozták magukkal. A gyorsvonat indulásra készen állt. Mozdonya rázkódott a sineken, hangos gőzkarikákat engedett ki; csillogott a napon, mintha nagy zsircsepek gurultak volna le róla. A nép hangyabolyként mozgott a vonat körül, állt a szerelvényen, beszállt a kocsikba, kiszállt, mint a hangyák, amelyek egy hosszúkás d'ót készülnék elindítani. Bajtársam az ajtó félfájára támaszkodva állt egy harmadosztályú kocsij ajtajában. előtte voltam én és a felesége. A szűk, fűzőld ruhába öltözött kis asszony hátrahajtotta szőke bozontos haját: az asszony férje arcába nézett, sirt, mint aki nem bízik magában és az emberekben. Bajtársam átnézett felettünk, egy kicsit távol volt, kíváncsian mosolygott — bizonyára az útra gondolt, a bánatra, amely vár rá, a harcra, melynek puszkaporszagát már érezte.

A vonat elindult. Maga után hagyta az üres utat, mintha fiatal erdőt taposott volna le és sokszáz leveles ágat vonszolna maga után. Bajtársam felesége mozdulatlanul maradt a helyén, semmivel sem erősebben, mint előtte. Amikor a vonat elbújt a gyár vörös kerítése mögé, az asszony — aktáit szárító tisztviselő mozdulatával — selyemzsebkendővel összeszedte könnyeit az arcán, kis cipőjére nézett, megigazította a fej hátrahajtása folytán alig észrevehetően összeráncolódott zöld ruhát, — s elindult hazafelé. Utközben nem szólt hozzám egy szót sem. Rámnézett és tekintete azt mondta, hogy elküldtem a férjédt oda, ahova én nem mertem és nem akartam elmenni. Multak azután a hónapok és az évek, bajtársam felesége dicsekedett első spanyolországi leveleivel, aztán kibékült gazdag apjával — s végül újra férjhezment.

Bajtársam a szeretett spanyol brigádok, lelkesedéseink és elkésé-
redéseink részévé, végül egy tábor foglyává vált a számomra.

S találkoztam vele a négy brigád menetének első napján, am-
kor azok egybefolytak, mint a patakok a Szutjeszkába. Kijü-
tottunk a Zelengora legmagasabb fennsíkjára. Fenyvesek félköré-
ben feküdt a sima rét, a réten tó volt. Az egyik brigád pihent előt-
tünk. lovai a tó mellett legeltek, tüzei füstöltek az erdőben, amely-
nek széléről lovon egy partizán rohant velünk szembe. A nyereg-
re a fehér katonai kulacsok nagy fürtjélt akasztotta, amelyek ösz-
szeütődtek és csörömpöltek. E furcsa lovas mögött magas fiatal-
ember haladt jugoszláv tisztizubbonyban és rövid német csizmá-
ban. Amikor a lovas elszárguldott mellettem, a tisztizubbonyos
ember néhány lépésműre közelített meg. Biztos, nehéz járása volt,
kezével és vállával csak annyi mozdulatot csinált, amennyire fel-
tétlenül szükség volt. Sötét, enyhén hajlott bajusza volt, mintha
tréfát akarna űzni velem. Felismertem a szeméről.

Utána elkísért a tó mellé. A fűben jártunk, közvetlenül a víz
mellé. Egy fehér ló ivott a tóból, árnyéka a vízre esett és meg-
kisebbedve hullámzott alatta. A fű zöldre ringott a víz tükrében.
Ugy tűnt, mintha a víz felülete, a partnál, két egyenlő részre osz-
taná és összekötné a fű szálait s az egyik részük lefelé, a tó felé,
a másik pedig felfelé, a felhők felé nőne. Egyszerű bajtársam mel-
lettem haladt, időről-időre rámnézett, mintha azt vizsgálná, hogy
tényleg én vagyok-e. Nevetett és bajuszát simogatta, mihelyt ész-
revette, hogy én mosolyogva figyelem. Erőtlenül nevetett — ba-
júsza kócos lett a nevetéstől! Balkarián, amelyet a vállamra he-
lyezett, brigádparancsnokhelyettesi jelzés volt. Elbeszélte, hogyan
került francia táborból egy német gyárba, hogyan szökött meg
Németországból, beszélt a mácsvai és sumadjai harcokról. Mesélt,
pedig én már hallottam mindezt, csak azt nem tudtam, hogy az a
spanyol önkéntes, akinek hőstetteiről a szerb partizánok meséltek,
— ő volt.

Mellettem lépked és jobbkezelével a vállára akasztott német
géppuskára támaszkodva mesél, — egy ember, aki abban a pillá-
natban ment spanyol önkéntesnek, amikor érezni lehetett, hogy ő,
akit kifárasztott a szegénysorban való iskolázás és a munkanél-
küliség, akit megzavart egy olyan lánnyal való házasság, aki nem
szokta meg és nem vállalta a nélkülözést, lassanként fejlődésében
és határozottságában, a párt mögött marad. Akkor ment el, am-
kor szükség volt arra, hogy összeszedje minden erejét és bátor-
ságát, hogy még egy fokkal feliebb emelkedjen, a párthoz. Ekkor
egyenletlen, bizonytalan volt a lépése, lábai gyorsan váltakoztak,
néhány rövid, ideges lépés után egy nagyobbat lépett, talán így
kereste állandó, egyenletes járását. Ekkor sokat és gyorsan be-
szélt, szavaiban bizonytalan volt, érezte, hogy még nem merítette
ki mindazt, amit ki akart meríteni. Ritkán, a szemüvege mög-
ve reitve nevetett, s nevetése szakadozott volt, hol fukar, hol pedig
feltartóztatlan, mint a görbe polcraól lehulló üvegek, amelyek
összetörnek.

Amikor a tó végénél voltunk, elhajlott az utunk, hogy meg-
kerüljük a fűben lévő kis öblöt. Bajtársam erősebben szorította
vállamat, mintha visszatartana és őrizze a víztől. Egyenesen a
szemembe nézett és elmondotta, hogy szülőhelyére kérte magát,
ahol a csetnikiek megtizedelték a partizánokat és a párttagokat és
ahol most is üzik őket, mint a vadakat, a megszállók pedig lirá-

ban és büzakenyérben fizetik ki nekik a vér- és napidíjat. Lassan mély hangon beszélt, szüneteket tartott, válogatta szavait, rakosgatta őket, miközben igyekezett tudása és nyelve tartalékából nem felhasználni egyetlen felesleges szót sem, igyekezett, hogy egyet se dobjon vagy törjön el, amikor hosszú, nyugodt mondatokba illeszti őket. Amikor elmondtam neki, hogy felesége — szürke bundában, miután újra férjhezment — egy bolti pulton ülő angramacskára hasonlított, kékes szeme mosolyra gyúlt, megpördölte bajuszát, mintha akadályozná a nevetésben, aztán őszintén nevetni kezdett olyan kacajjal, amit semmi nem tudott legyőzni. Egy kedves szitkot mondott nekem és erőteljes kezével szilárdan magáhozölelt.

Ismét elindultunk -- ő megy, beszél, nevet, ahogyan ezt azok az emberek teszik, akik megtalálták a járásukat, beszédüket és kacajukat, hitüket és szívüket — önmagukat. Keze visz, mint a tavaszi szél, amikor hátunkat taszítja. Előttünk áll, vagy jön felénk a tó mentén két fenyőfa, az erdőtől elválva, mint két lány, aki sétálni megy. A tó mellett a fűbe esett fehér bársonyos fa fekszik, kezével a feje felett, s a keze esés közben eltört: a fehér ujjak szétszóródtak a réten. Ez a fa egykor a tó szélén állott; a tavaszról elragadtatva, a harmattól részegen, extázisban feje fölé emelte ágait Vihar keletkezett és a fa a tómenti fűbe zuhant s összetört az erőtlől és az elragadtatástól. Így hajolt meg ez a karcsú fa a tó előtt: szépsége előtt egészen a földig, a víz kék tükréig hajtotta magát. Szerencsésen halt meg. Odaadott mindent, a fehér körméig, a szépségnek és a tónak, a fűeknek, az elragadtatásnak, a viharoknak, az életnek!

Fordította GVOZDEN ANDRÁS

TALLÓZÁS

Irta: Lőrinc Péter

Valamikor a Hid ilyen rovatcím alatt szedte izekre, boncolta és bírálta el a fasiszta és fasisztabarát magyar sajtó cikkeit. A fasiszta magyar sajtó eltűnt a Vaidaságból és nem sokáig veri a nagy dobot verébfogás céljából a Zágrebi Magyar Újság sem. A sajtó eltűnt, de egyes szövegei még itt-ott visszacsengenek és kísértenek a múltból, mert — nem kitérülhetnek, de még egyelőre nem — kitérültem — bejörögöztek sokszor jóakaratu és becsületes magyarok agyába is, akiknek száján kibukkan néha a régen és sokszor hallott — olvasott szó, anélkül, hogy tudnák kiknek szava — betűje és mi értelemben tolakodik láthatlanul, elbírálatlanul ajkukra.

Vannak talán, akik úgy gondolják, nem kellene hírharangot verni hibájuknak. Ne bíráljuk, ne üssük, de inkább szeressük egymást mi, árva magyarok. Hallottam is ilyen hangú felszólalást a Front magyar tagozatának összejövetelén egyik bánáti városban. Ne üssük egymást, inkább hársítsuk el együtt közösen a mások ütéseit. Talán vannak is hibáink, elég ha mások róják fel, mi magunk legyünk egymást szerető, féltő-védő családtagok.

Hol itt a tallózó kéz, a gyomtáló gereblye? Ami igazán, ami egyedül védi meg a féltett gyenge családi vetést a gyomtól, ártól, kártevő hibától? Épen mert szeretjük egymást, épen mert szeretjük népünket, azért bírál-

jük és igenis mi magunk: nem várva be a más — a kívülről — jött — bíráló szavát! Ahogy az igaz anya, az igaz szülő és igaz szerető nevelő tanító nem mézi el a növendék gyerek hibáját, csínytevését, de megszólja míg ideje van a megszólásnak és míg a szomszédasszony nem hívta föl figyelmét a gyermeki kártevésre. Ugy mi is egymás között, állandó éberséggel, egymás ütőerén tartva figyelő, kenyérjő ujjunk, korholunk, felhívjuk a figyelmet, bírálunk, hogy ugyanazt a hibát újból e! ne kövessük — önmagunk, népünk, hazánk kárára, fasiszták épülésére. Szóval ne azt mondjuk: ne üssük — szeressük egymást! hanem igenis azt: üssük, mert szeretjük egymást.

És mik leggyakoribb — fasiszta időkből rajtunk ragadt, akaratlan hibáink?! Mit kell kigyomlálnunk magunkból? Mely téren kell újjá teremtenünk, átnevelnünk jómagunk, népünk — hazánk javára, faszizmus kárára? Talán leginkább még mindig az egység — testvériség téren, népek nagy egybetarteltsége, összefogása, vállvetése terén. Talán még mindig nem hazafiak, népbarátok, de Hazaffyak, népek, népünk ellenségei vagyunk sokszor szóban, fellobbanó érzésben, anélkül, hogy erről tudnánk, vagy számot adnánk magunknak róla, — csak éppen a multak megrögződött beidegzettsége folytán. Az önbírálat a legerősebb fegyver önmagunk, népünk és hazánk újjáteremtésében. Ne hagyjuk ezt se szó nélkül. Ne üssük egymást, de tegyünk baráti szót, támogassuk egymást jótestvérként. Hogy nemcsak mi vétünk a testvériség ellen, de sokszor szláv részről is követnek el hibákat — mondjátok néhányan, mint azon az említett összejövetelen is egy felszólaló? Nem tagadom. Szláv testvéreink sem váltak egy nap alatt teljesen új emberré. De akarnak új emberré válni, akárcsak jómagunk is. És ha hibáznak — az ő dolguk, hogy az önbírálat fegyverével élve kigyomlálják a gyomot köreikből. A mi dolgunk viszont, hogy a magunk portáján nézzünk körül. Így tanultuk már gyerekkorunkban: Mindenki a maga háza előtt söpörjön.

Azon az összejövetelen mondta egy jóakarátú felszólaló visszakisértő honimádó népgyűlölet hangján: »Munkásnép jórészt a vajdasági magyar, földmunkás és kubikos, zsákoló, parti és gyári munkás asszonyban, férfiben. Nem volt ideje, anyagi lehetősége, joga, alkalma sem az önnevelésre. Most itt azt ideje a nagy kultúrmunkának, népnevelésnek. Fel kell emelnünk magunkhoz, értelmiségiekhez a munkásnépet, aki kell emelnünk a magyart a többi népek közül« . . . A felszólaló hamar belátta hibáját, mégis talán mások sem vetették ki agyukból az egykor »örökösnek« behelyezett rossz, elcsépelet és lejáratott hanglémezt. Mert nehéz addig önfejűnkkel gondolkodnunk, amíg a lemez nyikorog benne a tompává kopott tü alatt.

Mert jól mondta a felszólaló, hogy itt az ideje, megítni az ideje és meg van a lehetősége is a művelődésnek, nevelésnek, kultúra teremtésnek magunk körül és önmagunkban. De rosszul mondta, elhibázta a szót, amikor úgy ejtette, hogy »közül«. Nem, »közül«, de »vele«, »együtt« a többi néppel kell és akarunk emelkedni műveltségben, jólétben, szabadságban, népi jogokban. Nem hasznunk, csak kárunk volna a kiemelkedésből. — ha körülöttünk mindenütt mocsár terjengne, hozzánk a dombra is felérne az árja és lerántana bennünket is hamarosan a mélybe a felszálló hűzős kipárolgás. Nem lehet szabad és művelt egy nép sem, amíg körötte raboskodnak az írástudatlanok. Együtt, egymást támogatva, egymástól tanulva emelkedünk és akarunk emelkedni fokról-fokra. Testvérkedjünk továbbra is műveltségben, szabadságban, népi jólétben, mert aki szerbkedik vagy magyarkodik — az saját népét is a mélybe rántja s csak a nemdolgozó részleteti kultúrában, a dolgozóknak: magyarnak és szerbnek egyként kárára.

ÉS MEGSZABADULTUNK

Irta: Brindza Károly

Ősz volt, az eső lassan szitált és átáztatta a bombáktól felszaggatott Tiszapartot. Őreink behúzódtak a lerombolt Tiszahíd maradványai alá, védelmet keresve a folyton szitáló eső elől. Mi, dacára a rossz időjárásnak, vidáman döngöltük a hatalmas bombatöltéseket, amelyeket az angol légibombák vágtak a töltésen. Kelet felől, a Tiszán túlról, állandó robbanások zaját hozta a szél.

Már öt hónapja, hogy besoroztok bennünket a 452-es különleges munkaszázadba. Nagy megkönnyebbülés volt számunkra, amikor megjelent a sorozóbizottság a szegedi »CSILLAGBÖRTÖNBEN«. A három éves súlyos rabság és kényszermunka után, örültünk, hogy végre kikerülhetünk a négy fal emésztő sötétségéből. Sokat vártunk a sorozástól. Valamennyiünknek az volt a legfőbb vágya, hogy kikerüljön Magyarország és a világ egyik leghorzalmasabb börtönéből, a szegedi »Csillag«-ból.

Nem hinném, hogy szigorban és embertelenségben volt szörnyűbb börtön mint a szegedi »Csillag«, durvaságra és kiméletlenségre edzett börtönőreivel. Valóságos vár volt ez, ahová nem tudott betörni a világ öröme és humanizmusa. Mindent lezárt a »Csillagot« erőszerűen körülvevő hatalmas fal, a börtön-tisztviselők és börtönőrök intézményesített embertelensége. Ezek a falak, ezek az emberek, süketek és vakok voltak az idők minden változásaival szemben. Ezek nem tudták mi az, embernek lenni. Előttük ismeretlen volt az ami emberré teszi az embert: a gondolat és a becsület. Előttük csak egy állott: vakon teljesíteni a kapott parancsot. Kutyahűséggel szolgálták a Horthy rendszert és annak hóhérait. Látni, számolni, gondolkodni és felmérni? Ez nem az ő dolguk volt. Számukra Sztalingrád, Orel, Vityepszik nem jelentettek semmit. Nem tudtak Mussolini bukásáról, partraszállásról és a balkáni népháborúról. A politika náluk egyet jelentett a legsúlyosabb bünténnyel. Kérdést és felelet nem vártak és nem kértek semmire. Egyet azonban nagyon jól tudtak: szolgalelkűen teljesíteni az »Alapszabályok« és az őparancsnok utasításait: a folyosóra ki ne jöjjön senki, újság be ne kerüljön, a látogatók hátratett kezekkel álljanak a rács előtt, és minél rosszabb kosztot a rabnak, nehogy embernek érezze magát; a »fegyelménél« a láncot az előírásnál két szemmel szorosabbra húzni és megalázni a rabot, különösen a politikaiakat (kommunistákat). Egy szóval elviselhetetlenné tenni az életét annak, aki valamilyen okból szembekegyült a magyar úrvilággal és annak elnyomó rendszerével.

Ismerték, hisz ez volt életük legfőbb célja, minden módját annak, hogy hogyan kell elkeseríteni a rabok életét. És ez majdnem minden esetben sikerült is nekik. Egyedül a politikai elitélteket nem tudták megtörni. Azokat, akiket a fasizmus, a gyilkosok, a kizsákmányolók és rablók elleni harc fűtött. Azokat nem tudta

megtörni a bilincs, kínzás, a kemény fekhely, az éheztetés és megalázás, amelyben részük volt, ha a kényszermunkán k'szabott mennyiséget nem termelték ki. A hónap végén, amikor Barnás úr a munka főügyelő megszámlolta a termelt mennyiséget, a meghurcolás ellenére, a kommunisták sohasem csinálták meg a megkövetelt mennyiséget.

Ilyenkor jött a raport. Az »Örparancsnok úr« sorba állított bennünket és kérdezte az okokat, hogy miért nem termeltük a kívánt mennyiséget? A válasz egyöntetű volt: nem lehet. Ezután következett Király őrmester és a lánc. Ha netalán volt közönséges büntetett is a láncravertek között az legtöbbször sírt és könnyörgött. A kommunisták énekeltek.

Az eszme és a dal segítette át a kommunistákat a legnehezebb napokon, a legsúlyosabb megpróbáltatásokon. Nem törhette meg őket Lepoglava, Mitrovica, Csillag és az akasztófa sem.

Emlékszem 1941 ködös októberi reggelére: Kis Ernőt vitték az akasztófa alá a »Csillag« udvarán. Amikor gyilkosai az akasztófára hurcolták, ő fiatal, érces hangján az Internacionálét énekelte és még amikor a hóhér a kötelet a nyakára tette, akkor is éltette a forradalmat és átkozta a fasizmust. Vagy amikor a fiatal újvidéki szerb elvtársnőt vezették el ablakaink alatt a veszthelyre és amikor fellépett az akasztófa alá, bátran halálfélelmet nem ismerve, makacsul felvetette fejét és leköpte hóhérait. Még a halál előtt is hajlíthatatlanok maradtak.

A dal, az eszme, és a győzelem biztos tudata tartott fenn bennünket akkor is, amikor ott dögönyöztük a tépett Tiszapartot. 1944 szeptemberében volt ez. A szabad levegő teljesen visszaadta testi és lelki egyensúlyunkat. És még valami: a Tisza tulsó oldalára felől jövő tompa ágyúdőrej.

Az amit vártunk, amiért éltünk, ami minden reményünk volt, a túloldalon egyre közelebb jött hozzánk. Közelgett szabadulásunk órája; a Vörös Hadsereg Makónál állott.

A katonák, akik a sorozás után átvettek bennünket, szemmel láthatóan elkedvetlenedtek, idegesen nevetgéltek és megváltozott hangon kezdtek velünk beszélgetni. Békéről beszéltek és, hogy ők nem bánják bárki győzzen, csak vége volna már. Mi pedig örültünk, kimondhatatlanul örültünk, Csillag szemek és mosolygó arcok válaszoltak minden dörrenésre. Lázasan sürgölődtünk és tárgyaltuk a hallott híreket: a Vörös Hadsereg elfoglalta Aradot, Debrecen fölszabadult. Makóval megszakadt az összeköttetés... Az oroszok nem bántanak senkit. Valamennyien éreztük, hogy a közeli napokban eldől a sorsunk.

A »Csillagot« kiürítették. Azokat az elvtársainkat, akik nem estek sorozás alá, elszállították Vácra, majd Németország felé... Emlékszem milyen izgalommal bucsúztunk és meghatottan kívántuk a szerencsés szabadulást egymásnak. Vége hossza nem volt az integetésnek, amikor felsorakoztatták őket a »Csillag« folyosóján. Ekkor láttuk utóljára és búcsúztunk el a zombori Speidl Vilitől, a szabadkai Győri Feritől, a zentai Huszák Miskától, a csantavéri Vékony Antal bácsitól, a topolyai Uri Jósoktól és még számtalan jó bácskai szerb és magyar elvtárstól.

Azóta csak rossz híreket hallottunk róluk. Ugy mondják, a né-

metek kivégezték őket.

Átszállítottak bennünket a szegedi »Hiradós kaszárnyába« s végre kiürült a sötét fegyház, ahol ezerszámra sinylődtek. akik nem egyeztek Horthy véres uralmával. Itt ült Rákosi Mátyás, Vas Zoltán, Politzer György és a magyar munkásmozgalom színe-java. Oda hordták Bácska megszállása után azokat, akik felemelték szavukat a vajdasági népek egysége és a Jugoszláv népfelszabadító harc érdekében. Ez a ház volt Horthy Magyarországnak leghűbb tükre és a magyar nép örök szégyené.

Am az ágyúdörgés, mint valami közelgő vihar, folyton erősödött. A döngölőket vidáman csapkodtuk, énekelünk és lopva az örök felé tekintgettünk. A Tisza tulsó partján minden dörrenés szívrünk egy örömdobbanása volt, míg az örök idegesen kémleltek kelet felé. Volt is rá okuk. Amíg nekünk a szabadság harsonáját jelentették, addig számukra, a fasizmus hű kiszolgálóira a végzetet.

A városban nagy idegesség, valóságos pánik lett úrrá. A kaskastollasok elvonultak, velük a nagyobb házak lakói is. A Tiszaparton felállították az ágyukat. A katonák zavartan kapkodtak. Az arcok sápadtabbakká, a szemek riadtabbakká lettek.

Annál szembetűnőbb volt a mi rabszadunk kedélyváltozása. Nem lehet elfeledni azt, amikor az erőszak és az embertelenség, a másokkal szembeni kíméletlenség megtestesítőim úrrá lett a gyáva félelem, amikor a tegnapi gyilkosok szemében a kétségbeesés riadt rémületét látják azok, akikkel még tegnap a legembertelembb módon éreztették gyáva hatalmaskodásaikat.

Ők féltek, mi énekelünk. A Vörös Hadsereg mindig közelebb jutott a szőke Tiszához.

Amiért vártunk, bekövetkezett. Jött a futár: a munkát azonnal abbahagyatták velünk. Szegedet el kellett hagynunk. Vittek bennünket tovább nyugat felé.

Az úton megtárgyaltuk a helyzetet. A tennivaló világos volt: a Dunán nem megyünk át! Az utat erőltetett menetben tettük meg.

Újabb hírek szerint Szegedet feladták. Az oroszok gyorsan törtek előre.

Esős októberi estén érkeztünk Bajára. Baja is a pánik képét tárta elénk. Az utakon kaskastollasok jártak sűrű őriáratokat. A város körül gyors iramban, szerb és zsidó munkaszolgálatosok ásták a »tankcsapdákat«.

Az izgalmas éjszaka után, a hajnal pirkadásával megrázó kép fogadott bennünket. Kétezeröttszáz csontváz, tépett ruhákban, az éhségtől s fáradtságtól agyongyötört emberi alak imbolygott a dunai sziget tulsó oldalán. Körül fegyveres magyar katonák álltak őrt. Az utakon német SS-tisztek sétáltak gúnyosan szemlélve a táborot. Megtudtuk, hogy a bőri zsidó munkaszolgálatosokkal találkoztunk. Amikor közelükbe kerültünk, elmondták, hogy négyezeröttszázan indultak el Bórból, a szerbiai rézbányából és kétezeröttszázan értek Bajára; a többi az úton lemészárolták az SS-legények... Cservenkáról beszéltek, ahol a németek a megszállás után a bakancs sarkával rúgták ki az aranyfogakat áldozataik szájából és az arany gyűrűkért levágták a hullák újjait. Enni már napok

óta nem kaptak. Az SS-tisztek gúnyos vigyorgással nézték ezt a találkozást.

Másnap átszállítottak bennünket a város délkeleti szélén fekvő barakraktárba. Tankocsapdát ásattak velünk. Kétféle mély árokkal akarták megállítani az ötventonnás szovjet tankok előretörését!

A városban a pánik állandóan fokozódott. Német csapatok vonultak a dunai komp-lejárathoz szakadatlanul. A várost ellepték a bánáti és bácskai német menekülők. A magyar katonaságon a bomlás jelei váltak láthatóvá. A bácskai magyarok csoportosan szöktek a hadsereg kötelékeiből. Valami készült. És ez a valami a magyar reakció válsága volt, amelyet a Vörös Hadsereg rettenetes csapásai váltottak ki.

Október tizenötödikén, vasárnap Horthy belátta, hogy a játszma a magyar reakció számára elveszett, kiáltványban fordult a hadsereghez, a magyar néphez, bejelentette a háború elvesztését és fegyverszüneti kérelmét.

A hír kitörő lelkesedést váltott ki a politikai foglyok között. A katonák egyrésze szintén örült, míg a másik része alig mert a tábor felé jönni. A századparancsnokot két katona támogatta a barakunkba. Azt hitte, hogy elevenen megnyúzzuk, amire lett is volna okunk. Mi felfogva a helyzetet, azonnal követeltük, hogy fegyverezzenek fel bennünket, mert mi harcolni akarunk az esetleges német támadás ellen.

A századparancsnok, nagy rémületében mindent megígért. Nem akartunk hinni a tényeknek, hát valóban szabadok vagyunk?...

A századparancsnok azonban méltó maradt önmagához. Sokkal gyávább volt, sem hogy fegyvert adott volna kezünkbe. Továbbra is fenntartotta az őrséget, mintha mi sem történt volna.

Az események kergették egymást. Budapesten Szálasiék kerültek hatalomra és ezzel elkövetkezett Magyarország kálváriájának utolsó állomása.

Továbbra is ásatták velünk a sáncot. Szálasiék hatalma megerősödött. A Vörös Hadsereg újra lendületbe jött. A mi helyzetünk, a vagy-vagy nagy kérdése elé állított bennünket. Négyes csoportokat szerveztünk magunk között és vártuk a jelszót a szökésre. Ez október 20-án, amikor az orosz ágyúörgések hangjainak hallatára a helyőrség Baja kiürítését határozta el, bekövetkezett.

Este 6 óraker a keretlegénység átment a szomszédos utászlaktanyába eskütételre (Szálásra) és mindössze néhány órát hagytak a barakok őrzésére, a helyet kettős drótakadályok is védték. Készen álltunk a szökésre.

Este 7 óraker, amikor a sötétség teljesen beállott, elhangzott a jelszó: a négyes csoportok megkezdték a drótok szétszaggatását és megszöktünk a táborból.

Nem lehet leírni a boldogságot, amelyet éreztünk hogy a 33 hónapos sulyos rabság után újra szabadon, a saját elhatározásunktól fűtve, hajtva előre, mehetünk a dolgozók szabad jövődjé felé.

Leírni azt a nagy boldogságot, amikor az állati módon láncravert rab újra visszalép az emberek sorába, újra alkotó része lehet az emberi társadalom nagy közösségének, élete újra lendületet vehet saját sorsának irányításában; azt a boldog örömet le-

írni, vagy elbeszélni nem lehet. Azt csak érezni és élni lehet, kifejezni az alkotásban és kiélni a társadalom újjáépítésének nagy munkájában.

Október 20-án, amikor a hazánk hősi fővárosa, Beograd felszabadulásának történelmi jelentőségű perceit élte át, az égbolt csillagainak útmutatása és ösztönös megérzéssel ötven bácskai tartott hazája felé, hogy ott kezdje újra, ahol 1941—42-ben a fasiszta hóhérok kiütötték a kezéből a fegyvert.

FÖLDREFORM ÉS DEMOKRATIZÁLÓDÁS

Irta: Varga Jenő

A földreformot, ezt az igen nagy horderejű társadalom-politikai intézkedést egész sor felszabadított kelet-európai országban végrehajtották. Ez a középkortól napjainkig visszamaradt hűbériség-jobbágyság maradványainak felszámolását jelenti. A földreform ily módon aláásta a reakció legszárkább és legfontosabb támpontját s megnyitotta az utat a társadalmi élet demokratizálódása felé az eddig nem demokratikus berendezésű országokban.

A földreform szoros kapcsolatban áll a felszabadított országok népi erőivel. A földosztás következtében megszűnt hatalmas nagybirtokok nem egyebek a hűbériség örökségénél. Ez a nyílt földesuri-nagybirtokosi uralmi rendszer a társadalom többi rétegei felett tagadja a néptömegek minden jogát.

Ezer esztendővel ezelőtt, amikor Európa lakossága még gyér volt, a nagybirtokosok erőszakkal a földhöz kötötték a munkaerőt. Nemcsak a földet értékelték, hanem a rajta dolgozó embereket is. Egykori okmányokban, amikor a földbirtokok átadásáról van szó, határaikat csak hozzávetőlegesen jelölik meg: »a folyóparttól a hegységig.« Azonban részletesen feltüntetik a földbirtokhoz kötött parasztokat és kézműveseket, mitőbb megjelölik képességeiket, milyen munkára alkalmasak és uruknak évente milyen szolgáltatásokat kötelesek elvégezni. Föld sokkal több volt, mint kellett. Hogy a paraszt ne szabadulhasson föl a nagybirtokos járna alól és ne élhessen saját földjén függetlenül, minden földet a földesúr-nagybirtokos tulajdonává nyilvánítottak. Ez volt a hűbériség fő jogi elve. A jobbágy-paraszt nemcsak arra kényszerült, hogy kezdetleges termelő eszközeivel munkálja meg a nagybirtokos földjét, hanem át kellett, hogy adja a nagybirtokosnak és egyháznak saját jobbágytelke termésének is nagyrészét. A hűbéri társadalmi rend a személyi függőségen alapult és a parasztság földhözkööttségén. A parasztokat úgy tekintették, mint valamilyen ráadást a földre, mint a nagybirtok alkatrészét.

A javak forgalmának növekedésével és a tőkés rendszer kialakulásával a hűbéri berendezésű társadalom elmentmondásba került a társadalmi élet gazdasági alapjával. A jobbágyi elnyomatás elviselhetetlen lett a parasztság számára. Amíg a parasztoktól elrabolt javak csak közvetlenül a földesúr és családja szükségletét szolgálták, a hűbéri kizsákmányolás szűk keretek között mozgott. A földesúr nem vett el a paraszttól többet, mint amennyi az ő saját szükségletére kellett. Amikor lehetőség nyílt arra, hogy a mezőgazdasági termékeket más árukká változ-

tassák át, ezen határok eltűntek. Ettől kezdve a nagybirtokosok a paraszttól mind többet raboltak el. A jobbtság helyzete egyre súlyosbodott. Érdemes megemlíteni, hogy ebben a tekintetben Lengyelországban volt a helyzet a legsúlyosabb. »Lengyelország pokol a parasztok számára« — mondták ötszáz évvel ezelőtt. A parasztlázadások egész sorozatában kísérelték meg a parasztok szétépni az őket fogva tartó láncot Éár a felkeléseket többször véresen elfojtották, mégis aláásták a hűbériség alapját és előkészítették a polgári forradalom győzelmét. Amikor a tőkésrendszer kialakulásával párhuzamosan a munkaerő kötöttsége a termelő erők további fejlődését gátolta, a paraszt jobbügyi függősége egész sor országban megszűnik.

De a földesúr formai kizsákmányolási jogának megszűnése a parasztsággal szemben csak azon országokban jelentette a parasztság gazdasági és politikai felszabadulását is, ahol azt összekötötték a nagybirtokok fölszámolásával. Ilyen volt a francia forradalom a XVIII. század végén. De ahol a parasztok kizsákmányolási jogának megszűnése nem járt a hűbéri birtok felosztásával, teljes mértékben megmaradt a hűbérurak túlsúlya. Ez történt Olaszországban, Poroszországban, Lengyelországban. Magyarországon, Romániában, Spanyolországban és a cári Oroszországban. A nagybirtokosok a velük rokon pénzhatalmasságokkal folytatták az irányítást ezen államokban a bel- és külpolitikában egyaránt. A nagybirtokosok köréből származtak az udvari memések, miniszterek, tábornokok és az államigazgatás vezetői. A falvakban a földesúr szolgálatában állottak a hatóságok, csendőrség és iskola. Mindenki, aki a nép szemében az államhatalmat jelentette, a földesúrtól függött, vagy vele szoros kapcsolatban állott. Porszországban még századunkban is fennállottak az úgynevezett »nagybirtok-közösségek«, melyek magukba foglalták a »szabad« munkaerőt az illető nagybirtok területéről. Ezekben a közösségekben a közigazgatás, igazságszolgáltatás és büntetés joga a földesúr kizárólagos joga volt. A saját peréber ő maga volt a bíró. Könnyen érthető, hogy a földesurak túlsúlya mellett a lakosságnak demokratikus joga csak papír volt. Pl. a választások ezekben az országokban nagymértékben közönséges komédiák voltak. Tekintet nélkül a választások »titkosságára«, a parasztok és mezőgazdasági munkások kénytelen-kelletlen úgy szavaztak, ahogy a földesurak megkívánták.

Még a polgári demokrácia hagyományos hazájában, Angliában is, a nagybirtokosok a gazdag polgársággal a legszorosabb együttműködésben napjainkig óriási befolyást gyakoroltak a politikai életben. Mindössze száz esztendő telt el azóta, amikor Gladstone angol miniszterelnök kijelentette: hogy »a felsőház, — a nagybirtokosok háza.« Az 1939-ben megjelent »Torik« — az országgyűlés tagjai« című igen érdekes könyv, a legmeggyőzőbben bizonyítja a tényt, hogy az angol földbirtokos-arisztokrácia kisszámú családjának döntő befolyás jut a konzervatív pártban. Ezekből a családokból való az alsóház képviselőinek jelentős többsége és a konzervatív kormányok miniszterei. Laski profesor: »Az angol kormány összetétele 1501-től—1924-ig« című könyvében kihangsúlyozza, hogy 1906 és 1916 között 51 miniszter közül 25 a nemességhez tartozott. Ezzel egyidejűleg a Lordok házában (Felsőház) a nagybirtokosok többségben vannak. A konzervatív párt bukása a legutóbbi választásokon többek között azt bizonyítja — s ezt elismerik a legmakacsabb konzervatívek is —, hogy a nép nem kívánja, hogy oly nagy politikai befolyással bírjanak kicsiny körök, akik teljesen más életkörülmények között élnek, mint a dolgozók széles néprétegei és akik ennek következtében az ő mindennapi gondjaiktól és érdekeiktől távol állnak.

Ismeretes, hogy Anglia volt az első, az iparosodás útjára lépett át-

Jam. A mezőgazdaságnak Angliában másodlagos jelentősége van. A politikai és gazdasági tekintetben elmaradt államok más helyzetben vannak. Ezen országokban a mezőgazdaság a lakosság nagyobbik részének megélhetési forrása. Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy ezen országokban a nagybirtokok a társadalmi és politikai életben az elsőhelyet foglalták el. A nagybirtokosok jelentették a támaszát és alapját a reakciónak úgy politikai, társadalmi, mint kulturális téren.

Semmiesetre sem véletlen tehát, hogy Hitler tömbje Európában kizárólag csaknem azokat az országokat foglalta magában, ahol a nagybirtokok voltak politikai túlsúlyban. A fasiszta pártok mindenütt a legszorosabb összeköttetésben állottak a nagybirtokosokkal. Mussolini azzal kezezte tevékenységét, hogy erőszakkal és rémuralommal felosztatta a mezőgazdasági munkások érdekvédelmi szervezeteit és ezzel a nagybirtokosok érdekeit szolgálta. Németországban a junkerek¹⁾ igen nagy szerepet játszottak a hitlerizmus előkészítésében és megvalósításában, valamint Hitler rablőhadjárataiban. Elégedő ha megemlítjük, hogy Oldenburg-Jansen, az egyik junker vezér közvetlenül segítette Hitler uralomra jutásában azzal, hogy megijesztette az öreg Hindenburgot: Schleichernek az a szándéka, hogy megsemmisítse a nagybirtokosokat. A mai napig fennmaradt spanyol fasiszmus a reakciós nagybirtokosokra támaszkodik.

Röviden, *a reakció minden formájában a nagybirtokosok támogatása élvezi és a maga részéről hűséges őrzője azoknak.*

Ezen körülmények következtében nem kell csodálkoznunk azon, hogy a jobbágyok megszűnése után a földreform Európában továbbra is megmaradt egyik legfontosabb politikai kérdésnek. A hatalmas földbirtokok felosztása állandó kívánsága volt azoknak, akik földinségben szenvedtek, vagy egyáltalán nem volt földjük. Az első világháború tartama alatt a vezető államférfiak számos államban megígérték a parasztságnak, hogy széleskörű földreformot hajtanak végre. De a nagybirtokosok ez alkalommal is becsapták a parasztságot. Csak néhány országban, ahol a nagybirtokosok idegen nemzetiségűek voltak, mint pl. Jugoszláviában, Erdélyben vagy Csehszlovákiában, került felosztásra a nagybirtokok jelentős része.

Németországban két évtizeden keresztül a két világháború között, hivatalos adatok alapján 79 új földműves gazdaság létesült, mindössze 960.000 hektár területen. Ezen kívül felosztottak a parasztok között még 290.000 hektár földet azon szándékból, hogy kibővítsék a már meglévő 170.000 paraszti gazdaságot. Azonban a parasztnak kiosztott földet nem mind a nagybirtokosoktól sajátították ki. Bizonyos hányadát a kiosztott földnek mocsarak kiszáritásává és pusztaságok feltörésével kapták, valamint az állami nagybirtokokból. A nagybirtokosoktól kisajátított föld kb. 7.750.000 holdat tett ki, Németországban 1933-ban a nagybirtokok (370 holdnál nagyobb ingatlanok) 27 millió holdat tettek ki. Ez azt jelenti, hogy két évtized folyamán a nagybirtoknak mindössze 6%-át osztották fel. A földosztás ilyen »üteme« mellett 250 esztendő kellett volna, hogy a nagybirtokokat teljesen felosszák. Emellett nem vettük figyelembe azt, hogy a parasztság állandóan veszített földjéből a nagybirtokosok és pénzemberek javára. Semmivel sem volt a földosztás »üteme« gyorsabb Lengyelországban. Hivatalos adatok szerint 1918 és 1937 között a parasztnak nem egészen 4 és félmillió hold földet osztottak ki a kb. 45 millió holdból, 1931-ben még a nagybirtokosok tulajdonában volt az egész földterület 43%-a s mindegyiknek közülük többje volt 170 holdnál. Ebből ki-

tűnik, hogy a földosztás ilyen »üteme« mellett a nagybirtok megszűnésére kb. 80 év kellett volna.

Még rosszabbul állt a helyzet Magyarországon. Igaz, papíron felosztottak majdnem egymillió hold földet. Azonban ezen földnek több mint felét nem a parasztok kapták, hanem tisztviselők, papok, tanítók, csendőrök, sőt maguk a nagybirtokosok is. Hasonló volt a helyzet Romániában is.

Továbbá, minden a földreform terén végrehajtott intézkedésnek a világháborút követő időszakban, egy nagy fogyatékosága volt. Még azokban az esetekben is, amikor a parasztok földet kaptak, a feltételek olyanok voltak, hogy a parasztok nem őrizhették meg a nekik juttatott földet. A parasztnak magas megváltási díjat kellett fizetnie és nagy adókat. Senki sem gondoskodott arról, hogy a parasztokat szükséges termelési eszközökkel lássák el, amelyre feltétlenül szükségük volt a föld megmunkálásában. A földosztás emiatt elsősorban a nagybirtokosok érdekeinek felelt meg. A nagybirtokosok megőrizték maguknak a legjobb és legtermősebb földterületeket, valamint az összes mezőgazdasági gépeket és jószágállományt. A föld megváltási díja igen magas volt. A feltételek olyan súlyosak voltak, hogy a parasztok igen gyakran elutasították a kiosztott részükre juttatott föld birtokba vételét. Azok viszont, akik a földet elváltatták, eladósították magukat, hogy megmunkálhassák a földet. Ezzel pedig a szomorúak karmaj közé kerültek, aminek pedig igen gyakran az lett a következménye, hogy rövid időn belül elvesztették a kapott földet.

Elegendő ha Németország példáját megemlítjük. 1935-ben Németországban nyilvános árverésen adtak el 4 ezer gazdasági telket, 1934-ben pedig 4.500 telket. Elkétkintve néhány családtól, ezek kis és középbirtokosok tulajdonai voltak. Emellett a két világháború között Németországban évente »önként« 30 ezer paraszttelket adtak el. Gazdasági értelemben a legtöbb esetben ezen eladások kényszerből történtek: a parasztok eladták a földet, mert adósságba keveredtek és nem tudták megőrizni birtokaikat.

Teljesen más körülmények között valósul meg a földreform manapság, a második világháború után, azon államokban, ahol népi demokrácia van: Lengyelországban, Magyarországon, Romániában, Bulgáriában, Jugoszláviában. Mindenekelőtt ezen államokban először van olyan államhatalom, mely képes védekezni a nép érdekeit. Az első világháború után az állam, még azon esetekben is, amikor egyik, vagy másik nyilvánosan demokratikus irányelvet hirdetett, mint pl. az általános választó jog, továbbra is a nagybirtokosok és pénzhatalmasságok állama maradt. Ezen országok demokratikus kormányait a nép teremtette meg és élvezik a legszélesebb néprétegek: parasztság, munkásság, értelmiség, iparosság bizalmát. Ezen közhangulat határozott és lényeges változása a demokrácia javára: ráüti bélyegét a földreformra is.

A mai földreformok átfogóak. Minden föld, mely a nagybirtokosok tulajdona volt, átmegey a dolgozó parasztok kezébe.

A mai földreformokat a széles néprétegek érdekében valósítják meg. A szembőlő különbség a nagybirtokos és a parasztság tulajdonát képező föld között a következő: a parasztok birtoka, még abban az esetben is, ha a földbirtok nagyobb, mint amekkorát a paraszt családjával együtt meg képes munkálni a paraszt birtokában marad. A hasonló nagyságú nagybirtokos földeket felosztják.

A földreform megvalósításánál először is a megszállás alatti magatartását vették figyelembe annak, akitől a földet elvették. Mindazok földjét,

akik felelősek a haza elárulásáért, akik együtt működtek a hitlerista megszállókkal saját nemzetük kárára, kártérítés nélkül elvesztek. A kevészámú nagybirtokosnak, akik résztvettek a felszabadító háborúban a megszállók ellen és akiknek bizonyos érdemeik vannak, meghagytak bizonyos földet (pl. Magyarországon 300 holdat). A földhöz jutók között elsősorban állanak a mezőgazdasági munkások, valamint törpebirtokosok, akik kiténtek a felszabadító harcban a megszállók ellen.

A földreformot a parasztság érdekében hajtják végre és ne a nagybirtokosok javára, mint az az első világháború befejezése után történt. Ennek következtében a földért adandó megváltás nem a föld értékének hamis felbecsülése alapján történik, hanem oly módon, hogy azt a dolgozó paraszt is elviselheti. Ma a parasztok nem csak sokkal kisebb árat fizetnek az államnak, hanem fizetésj kötelezettségeiket nem kell azonnal teljesíteniük, hanem bizonyos határidő eltelté után, amikor már gazdasági körülményeiket rendezték.

A demokratikus kormányok elvileg teljesen új politikát folytatnak a parasztnak termelő eszközökkel való ellátása tekintetében. Ezt ma nem úgy tekintik, mint a paraszt magánügyét. Ez az állam egyik fő feladata. Sok termelő eszköz (jószágállomány, mezőgazdasági gép) megsemmisült a háború és megszállás alatt. Az állam gondoskodik arról, hogy rendezze a mezőgazdasági gépek használatát, a leltár és egyéb termelő eszközök beszerzését. Az állam gondoskodik arról, hogy az összes termelő eszközöket minél jobban kihasználják. Serkenti a parasztokat fogyasztási és értékesítő szövetkezetek alakítására, a városi-gyári termékek közös beszerzésére, hogy ezáltal kizárja, vagy lényegesen korlátozza az üzérkedő közvetítő kereskedelmét. Az állam gondoskodik arról, hogy a földhöz juttatott parasztok olcsó hitelben részesüljenek és ezáltal megmenti őket az uzsorások karmaitól. Egyszerűen az állam mindent megtesz, hogy a parasztság gazdasági jólétét elősegítse nemcsak földjuttatással, hanem minden egyéb eszközzel is, amely rendelkezésére áll, mint ahogy azt a nép érdekeit szolgáló és védelmező államnak tennie is kell.

A földreform gyökeres végrehajtása megváltoztatta egész sor kelet-európai állam képét. Gyökeres változások történtek a parasztság helyzetében. Pl. Magyarországon a reform előtt 184 nagybirtokos 962 ezer hold földet birtokolt, 860 nagybirtokosnak 1 millió 360 ezer hold földje volt és végül 3.876 nagybirtokos másfél millió hold földdel rendelkezett. Ma mindössze 13 háromszázholdas nagybirtok maradt. Ezt azoknak hagyták meg, akiknek különös érdemeik vannak a fasiszták és bérenceik elleni harcban. Magyarországon eddig 4 millió holdat vettek el a nagybirtokosoktól. A 661 ezer szegényparaszt földigénylő közül eddig 504 ezer kapott földet. Ebből 177 ezer mezőgazdasági munkás, 75 ezer napszámos, 33 ezer törpebirtokos, akiknek legkevesebb földjük volt. 23 ezer kisbirtokos és 15 ezer falusi kisiparos. Mindegyik új tulajdonos kapott átlag 4 és fél—öt és fél holdat, elegendőt ahhoz, hogy biztosítsa egy 4—5 tagú parasztszalád életét. A földreform eredményeként a magyar falu sok apró »közép birtokost« kapott. Ennek következtében néhány ezer nagybirtokos helyett a földet most többszázezer paraszt birtokolja.

Lengyelországban ebben az évben először több mint 150 ezer földnélküli parasztszalád és mezőgazdasági munkás vetette be saját földjét, nem pedig a nagybirtokosokét. Több mint 200 ezer gazdaság bővítette ki je-

jelentős mértékben eddigi kis birtokát, Lengyelországban összesen kb. 2 millió ember kapott a földreform útján földet.

*

Különálló kérdést jelent a földreform Németországban. A berlini egyezmény a gazdasági kérdésekről a következőket mondja: »A legrövidebb időn belül fel kell oszlatni az összpontosított gazdasági erőket, mint amilyenek főleg a kartellek, trösztök és egyéb monoposzitikus szervezetek, valamint a nagybirtokosok testülete.«

Nem fér kétség ahhoz, hogy Németországban a legerősebb és legfontosabb gazdasági erők politikai tekintetben az egyeduralmi vállalatok után a nagybirtokosok kezében vannak.

A fasizmus és náciizmus teljes kiirtása követeli a fasiszta barbarizmus gazdasági alapjának megszüntetését s ezen feladat fontosságát bizonyítja, hogy a föld a junker nagybirtokosok kezén van. Azon területeken, amelyet a Lengyel-köztársasághoz csatoltak, a nagy junker birtokok felosztás alá kerülnek. Azonban azon a területeken, amelyek Németországnak maradtak, a nagy junker birtokok fontos és veszélyes reakciós erőket jelentenek és ezek megszüntetése egyik fontos előfeltétele Németország demokratizálódásának. A nagy pénzhatalmasságok mellett a junker nagybirtokosok voltak a tulajdonképeni urai a hitleri Németországnak. Ők már régen kitértek, mint a német rabló erőszak zászlóhordozói és mint megtestesítői az ember iránti gyűlöleten alapuló sovinszista eszmékörnek. A nagybirtokok voltak a germán militarizmus melegágyai. Ezért nem véletlenség, hogy a németországi antifasiszta demokratikus erők felvetik a földreform szükségességének kérdését. Ezen reform meg kell, hogy szüntesse a fasizmus és reakció legfontosabb gazdasági alapját, másrészt ki kell, hogy elégítse a parasztság földszükségletét, továbbá azon németek földigényét is, akiket a szomszédos államokból telepítenek vissza. Elegendő megemlíteni, hogy Brandenburg tartományban pl. a megművelhető földterület egyharmada a nagybirtokosok kezén van. Prenslau kerületben a megművelhető 106 ezer hektár földből 71 ezer hektár a nagybirtokosok tulajdonában van. A nagybirtokosok szabotálásának bizonyítéka, hogy pl. ebben a kerületben a szántóföldek 32%-a bevetetlen maradt. Az új demokratikus Németországban nem lehet helye a hűbéri nagybirtokoknak, sem a junkerek osztályának, a porosz militarizmusnak gerincének. A földreform végrehajtása Németországban egyik fő feltétele az állam alapos és igazi demokratizálódásának. A nagybirtokok megszüntetése és a földbirtokosoktól a föld elvétele hatalmas csapás lesz nemcsak a német, de a nemzetközi reakcióra.

Természetes, hogy a hatalmas nagybirtokosok nem szívesen nyugszanak bele ezeréves uralmuk eltűnésébe. Igaz, aránylag a lakosság kis hányadát teszik ki ahhoz, hogy önállóan harcot kezdenének a demokratikus népkormányok ellen. De nincsenek egyedül. A hátuk mögött áll az egész világ reakciós ereje. Nyílt és rejtett híveik vannak a lakoósság különböző rétegeiben. A nagytőkések a városokban, akikkel szorosan egybeforrtak ipari, kereskedelmi és hitelvállalkozásaik révén. A nagybirtokosok érdekeinek szorgalmi gyakoriak még az államigazgatásban, akik igen nagy számban földbirtokos családokból származnak, vagy legalább is gazdasági érdekközösségekben állanak velük. Végül a nagybirtokosoknak ügynökei a falvakban, a parasztság vezetői között. A földreform elleni harc a legkülönbözőbb módon folyik. Egyes mezőgazdasági »szakemberek« panaszkodnak a gazdasági élet visszafejlődéséről, amit a földosztás hoz magával. A nagybirtokosok ügynökei oly módon akarják a parasztokat és

mezőgazdasági munkásokat elvonni a földreformban való részvételtől, hogy a nagybirtokosok jövőbeni bosszújával fenyegetik őket. A régi közigazgatási kar tisztviselői pedig halogatják a földreform végrehajtását bizonyos politikai változások reményében.

A földreform elleni küzdelem igen gyakran heves politikai harcok formájában történik. Pl. a volt lengyel menekült kormány védelmébe vette a nagybirtokokat. Szította a nemzeti és sovinszta gyűlöletet a fasiszta népi bolondítás révén; aljas módon gyilkoltatta a lengyel hazafiakat s ehhez hasonló módszereket alkalmazott. Másrészt a földreform megvalósulásával a parasztok milliói és a mezőgazdasági munkások hatalmas tömege először jut a politikai életbe. Ez a demokratikus erők ébredését és szervezkedését jelenti azokban az államokban, ahol a széles néprétegek eddig a nagybirtokosok uralma alatt állottak. Ezernyi a parasztbizottságok száma, amelyek segítettek a kormányoknak a földreform végrehajtásában és a reakciós erők elhárításában. A földreform mindent átfogó végrehajtása végérvényesen megszünteti a nagybirtokosok ezer esztendősi uralmát. Ez egyuttal biztosítéka is annak, hogy a demokrácia Közép- és Kelet Európában megszilárdul azon államokban, ahol eddig a formális és korlátozott demokráciát is csak hírből ismerték. Ezen államokban ezideig a reakció uralkodott többé-kevésbé rejtett formában és a nagybirtokosokra támaszkodott.

Ezzel párhuzamosan a földreform révén a parasztok milliói tömegének évszázados álma valósul meg. A felszabadított Kelet-Európa demokráciájának és fejlődés, képességének meggyőző bizonyítéka ez. A történelem mérlegén a demokrácia oly vívmánya, mint amilyen a nagybirtokosok földjének felszámolása és annak a széles néprétegek közt való felosztása sokkal többet ér, mint a sok távoli remény a demokratizálódás tekintetében, amilyenről a külföldi sajtónak egy bizonyos része ír.

Ami a »totalitás« vádját illeti, amelyet néha-néha hallani a felszabadult országok demokratikus erőinek rovására, ezen hangok a legjobb esetben úgy tekinthetők, mint jellegzetes terméke az elvakultságnak. Ellenben a földreform mindörökké megmarad, mint igen fontos fejezet a haladó Európa és az európai demokrácia történelmében.

A földreform egész sor európai államban megvalósult, egyik legfontosabb vívmánya a világháborúnak, a szabadságszerető népek győzelmének a fasiszta leigázók felett. Ez biztos záloga a népi demokrácia megerősödésének és alkotóképességének ezekben az államokban s fontos tényezője a népi szabadságok megőrzésének és a népek közötti békének.

1) Junker a porosz földbirtokosok általános elnevezése.

»Nemcsak politikai egyenjogúságot biztosított a szovjet kormány a nők számára, hanem gazdaságilag is egyenlővé tette őket a férfiakkal. A nők joga van bármilyen tisztség viselésére, bármely munka elvégzésére és munkáját ugyanugy fizetik, mint a férfiakét.«
(Szerebrjennikov)

NYUGATI TÖMB

Irta: Tarle

Sehol a világon oly nagy lelkesedéssel nem ünnepelték Franciaországnak a hitleri rablók és a vichii árulók uralma alól való felszabadulását, mint a Szovjetszövetségben. Ez nemcsak azért történt, mert Franciaországot Oroszországban mindég rokon országnak tartották és mert a francia történelelnnek dicsőséges mozzanatait a világ előrehaladásának lépcsőfokaiként tekintették, hanem azért is, mert Franciaországnak az önálló hatalmak körébe való visszatérése a német fasizmus fölött való végleges és visszavonhatatlan győzelmét jelenti és a német támadókedv megsemmisítő vereségét.

Milyen figyelemmel kísértük a bátor ellenállás kezdeményezését, Franciaország hős hazafiainak első nehéz erőfeszítéseit, akik a legsúlyosabb föltételek mellett ellent álltak az alias hitler-hőhéroknak és megbüntették szigorúan hazaárulóikat.

Mikor azután a Szovjetszövetség és Franciaország megkötötték szövetségüket, ez közvéleményünk teljes meglepődését váltotta ki. Mi lehet ennél természetesebb? Ki merészeind országainkat fenyegetni, ha azok összetartanak? Valóban nem hiába ordított 1934-ben és 1935-ben Hitler és bandája, midőn a francia-szovjet szövetségi szerződésről hallottak. Nem hiába fizette meg Hitler fejedelmi módon a könnyen befolyásolható Lindberget, hogy hitesse el a francia néppel, hogy az orosz légiflotta mitsem ér és a hadsereget gyöngöe.

Sikerült is ez a lelkiismeretlen hírverés és az áruló Laval könnyen hajtotta végre piszkos művét. A francia-szovjet szerződés fölbontása azonban csak kiinduló pontja volt Hitler rablóhadjáratainak. E nélkül berlini banda nem is gondolhatott volna tervei körösztülvitelére. Már akkor elkezdte Laval sajtója a német pénzzel megfizetett gyalázkodó hadjáratait, mely a következő jelszóval készítette elő a Szovjetszövetség megtámadását: »Európa fölkel a bolsevizmus ellen!« Szorgalmasan és éveken át lökdösték Franciaországot a vereségnek és a szegyennek abba az örvényébe, melybe aztán bele is zuhant.

Most a háború borzalmai után, melynek Hitler tervei szerint a Szovjetszövetséget és Franciaországot meg kellett volna semmisítenie, elképzelhetetlen, hogy akadjanak, akik képesek lennének az utóbbi évek történelmi tanulságait elfeledni.

Úgy látszik mégis kerülnek ilyenek is. Ezt bizonyítja az u. n. Nyugati tömb híveinek élénk propagandája. Természetesen a két ország szövetségének szükségessége annyira nyilvánvaló, hogy még a Nyugati tömb leglelkesebb ügyvédei is őrizkednek attól, hogy ehhez az okirathoz hozzányúljanak. Mi azonban, akiknek emlékezetében élénken élnek a régi és az új történelem tanulságai, önkéntelenül is fölvetődik bennünk a kérdés: hogyan feledheték el azokat kortársaink ilyen könnyen? Megdönthetetlen tény, hogy országaink tartós barátsága mindig áldásos volt. Mégis, ha

a történelem menetét figyeljük, azt látjuk, hogy egész sor összeütközés volt a két ország között, de mindig másoknak érdekében és a két ország kárára. Soha sem mutatkozott a két ország között gazdasági, vagy komoly politikai ellentét: ha mégis mutatkozott, úgy még akkor is, ha az nem vezetett háborúhoz, mindeket félnek drága károkat okozott. Milyen cél érdekében vezették a hosszantartó, véres krimi hadjáratot? Hisz mindkét állam ügyszólván a párizsi békekötés napjától kezdve szövetség megkötésén fáradozott. Mért nem sikerült ez a szövetség, Bismarck legnagyobb öröme? Harmadik Neoleon kardcsörtető diplomáciai beavatkozása volt az ok az orosz-lengyel ügyekre, amely éppen úgy ártott a lengveleknek, mint a francia és orosz ügynek. Ez a beavatkozás a lengveleknek sok fiatal emberéletbe került, Orosz országnak is ártott, Franciaországot pedig az 1870—71-es katasztrófa sodorta.

Mért romlott el a francia-orosz viszony a szovjet forradalom után? Mért segítette Millerand a lengyel Pilsudszky marsalt Szovjet-ellenes rablóhadjárataiban? Akkoriban is a vatikáni szellő fujdogált a francia külügyminisztérium környékén. Mért folytathatta akadálytalanul Laval orosz-ellenes izgatásait, Laval, akit a németek szőröstől-bőröstől megvettek? Mért gyártották a Schneider-Creusot művek Laval és Daladier korszakában, tehát még a háború előtt, Hitler részére azokat a messzehordó ágyúkat, amelyekkel a német banditák később Leningrádot lötték?

Mindezen kérdésekre sokféle magyarázatot találhatunk. Csak azt az egyet nem, hogy Franciaországnak valaha is a legkisebb haszna lett volna abból, amit Oroszország francia ellenségei cselekedtek.

Köztudomású, hogy Blum különös szorgossággal ápolja a Nyugati tömb tervének gondolatát, ha nem is Nyugati tömbről, hanem nyugati családról beszél. Persze ez kedélyesebben hangzik, Blum azt is hangsúlyozza, hogy az ő nyugati családja nem viseltetik ellenséges érzülettel a Szovjetszövetség iránt. Nem véletlen azonban, hogy mindazon sötét erők, akik annak idején mindent megtektek, hogy Franciaországot az ellenségnek eladva szakadékba rántsák, most akkora lelkesedéssel üdvözlik a Nyugati tömb gondolatát. Ez a gyanús ordítozás a Nyugati tömb körül bennünk idegenkedést és elkeseredést vált ki. Mi tudjuk, hogy a Szovjetszövetségnek Franciaországban több barátja, mint ellensége van. És éppen ezért hisszük, hogy mindezek a tettek dugába dőlnek.

A sváici rádió, mely az emberiség nevében tudvalevőleg körormszakadtáig védte az orosz hadifoglyokra uszított kutyákat, a következő szavakkal méltatja a fasiszta Spanyolország érdemelt a Nyugati tömb megalakításában:

»Úgy látszik, hogy az angol államférfiak megkértszerezték erőfeszítéseiket a Franciaországgal való Nyugati tömb megalkotására. Mivel egy későbbi együttműködés lehetőségéről van szó, ajánlatos Spanyolországgal óvatosan bánni... Nyíltan beszélhetünk a Nyugati tömbről, melynek célja az oroszbarát kormányok lehetetlenné tétele.«

Mi is a célja ennek a Nyugati tömbnek? És hogyan lehet ezeket a célokat megvalósítani?

»A megoldandó stratégiai feladat védekezés a keletre jövő

ellenség ellen... Szükséges lenne tehát, ha a szövetségesek egyesült katonai bizottságot alkotnának.»

Tehát Németország ellen irányul a Nyugati tömb, amelynek esetleges tagjai a közismert nyugati hatalmakon kívül még Olasz- és Spanyolország is. Ó nem! Ha az idézetet tovább olvasunk, akkor kivil, hogy a talpraállítandó Németországnak (az idézet ugyan csak Bach, Beethoven és Goethe fiáról beszél, de mi már ismerjük ezen marcona ifiak emberszerető tevékenységét) is méltó szerepet szánunk, mert az ellenség a tervek szerint nem a Raináról, hanem az Elbáról törne előre. (Akár mindjárt utazhatnánk Münchenbe.)

Tulajdonképpen már ennyi is elég lenne, de a teljesség kedvéért fel kell említenünk, hogy a Nyugati tömb apasága körül megindult vita során kiderült, hogy ez a tiszteletreméltó személyiség az európai kultúra bajnoka, nem más, mint a világszerte »köz-tiszteletben« álló Franco, a spanyol nép hőhéra.

»Amit Franco gy évvel ezelőtt indítványozott, azt ma az angolszász sajtó nagy része elismeri. Előrelátva az oroszokkal való megegyezés lehetetlenségét és az ennek következtében fellé-nyező európai válságot, mint egyedüli ellenszert — Franco — a nyugati hatalmak összefogását ajánlotta.« (Radio Nacional, 1945 szept. 25.)

Nem okvetlenül szükséges a »moszkvai orientáció« hogy tisztán lássuk, mi is áll valóban a Nyugati tömb cégére mögött. A »Le Ordre« a polgári jobboldal lapja, mégis mit ír okt. 18-án:

»A De Gaulle által megalkotandó Nyugati tömb szovjetellenes. Hívei hűvék, futóbolondok, vagy kollaboracionisták. Hogy céljait elérje, szükséges lenne Németországot bevonni a tömbbe. Ez pedig Hitler vágyálmának megvalósítása. Az egész handa-bandázásnak véget kell vetni.«

Valóban a Nyugati tömb megvalósítása Franciaországot leg-erősebb és legtermészetesebb szövetségesétől fosztja meg és ezáltal Franciaország igen gyorsan másodrangú hatalom sorsára iuthatna.

Magától értetődően a Nyugati tömb tervezői érvelésükben gazdasági érdekekre és célokra hivatkoznak. Ami eddig ezekből megvalósult az a spanyol-francia kereskedelmi szerződés. Ha az eseményeket mélyebben vizsgáljuk, akkor ennek a sajtó és rádió-lármának semmiféle gazdasági okait nem fedezhetjük föl, de annál inkább a politikaiakat. Mert nem véletlen, hogy a Nyugati tömb »tárgyalásafval« párhuzamosan egyre szemtelenebb és ordítóbb lett azon politikusok és újságírók hangja, akik szemmeláthatóan egyetlen célt tűztek ki maguk elé: az új világháborút. Miért ez a játék a tűzzel? Kinek használ ez? Franciaországnak semmiesetre sem.

A választások megmutatták a francia nép akaratát. A haladó demokratikus Franciaország él erősebben, mint valaha és még sokáig lesz hivatott, hogy azon népek első soraiban meneteljen, amelyk az emberiséget társadalmi és kulturális haladás irányában vezetik. A francia nép nem engedi meg, hogy részesévé váljék az emberiséget új katasztrófák felé sodró bőszt játéknak. Még kevésbé lesz lehetséges éket verni közénk és Franciaország közé.

VILÁGSZEMLE

Irta: Steinfeld Sándor

A második világháború már fél évvel ezelőtt befejeződött. A béketárgyalások még nem indultak meg, holott a potsdami megbeszélések után azt hittük, hogy a világ — legalább is törvényesen — a hatéves háború után újra a béke hona lesz. Csalódtunk. Béketárgyalások helyett egyrészt diplomáciai jegyzékek, levelek, nyilatkozatok, utazások, másrészt fegyverzörej és puskaropogás, rádiószózatok zavariák minden ilyenről már megcsömörített békés újságolvasó nyuzalmát.

Hol van hát a kutya eltemetve, miért nem térhet már a világ kocsija a békés fejlődés kerékvágásába? Van-e még olyan, akinek nem elég a nyugtalanság, a vérontás? Ami a dolgozókat illeti, nehezen hisszük, hogy akadna még kötni való bolond, aki éljen a háborút kiáltana, vagy nem a békét óhajtana. Akkor meg miért nem ülnek le a hatalmak és miért nem kötik meg a békét. Hisz az előkészítő tárgyalások az alapvető vonalakat lefektették. Krim, San Francisco, Potsdam. És miért jött Potsdam után London? Ezt kérdik ma sokan.

*

Régóta szokás a világpolitikai események megfigyelésénél az alapvető irányokat, a góccokat megkülönböztetni. A reakciót és a demokratikus haladást, illetve annak képviselőit. Jellegetes és ezt tudnunk kell, hogy a fejlődés folyamán az egyenlenség törvényének egyik megnyilvánulásaképp a góccok változnak. Az uralkon lévő osztályok gazdasági — politikai érdekeinek kifejezésekké, hol ez, hol az a kormány — állam fejezte ki legkövetkezetesebben ezt, vagy azt az irányt. Az alábbiakban felsorakoztatjuk a világ döntő hatalmait, hogy így világosabb képet nyerjünk a dolgok menetéről és a kezdetben feladott kérdésekre megfelelhessünk.

Vegyük először a tőkés államokat.

Mi ma elsősorú érdeke Angliának?

Mindenekelőtt a gyarmatok és koronabirtokok, domíniumok megőrzése, mert ha az egyensúly fölbomlik az angol világbirodalom belül, akkor oda a lordok vig élete, oda a lehetőség, a világiac uralásának visszaszerzéséhez és így megszűnik az úgynevezett extra-profit, az angol munkásság viszonylagos jóléte és az események során Anglia békés dolgozó népe valóban forradalmivá válik és kedvet kaphat nemcsak a kormány, de a tényleges hatalom megszerzéséhez is.

Ezért, mert egy esetleges »újirányozásnál« épen az Angolbirodalom a legtöbbet veszítő fél, ragaszkodik az angol uralkodó osztály oly görcsösen nem csak a maga gyarmataihoz, de védi — még hozzá megvert halálos ellenségének segítségével — Hollandia gyarmatait is, mert a »bai« ragályos. Az indonézok szabadságharcának sikere könnyen az indiai puskaporos hordó gyújtó-

szikráia lehet és a többi elnyomott népek hamu alatt szunnyadó harcra felszabadulási kedve is könnyen föllángolhat.

Ezenkívül itt van az Angol Világbirodalom főútvonala, ütőere, a tengeri út Indiába. Ennek legrövidebb vonala a Földközi tenger — Szuez csatorna — Vöröstengeren át vezet. Ezen út zavartalanlásának Gibraltár — a Baleárok — Málta — Szicília — Kréta — Ciprus — Egyiptom — és Aden a biztosítéka. És az angol politika mindig oda irányult, hogy az ezen útvonalon fekvő pontokat birtokolja, államokat szolgálivá, vagy barátivá, de mindenképen magától függővé tegye.

Ezért élnek még és virulnak Franko és Szalazar, ezért az erőszakoskodások Egyiptomban és Indiában, ezért harcolnak a hollandus borsos-zsákok védelmében angol kötelékek. Ezért találnak ma Londonban menedéket a mindenünnen kiebrudalt kormányok és királyok. Ezért a görögországi terror, ezért a fasiszta elemek támogatása Olaszországban. Ezért a háborús bűnösök kiadatásának végtelenbe húzódása, a németek sajnálása és pártfogolása, az angol katonatisztek kihívó magatartása a máci gonosztevők pereiben. Ezért a trieszti kérdés és a nyugati tömb München föltámasztó eszméje, stb., stb. Egyszóval ezért áll ma az angol külpolitika szívvel és lélekkel a reakció oldalán és mindegy, v annak az élén Churchill, Attlee, Bevin, vagy Eden áll. Egyé-
értnek, mert ugyanazon célt szolgálják.

Vérül tudnunk kell, hogy a háború költségei magát Angliát annyira kimerítették, hogy hitelezőből adóssá vált. Ez pedig arra kényszeríti, hogy fokozottan termeljen és ily módon igyekezzék elvesztett piacait visszaszerezni. Ezen a ponton ellentétbe jut az Egyesült Államokkal.

Mi most az Egyesült Államok (E. Á.) érdeke?

Az E. Á. a világháborúból földuzzasztott iparral kerültek ki. Leszerelés és a háborús szállítások megszűnése óriási munkanélküliséggel fenyegeti. A kormány az elkerülhetetlen gazdasági válságot úgy véli legügvesebben kímesterkedni, hogy minden erejével a meglévő és a háború alatt megszerzett piacainak megtartására és azok kiszélesítésére törekszik. Azonban mindezt katonailag is biztosítania kell. Az E. Á. nem gyarmatosító állam, ez nem is felel meg a »magasztos« amerikai demokratikus eszményeknek. Csak támpontokat kértek és vettek maguknak és a dollár segítségével — nem erőszakkal — bírják engedelmisségre az esetleges rakoncátlankodókat. Igaz, ha minden kötél szakad, hát — csak hogy észre térítsék — bele is lövetnek egy kicsit a kínai népbe. De ezt csak elveik föntartásával, végső eszközként. Azt meg az amerikai politikai erkölcs egyáltalán nem bírja el, hogy háborús szövetségesei a bér- és kölcsöntörvény alapján kapott fegyvereket — melyek egyedüli célja a fasiszta támadók leverése és megsemmisítése volt — szabadságukért küzdő gyarmataik ellen használják föl. Nem és ezerszer nem. Az E. Á. kormánya tiltakozik és követeli a fegyverek használatának beszüntetését! Nem. Hisz akkor néhány fegyvergyár állana le. Csak azt követeli, hogy a fegyverekről távolítsák el az amerikai jelzést, mert az még sem lenne szép, ha a szabadság országának címerével ellátott fegyverekkel öldösnék a szabadságukért küzdő benszülötteket. A fegyver maradhat. Csak a címet kell levenni. És a legközelebbi szállítmányok már eme zavaró körülmények nélkül jönnek. Mert jönnek minden elítélő nyilatkozat ei-

lenére. Annak ellenére, hogy a kölcsön- és bérszerződést ünneplésen fölmondták.

Látjuk tehát, hogy az E. Á. ellentétbe is kerülhetnek Angliával, de ez nem akadályozza meg a reakciós körök szoros és szívbeli együttműködését.

Végül a nagy hármás harmadik tagja: a Szovjet Szövetség (Sz. Sz. Sz. R.)

Az egyetlen ország, ahol már a háború előtt is a demokratikus népszabadságok következetes véghezvitele nemcsak írott malaszt volt, de eleven valóság és ahol ennek a politikának eredményei a háború alatt teljes egészükben megmutatkoztak. Egyetlen más államberendezkedés sem bírta volna el a félelmetes erőpróbát, az emberfeletti megterhelést. Ezt felesleges bizonyítanunk. Az események, a tények maguk beszélnek. Ma az Sz. Sz. Sz. R. egyetlen érdeke a béke. Béke, hogy a rombolásokat helyrehozhassa, béke, hogy fejlődhessék és belsőleg gyarapodhassék.

Molotov november 6-iki beszédében a következőképp jellemezte a Sz. Sz. Sz. R. külpolitikai feladatait:

»Az Sz. Sz. Sz. R. mindig első helyre állította az általános béke és a nemzetközi jóviszony érdekében kifejtett fáradozást és gondoskodást. Ameddig az »államok rendszeré«-ben élünk és amíg a fasiszmus és az imperialista hódítási vágy gyökereit nem téptük ki végérvényesen a talajból, éberségünknek a béke esetleges zavaróival szemben nem szabad lankadnia és a békeszerető hatalmak együttműködésének megszilárdítása — mint azelőtt is — legfőbb gondunk és kötelességünk marad.

»Nincs fontosabb feladatunk, mint a megalkuvás nélküli harccal kivívott győzelmünk megszilárdítása, amely új utakat nyitott meg országunk fejlődése és lakosságunk életszínvonalának további emelése felé. Soha azelőtt nem nyitottak meg előttünk ilyen távoli lehetőségek sem a szocialista építés lendülete, sem az Sz. Sz. Sz. R. erejének felvirágoztatása tekintetében. Népünk őszinte hittel gondol nagy alkotására: a Nagy Októberi Szocialista Forradalomra.«

Az Sz. Sz. Sz. R. nem törekszik területi hódításokra, sem gyarmatokra. A fasiszta banditák által előidézett irtózatosságot akarja mindenek előtt helyre hozni, belső erejét és külső hatalmát emelve, hogy annál inkább szilárdabb alapokon nyugodjék a béke nagy ügye. Ezt célozzák összes lépései és intézkedései.

*

Há pedig most áttérünk a világpolitika utolsó pár hetének főbb eseményeire — térszűke miatt csak néhány mozzanatot ragadunk ki — az előző jellemzés megvilágításában látjuk, hogy semmi sem véletlen.

Mint egy vörös fonál húzódik végig a történéseken, a világpolitikában a megvert, de meg nem semmisített reakció kétségbeesett küzdése a megmaradásért, az újra-hatalomra jutás lehetőségeinek biztosításáért. A régi kérdés: »Kinek az érdekében?«, ma százszorosán érvényes és a felelet biztos útmutatói szolgál az események tömkelegében.

A hadikárpótlások kérdése és a legutóbb lezajlott választások állottak és állanak a világpolitika homlokterében.

Már a teheráni, később a krími tárgyalások megállapították, hogy a fasiszta barbárok által okozott anyagi károkat fölbecsü-

nk és azt a tengerállamoknak és csatlósáiknak jóvá *kell* tenniük. Az olasz, finn, román, bolgár és magyar fegyverszüneti feltételek ennek mindenben megfeleltek. Amikor a fő háborús bűnös Németország fizetési feltételeinek megállapítására került a sor, már húzakodás támadt. A nemzetközi reakció egyszerre sarnálni kezdte kedvenőét. A potsdái megegyezés maradéktalan beváltása hűzódik. Ez természetes. Hisz, ha Németországnak fizetnie kell, akkor azt egyrészt alaposan megérzi a nemzetközi tőke (a nagy német bankok és gyárak, nemzetközi érdekeltségek) másrészt Németország nem állhat oly gyorsan talpra, mint 1918 után és ezáltal Hitler politikai »szülői és rokonai« elvesztik esetleges »élharcosukat«. Már pedig erre a békekeverék és háborús uszítók föltétlenül igényt tartanak. Annál is inkább, mivel a jóvátételek oroszlánrésze a demokratikus népek jussa. Vagyis a jóvátétel a reakció ellenesveit segítené előre, jólétre, anélkül, hogy azok ezért bármilyen akár politikai, akár gazdasági engedményeket tennének.

Ennyi önzetlenséget pedig igazán nem kívánhatunk tőlük. A sötét hatalmak álma egy erőtlén és segítségért könyörgő, minden föltételt aláztatosan aláíró »demokrácia«, mint például a görög vagy portugál. Legkevésbé volt a reakció ínyére, hogy hazánk sajiát erejével is nagyban hozzájárult, úgy a maga felszabadulásához, mint a világháború győztes befejezéséhez és ezzel a világ közvéleményének óriási megbecsülését vívta ki és tartós rokonszenvre tett szert. Mennive! kedvesebb lett volna a régi Jugoszlávia, amely magától értetődően aláírta és kiszélesíti a régi engedményeket. Átengédi a bőri, trepcsai bányákat stb. — hogy csak a legfontosabbakat említsük. *Erről ma szó sem lehet.* És nemcsak nálunk, de Albániában, Bulgáriában, Romániában és Csehszlovákiában sem. Sőt talán Magyarországon sem megy majd a régi recept szerint.

Ezért lett balsiker a londoni megbeszélés.

Az atombombá bevonult a politikai arénába. Nem mint gazdasági eszköz, a világ sebeire gyógvító írként, hanem, mint zsaroló és megfélemlítő kísérlet. Molotov beszéde, a francia, jugoszláv és bolgár választások adták meg erre a kellő feleletet. A reakció pillanatnyilag takarodót fúvatott, hogy erői átcsoportosításai után ismét új rohamra induljon.

A nyugati tömb -- az áldatlan müncheni-négves új változata -- a választásokon kudarcot vallott, annak ellenére, hogy leplezetlenül fogtak össze: Blum és Salazar, De Gaulle és Franco, Daladier és Halifax, Gusztáv és Vilhelmina, Hakoon és Péter, a lengyel kallandorok és görög bérgyilkosok, egy szóval a City és Wall Street legsötétebb erői.

A francia választásokból a Kommunista Párt került ki győztesként. Mert vezetői nem hagyták cserben a népet és nem menekültek Hitler karjaiba -- akár, mint kedvencei, akár mint börtönlakók. Vele maradtak, buzdították, ellenállását és fölkelését megszervezték.

.. A parlamentáris életben megszokás, hogy a legnagyobb párt kapja a kormányalakításra a megbízatást. A francia reakciónak átmenetileg sikerült eigáncsonia a munkásosztály egységét Franciaországban. A népi köztársasági mozgalom, a kommunista, szocialista pártok öt-öt képviselővel kaptak helyet De Gaulle korma-

nyában De Gaulle azzal, hogy első kormányalakítási kísérleteket elutasította a kommunisták részvételét kormányában, nyíltan a reakció mellett foglalt állást. A Comité de Forges (Komité de Forzs — a nehézipar szövetsége) megtartja állásait, de az öt kommunista miniszter jelenléte a kormányban biztosíték arra, hogy Franciaország nem lesz a reakciónak sem fellegvéra, sem uszályhordozója. A választásokon a Kommunista Párt mellett lehetett tett tömeg aktivitása pedig oda mutat, hogy Franciaország is kész az igazi népi demokrácia arcvonalához való csatlakozásra.

Magyarországon a Kommunista Párt előretörése meglepetés a haladás egyesült kerékkötői számára. A tárgyilagos nehézségek ellenére a választások megmutatták, hogy a magyar népben még élnek 48 és 49 harcok hagyományai és a fiatal magyar demokrácia legyűrve a kezdeti igazdasági és politikai nehézségeket, elindult, hogy érvényt szerezzen Dózsa, Petőfi, Kossuth és Ady szellemének. A választások előtti kormánynyilatkozat, hogy a kormánykoalíció a választások kimenetelére való tekintet nélkül fennmarad, a minden erejével a Kiszgazdapárt mögé bűjt reakció ellenforradalmi kísérletének óriási kudarcát jelenti. A földreformot tovább is végrehajtják és ezzel végleg kihúzzák a talajt a bankokkal szövetkezett hűbérurak, grófok, bárók, hercegek alól. A magyar nép balra tolódik és egyedül a Kommunista Párt szervezési tehetségétől függ, hogy ezt az átcsoportosítást helyes irányba terelje. Magyarországnak, a magyar népnek be kell bizonyítania, hogy élni tud, a *kapott* szabadsággal.

Bulgária is biztosan halad előre a népi demokrácia új útjain. A választások az Otecsestveni (hazafias) Front teljes győzelmét jelentették. Ezek után semmilyen törvényes akadálya annak, hogy Bulgária népe külföldi beavatkozásoktól mentesen, maga szájaize szerint oldja meg, úgy az ország belső fölépítésének, mint külpolitikai állásfoglalásának kérdéseit.

Az albán nép szabadságharca kül- és belföldi elnyomói ellen kezdettől egy vonalon mozgott a mi népfőszabadító harcunkkar. Csak a népkormányzat külföldi elismerése tartott tovább. A reakció nehezen mondott le az albán petróleumforrásokról. Ma Albánia népe egy emberként áll vezére, Enver Hodzsa mögött.

Görögországot kivéve a Balkánon teljes lenne a rend. A balkáni népek egymásközti viszonyát legtisztábban Titó malsal jellemezte:

»Az a körülmény, hogy a Balkán valamennyi államában folyik a demokratizálás, nagymértékben elősegíti ezeknek az államoknak egymáshoz való közeledését minden téren, mert az, hogy a demokratikus belpolitikai rendszerek mindenütt egyformák, kiküszöböli minden bizalmatlanságot.

»Meggyőződésem, hogy a Balkánról eltűnt az, ami ezt a félszigetet valaha »puskaporos hordóvá« tette. A »puskaporos hordó« fogalma megszűnt azzal, hogy a Balkán népei a demokrácia útjára tértek és fokozott közeledésre törekszének. Ezért nem lesz szétválás a Balkán területén, ha csak idegen befolyás nem érvényesül. Jugoszlávia nagy szerepet játszott a balkáni népek közeledésének megteremtésében és a szétválás elemeinek kiküszöbölésében. Kétségtelen, hogy az új Jugoszlávia fő tényezője a semlegesítésnek és a béke biztosításának.

Végül áttérünk arra, ami nekünk a legfontosabb. Hazánkra, Jugoszláviára.

A választások megadták a reakciónak a kegyelmelemzést. Népeink ilven szabadon még soha nem szavaztak és november 11-ike valóban nemzeti ünneppé vált. A népfőlszabadító harc második szakaszának utolsó állomása, a reakció teljes politikai veresége úgy az egész országban, mint egyes országrészekben. A régi Jugoszlávia reakciós-hegemonista csoportjainak főtámasza: Szerbia, 38%-os lehangereelő többséggel tett hitet az egység-testvériség, a demokrácia, a Népfront, a Kommunista Párt vezető szerepe mellett, a többi népek elnyomatása, a csendőrszuronyok, korruptció, a királyság ellen.

A világ reakciója elnémult és keserű szájjal, de elismerte a tényt, hogy:

»Ez az az ország, ahol először történt meg a történelem kezdete óta: öt nép egymással szövetekezett és ezek a népek szilárdan elhatározták, hogy a királyság kora soha többé nem tér vissza.«

Továbbá, hogy:

»A Kommunista Párt vezetése alatt egy tömbbe tömörültek az összes demokratikus pártok és erők.«

A választások maguk bebizonyították, ahogy azt Titó marsal mondta, hogy:

1. Jugoszlávia népei szilárdan elhatározták egységük megőrzését a békében és ezzel biztos alapokra helyezik a háborúban kivívott eredményeket.

2. Jugoszlávia népei bizalommal viseltetnek hatóságaik, illetve ügyeik intézői iránt.

3. A Népfront programját a nép óriási többsége elfogadta és a nép kész minden erejével támogatni hatóságait a program megvalósításában, tekintet nélkül a felmerülő nehézségekre.

4. Népeink erővel visszautasítják a régi rendszerhez való visszatérés gondolatát, például a királyság visszaállítását és. A Népfront köztársasági programmal indult és győzött a választásokon.

5. A nép óriási többsége jóváhagyta a Népfront munkáját és politikáját, bel- és külpolitikai téren egyaránt.«

A jugoszláviai magyar kisebbség nagyrésze még mindig nem értette meg az új Jugoszláviát, Titó Jugoszláviáját. A nekünk íttatott szabadság nem a gyengeség, hanem az erő jele: a demokratikus elvek következetes keresztülvitele. Ennek a demokráciának, ahogy azt Titó marsal mondotta:

»Lényege abban rejlik, hogy az nemcsak formai és nem csupán abból áll, hogy törvényeket hoztunk a gyűltekezés szabadságáról, az egyesületről, a lapkiadásról stb. Nálunk az írott demokrácia nem elsőrendű fontosságú. Demokráciánk más erőforrásokra támaszkodik. Ez a jugoszláv népek egyenrangúsága, a tagállamok jogegyenlősége és azon mélyreható szociális reformok, melyeket máris végrehajtottunk. A dolgozó népek megadtunk minden szociális jogot és ezt nemcsak törvényekkel írtuk elő, hanem már a törvények meghozatala előtt megteremtettük... Egészen természetes, hogy demokráciánk lényegét és alapját a népuralom képezi. A nép maga intézi sorsát, bizottságaiban és nem szögbírókon keresztül intézkednek felőlük.«

És nekünk igenis meg *kell* mutatnunk, hogy ahogyan hazánk többi népei szakítottak a múlttal, úgy mi is elvetjük a sötét múlt átkos árnyait és kart-karba öltve szláv testvéreinkkel közösen

harcolunk a munka frontján és megosztunk velük jót és rosszat egykép. A mi hazánk itt van ezen a földön és nem másutt, nem a népek ezeréves szentistváni börtönében, hanem — és erre büszkéknek kell lenniünk — Jugoszláviában. Abban a Jugoszláviában, ahol először kelt föl, az addigi uraitól és vezetőitől gyáván cserben hagyott és elárult nép, hogy a dolgozók pártjának, a Kommunista Pártnak és Jugoszlávia legnagyobb fiának, Titó marsalnak vezetése alatt pusztá kézzel szembeszálljon betolakodó vandálokkal, hogy négy és fél éves véres háború után a dicsőséges Vörös Hadsereg segítségével fölszabadítsa az országot.

A mi hazánk Jugoszlávia, a Demokratikus, Jugoszláv Népköztársaság. A november 29.-én összeült Alkotmányozó Nemzetgyűlés hazánk államéletének új alapokra való helyezését jelenti. *Legyőztük* úgy kül- mint belföldi ellenségeinket. A választások bebizonyították, hogy hazánk népei *meggyőződtek* a Népfront munkájának helyességéről és *mindenben* elfogadták annak programját. Most az építés, a siker-s újjáépítés *megszervezése és végrehajtása* egyedi föladatunk.

És amilyen mértékben vesszük ki részünk az országépítő munkából, olyanná válik életünk. A mehezségek — mondotta Sztálin — csak arra valók, hogy legyőzzük és áthidaljuk őket. Mienk a jelen és mienk a jövő. A mienk itt minden: A föld, a gyárak, az erdők, a bányák, a vasutak. És a *kiharcolt* szabadság biztosítja, hogy a munkából fakadó jólét nem lesz a kiváltságos kizsákmányolók birtoka, hanem azoké, akik azt verejtékükkel létrehozzák. *Az egész népé!*

1945. november 29.

FIGYELŐ

TOLSZTOJ ÉS AZ OROSZ IRODALOM

Irta : Lenin

November 20-án múlt 35 éve Tolsztoj tragikus halálának. Ebből az alkalomból hozzuk Lenjin 1908-ban írt alábbi cikkét.

Hogy a nagy művész nevét összekötjük a forradalommal, azzal a forradalommal, melyet szemmeláthatóan nem értett meg, amelytől elfordult, az első pillanatra különösnek és erőltetettnek tűnhet föl. Nevezhetjük-e tükrörnek, ha nem tükrözi hűen a jelenségeket? De a mi forradalmunk nagyon bonyolult. Közvetlen végrehajtói és szereplői között sokan vannak, akik szintén nem értették meg mi történik, és ugyanugy eltávolodtak az események folyamata által elébük állított való történelmi föladatoktól. Ha pedig valóban igaz, művésszel van dolgunk, akkor műveiben mégis visszatükrözik a forradalom néhány lényeges vonása.

A nyilvános orosz sajtó a legkevesebbet foglalkozik művei elemzésével, a forradalom jellegének és hajtóerejeinek szemszögéből, annak ellenére, hogy nyolcvanadik születésnapja alkalmából tele van írásokkal Tolsztojról. Az egész sajtó undorító a maga kétféle — hivatalos és szabadelvű — képmutatásával. Az első a fizetett tolnokok durva képmutatása, kik még tegnap azt a parancsot kapták, hogy támadják Tolsztojt, ma pedig

hogy hazafiasságot keljenek föl benne és igyekezzenek Európa szemében legalább az illem szabályait megőrizni. Hogy ezek a tollnokokcskák ezt pénzért csinálják, azt mindenki tudja és ők senkit sem csaphatnak be. Ennél sokkal tökéletesebb, veszedelmesebb és károsabb a szabadelvű képmutatás. Ha a kadet!) »Reccs«²⁾ krákogóit hallgatjuk, Tolsztoj iránt érzett rokonszenvünk a legteljesebb és legforróbb. Valójában kiszámított szaválások és cifra szólamok a »nagy istenkeresőről« a legtisztább álszenteskedés, mert az orosz szabadelvű nem hisz sem Tolsztoj istenében és nem egyezik Tolsztojjal a társadalmi rend bírálatában. Csak azért dörgölődzik a népszerű névhez, hogy így talán megduzzaszthatja politikai tőkét. Hogy így az általános nemzeti ellenzék vezérének szerepét játszassa. Ebben a szerepében megkísérli hosszú szólamok hánca-bandázásával elfojtani a fejtörő kérdésekre a világos és tiszta feleletet: »Mi vártotta ki a tolsztojanizmus ellentmondásait és az forradalmunk mely hiányait, gyöngeségeit fejezi ki?

Tolsztoj iskolájának tanításaiban, Tolsztoj műveiben és fölfogásában az ellentmondások valóban föltűnnek. Egyik oldalon áll a nemcsak az orosz élet hasonlíthatatlanul hű képeit festő, de viágirodalmi remekeket is alkotó, lángész, művész. A másikon a nagybirtokos és a vallásos megszállott. Egyrészt — rendkívüli erős, közvetlen és szinte tiltakozás a társadalmi hazugságok és álszenteskedés ellen — másrészt a »tolsztojanus«, egy rongyos nyafogó, akit orosz értelmiséginek neveznek, aki melleit verve kijátlja világát: »En rossz vagyok, semmirekellő, de erkölcsi tökéletesséssel foglalkozom: nem észem többé húst, csak sült rizs a tápálékom«.

A tőkés kizsákmányolás környékén ostromozása, a kormányzat erőszakoskodásainak, a bírósági komédiáknak és az állami vezetésnek leálczázása: a gazdaság és a civilizáció vívmányainak növekedése és az elszegényedés, a dolgozó tömegek nyomorba jutása és elvadulása között fönnálló ellentét szakadékának kíméletlen föltárása egyrészt — másrészt az esztelen parancs »ne állj ellent a rosszznak. Egyrészt a legjózanabbi realizmus, az összes álarcok kíméletlen leálczázása, másrészt a legundorítóbb dolgoknak prédikálása, hogy a hivatalos papok helyett erkölcsös meggyőződésből való papok kerüljenek.

Valóban:

Nyomorult vagy, de dús is

Hatalmas vagy és tehetetlen.

Anyánk Oroszország!

Magától értődik, hogy az ilyen ellentmondásokkal Tolsztoj egyáltalán nem érthette meg sem a munkás mozgalmat, sem annak szerepét a szocializmusért való harcban, sem az orosz forradalmat. De Tolsztoj tanításának belső ellentmondásai nem véletlenek, hanem az utolsó három évtized orosz élete ellentmondó föltételeinek kifejezései. A jobbágyágtól alig, hogy fölszabadult pátriárhális orosz falut a tőke és társai kénye-kedvére kiszolgáltatták. A paraszt-gazdaság és élet évszázadokon át fönnállott öreg alapjai hihetetlen gyorsasággal kezdték eltűnedezni. És Tolsztoj fölfogásának ellentmondásait nemcsak a korszerű munkásmozgalom és szocializmus szemszögéből kell fölmernünk (az ilyen fölbecsülés természetesen szükséges, de égtelen), hanem a pátriárhális orosz falu szűke tiltakozás szemszögéből is, melyet a tőkés rendszer betörése, a tömegek föndnélkülivé válása váltott ki. Tolsztoj nevésséges, az emberiség megmentésére új recepteket föltaláló apostoli szerepében — és éppen ezért nevésségesek a tanításának éppen ezt a leg-

gyengébb oldalát dogmává változtatni akaró orosz és idegen nemzeti-ségtől tolsztojánusok. Tolsztoj óriási nagysága az, hogy fölcsofolja a polgári forradalom előtti orosz parasztság eszméit és hangulatait. Tolsztoj eredeti, mert működésének összesége — bár egészében káros — kifejezi forradalmunk különlegességét, mint parasztpolgári forradalomét. Ebből a szemzőből tekintve Tolsztoj fölfogásainak elterjedésüi valójában parasztságunk forradalmunkban vitt történelmi aktivitásának ellen-tétes föltételeit tükrözik. Az évszázados hűbéri elnyomatás és a fölszabadítást követő rohamos elszegényedés végtelen gyűlöletet, elkéseredést és mindenre való elzántságot teremtettek. Mint vörös fonál vorul végig forradalmunkban a parasztság minden történelmi lépésén a törekvés, hogy a hivatalos egyházat, a földesurakat, a földesúri kormányt lerombolják és a rendőrségi osztályállam helyére szabad és egyenlő a kisparasztok egyesülését helyezték. És kétségen kívül áll, hogy Tolsztoj írása inkább ennek a paraszti törekvésnek felel meg, mint az élvont »keresztény anarchizmusnak«, ahogy egyesek fölfogásai »rendszerét« nevezik.

Másrészt a közösségi formákra törekvő parasztság nagyon is öntudatlanul, patriárkálisan viselkedik a kérdésekkel szemben: milyen is legyen ez az új közösség, hogyan kell harcolni érte; kik legyenek vezetői milyen a viszony a paraszti forradalom érdekei és a polgárság és polgári értelmiség között; mért szükséges a földesuri birtokok megszüntetése? Az egész múltja arra tanította, hogy gyűlölje az urat és a hivatalnokot, de nem tanította meg arra, hogy keresnie a fenti kérdésekre a feleletet. Forradalmunkban a parasztság kisebb része valóban harcolt és némileg szervezkedett is a célból. Azonban csak igen kis hányad ragadott fegyvert, hogy kürtse ellenségeit — a cárizmus szolgáit és a földesurak védelmezőit. A parasztság nagyobbik része sínt, imádkozott, bölcselkedett és képeződött. Kérvényeket írkáltak és teljesen Tolsztoj szellemében »megbizottakat« küldözgettek. És mint az ilyen esetekben lenni szokott, Tolsztoj tartózkodása a politikától, érdektelensége a politika iránt azt eredményezték, hogy csak a kisebbség volt az öntudatos, forradalmi proletáriátus oldalán, míg a többség a polgári osztály azon elvnelküli oklevél lakájainak áldozata lett, akik kadét elnevezés alatt a dolgozók gyűléseiről (Sztolipin³⁾ előszobájába szabadgáltak, kéregettek, alkudoztak, fáradoztak, ígérgettek, hogy segítenek, — míg csizmaszárral ki nem dobták őket.

Vegyük az 1905—6-os katonalázadásokat. Forradalmunk ezen harcsoainak társadalmi összetétele a proletáriátus és a parasztság között van. A proletár elemi kisebbsége okozza, hogy a katonai mozgalom nem mutatja meg közelről sem azt az összorosoz tömörséget, azt a pártöntudatot, amelyet a proletáriátusnál láttunk, mely mintha egyszerre teljes egészében szociáldemokratává⁴⁾ vált volna. Másrészt semmi sem tévesebb annál a fölfogásnál, hogy a katonai fölkelések sikertelenségének a tisztikar soraiból való oka a vezetők hiánya. Ellenkezőleg a forradalom óriási haladása a »Népakarati⁵⁾ ideje óta, éppen abban nyilvánult meg, hogy a »szürke barmok« fegyvert fogtak föllebbvalóikra. Ez az önállóság elképesztette a szabadelvű földesurakat és tiszteket. A katona rokonszenvezett a parasztsók ügyével, szemei fölcillantak, ha azt a szót hallotta, hogy föld. A hatalom többször volt a katonák kezében, de ezt majdnem sehol sem használták ki. A katonák ingadoztak, miután megölték néhány gyűlölt föllebbvalójukat, néhány nap, vagy néhány óra múlva a többieket kieresztették a fogdából és tárgyalásokba kezdtek. Ezt követte teljesen Tol-

sztolj szellemében a vesszőfutás, vagy kivégzések és újból a régi járom. To'lsztoj kifejezte a túrtűzhetően gyűlöletet, a jobb felé való éretlen törekvést, a múlttól való megváltás kívánságát és — az éretlen álmodozást, a politikai iskolzatlanságot és forradalmi puhaságot. Történelme-gazdasági föltételek egyképp magyarázzák meg a tömegek forradalmi harca kitörésének elkerülhetetlenségét és a harchoz való készületlenséget. A to'lsztoji »ne álljunk ellent a rossznak« komoly oka volt a forradalmi megmozdulás vereségének.

Az mondják, hogy a megvert hadseregek jól tanulnak. Természetesen a forradalmi osztályok összehasonlítása egy hadsereggel csak igen korlátolt értelemben állja meg helyét. A tőkés rendszer fejlődése óráról-órára váltatja és kiélesíti azokat a föltételeket, amelyek a hűbéri-földesura és kormányuk iránt érzett gyűlöletben összeforrott parasztságot a demokratikus forradalmi harcra hajtották. Magában a parasztságban az árucserre térhódítása, a piac és pénz uralma egyre jobban háttérbe szorítják a pátriárhális hagyományokat és világnézetet. De a forradalom első éveinek és a tömeges forradalmi harc első vereségeinek egyik vívmánya kétségtelen: a tömegek előző lanyhasága és puhasága halálos ítéletet kapott. A határvonalak határozottabbá váltak.

Az osztály és a párt elhatárolódtak. Sztolipin leckéinek kalapácsa alatt a forradalmi szociál-demokraták fáradhatatlan és következetes agitációja következtében nem csak a szocialista proletáriátus, hanem a parasztság demokratikus tömegei is egyre több olyan megedzett harcost adnak, akik egyre kevésbé lesznek alkalmasok, hogy a mi történelmi hibánkba — a to'lsztojánusságba essenek.

¹⁾ Kadet az Alkotmányos-demokrata elnevezésű orosz reakciós polgári politikai párt rövidítése. Oroszul: Konzstitucionálni demokráta.

²⁾ »Reps« magyarul: szó a kadet párt lapja.

³⁾ Sztolipin, orosz politikus, az 1905-ös forradalomban a cári kormány hírhedt véreskezű belügyminisztere.

⁴⁾ 1905-ben az oroszországi forradalmi párt neve: Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt volt (Oroszul: R. S. D. R. P. A bolsevik elnevezés a Lenin vezetése alatt álló forradalmi szárny csak később lett közhasz-nálattu.

A DOLGOZÓ NŐK POLITIKAI SZERVEZETE

Irta: Damjanov Sárka

Bár a nőmozgalom megindulása a francia forradalomig nyúlik vissza, modern értelemben vett mozgalomról csak századunk első éveitől beszélhetünk. A mozgalomban eleinte bizony sok volt a kezdeti hiba és túlkapás s emiatt, de tisztán magáért az elvért is sok ellenség akadt. Különösen az angol suffragettek harcos módszerei szolgáltattak állandó témát a vicclapoknak. A tizes években egy tekintélyes magyar újságíró ezeket írta:

Jónak, műveltnek és okosnak kell lenni az asszonyt, semmi egyébnek. Ez az igazi női kérdés. Az egyenjogúság, minőt megvadult feministák hirdetnek esztelenség, aminek akkor fogunk behódolni, ha a természet előbb megteszi a magáét s megszünteti a különbségeket férfi és asszony között. Ha a világ szépnek fog találni egy kipódort bajuszú hölgyet és egy diszkont hangú embert, akkor én is követelni fogom a nők szervezeti jogát. Addig megmaradok fenti ideálom mellett.»

Ma, amikor a nőmozgalom a fejlődés folyamán odáig jutottunk, hogy nem a férfi ellen, hanem a férfi mellett harcol, nem a családi élet ellen hanem a családjáért küzd, érthetetlennek találjuk a fent idézett szavakat, amelyek ma már időszerűtlenül hatnak.

Bár az antifasiszta női szervezetek denúciázzák az egész országot és munkájukat minderültt ott vannak, mégis sokan vannak olyanok, akik nem ismerik az Áfézsét és akiknek a női egyenjogúságról alkotott véleménye megegyezik a fent idézett írásával. De biztosak vagyunk abban, hogy aki ismeri közelebbről az Áfézsét s annak munkáját, megbarátkozik vele.

Az antifasiszta női front politikai szervezete és célja, hogy az új életre nevelje az asszonyokat. Az új társadalomnak nincs szüksége üres korzózó és java idejüket cukrászdában, kártya asztalnál töltő pletykázó léha nőkre. Ezeket az új társadalom, mint felesleges terhet kiveti magából. Új asszonyt akarunk formálni: a ma asszonyeszménye a dolgozó nő. Az egyenjogúság komoly feladatot és munkatöbbletet ró az asszonyra. Meg kell állnia helyét a családban, a politikai életben és részt kell vennie az újjáépítés nagy munkájában. Az idegerkedőknek pedig azt feleljük: ma épen az értékes nő érzi kötelességének, hogy mint egyenjogú társ, segítsen a férfinak az új néprajz kialakításában. Meg kell tanulnia a nők a tisztánlátást, az ország ügyeinek áttekintését.

A magyar asszonynak erre annál inkább szüksége van, mert éppen a magyarság nagy része még ma is tájékozatlanul áll saját sorsával szemben. Üres szölamokat ismételve nek, de a magyar kérdések tisztánlátásáig még mindig nem jutottak el. Mi az Áfézsében a nagy és komoly feladatoknak megfelelő tudó asszonytársadalmat akarunk nevelni; a társadalmi fejlődés elősegítésére alkalmas asszonyokat akarunk. Természetesen elsősorban az asszonyok helyzetén akarunk segíteni. Elsőrendű feladatnak tekintjük az anya és csecsemővédelmet. De tovább harcolunk az egész társadalom egészséges kialakításáért. Termelő munkáért, emberhez méltó életért, az élet javainak igazságos elosztásért küzdünk. Emberibb, műveltebb, gondtalanabbul és emberiséget akarunk, amely megérti és megbecsüli a kultúrértékeket is. Fégyvereink az adott helyzetnek megfelelően különbözők, a célunk mindig ugyanaz: elősegíteni az új rendszer munkáját és végrehajtani célkitűzéseit. Legtöbb ször politikai felvilágosítással, a való élet tiszta megmutatásával foglalkozunk. időnként tollal és a tudás fegyverével és munkánkban az irodalmat a művészeteket hívjuk segítségül. De ott vannak asszonyaink a termelők sorában is s rohámunkával építik újjá az országot.

Most, amikor már befejeződött az ösztönök rémuralma s közelebb jutottunk a gazdasági helyzet megoldásához is, azt akarjuk, hogy a kultúrelvet következzék a természet, művészet, tudomány megfelelő élvezeteivel. A kultúra és a felőle fakadó szebb élet, a mai technikai haladás színvonalán álló életmód az életkönnyítések lehetősége ne legyenek megint egyesek kiváltságai, hanem eleven valóság és minden dolgozó ember munkateljesítménye arányában élvezze azt.

Az Áfézsében heti gyűléseket tartunk. megvitatjuk az időszerű politikai kérdéseket, tudományos, politikai, orvosi előadásokat tartunk, felolvasunk és megbeszéljük az elkövetkezendő hetek munkatervét.

Hogy megnyerjük a még szervezetiünkön kívül álló asszonyokat is egyik magyar Áfézsénk népművelési előadássorozatot kezdett. Ezeken az előadásokon keresztül megismertetjük asszonyainkkal célkitűzéseinket, kötelességeinket. Nagyon visszatetsző jelenség, hogy értelmiségünk asszonyai távol tartják magukat szervezetünktől. Meg kell érteniök, hogy nem ellenük van a mai rendszer, hogy őrájuk is szükség van az újjáépítés nagy munkájában.

Szervezetünk célja elsősorban a politikai nevelés, de éppen mivel nők vagyunk, mindenhol, ahol segítő kézre van szükség, ott kell lennünk. Ott voltunk, ahol sebeket kellett bekötözni, vagy könnyeket letörölni, ott voltunk és vagyunk, ahol vigasztalni, bátorítani vagy ébreszteni kell, de megfogjuk a kapát is, ha arra van szükség és kezünkbe vesszük a varrófűt is,

hogy szegény gyerekeknek ruhát varrjunk. Ezenkívül segítünk milder idő-szerű munkában. Bár elvünk, hogy a társadalmi kérdéseket az új rendszernek intézményesen kell megoldani, míg erre sor kerül mi is gyűjtünk a vöröskeresztnek, az elhagyott gyerekeknek, gyűjtjük a gummit, a vásat, rendben tartjuk elesett hósejait, gyermek és egészségügyi otthonokat tartunk fenn, kultúrelőadásokat és mesedélutánokat rendezünk. Szóval az Afézsé ott van az otthonokban, a műhelyekben, a színházakban, a hivatalokban, hogy utat mutasson a nőknek és szolgálja a dolgozók társadalmának érdekeit.

Örömmel mondhatjuk, hogy tagjaink száma napról-rapra növekszik. Jönnek az Afézsébe, aztán kezdik érezni, hogy haza jönnek, kezdik megérteni, hogy minden munkájukkal, minden cselekedetükkel és nem cselekedetükkel saját sorsukat építik. Lassan tudatosul, hogy ez az ország a miénk és lassan-lassan úgy dolgozunk, mintha mondjuk a saját házunkat rendeznénk. Vannak már többen, akik olyan önmagától értetődő természetességgel gyűjtöttek, takarították a Népront helyiségeit, osztyák a fát, árulják az előadásokra a jegyeket, mint ahogy otthon ebédet főznek a gyerekeiknek. Ezek azok, akik kitarthatást adnak munkánkhoz, amelynek végcélja: hogy szebb és jobb legyen körülöttünk a világ.

S Z E M L E

TISZAZUG

A színház igazi, demokratikus formája most van kialakulóban; a színház régi, idejétmúlt hierarchiája fölbomlik s helyét egy új rendszer, új szellemű munka veszi át. Úgy tűnik, hogy a magyar drámaírás is a több mint félévszázados tévelygése után végre rátalál igazi útjára s valóban nagy művekkel ajándékozza meg a magyar színpadot. Balázs Béla, Háy Gyula — majd talán jönnek a többiek is — új korszakot nyitottak: a kötéseik megalkuvást nem ismerve szinte shakespearai kegyetlenséggel föltárnak minden bűnt, szennyet, emberj fekélyt s a tragédia roppant mélységein át mutatják meg az idők halhatatlan magy problémáját: az emberi életet.

Háy Gyula »Tiszazug« című drámája — a vajdasági Magyar Népszínház repertoárján — erről győz meg bennünket. Ha formájában nem is, de tartalmában a magyar drámaírás új korszakát sejteti, mert ellen-tétben: al: a letűnt korszak romlott, szellemileg fertőző színházi életével s úgy tetszik a színen hevet biztosít az igazi költő számára is.

A »Tiszazug« drámája egyetlen s a magyarban örök népi problémát állt a néző elé: élet és halál, öröm, áldás és, megszámlálhatatlan véték mögött húzódik meg a tragé-

dia kimeríthetetlen forrása — a föld. Az anyaföld, amely nem lehetett soha egy percig, pillanatig anyaföld, mert a feudalizmus urai s bérencsei bitorolták ott minden rögit, — és a termőföld, amely a dolgozó-nak, a földtúrónak soha nem teremhetett, mert a nép verejtéke árán mindig más öbébe hullott le a kalász. Ez a kegyetlenül kihasználót sötét humusz, fekete föld termett a Tiszapartján tragédiát, bűnt és a bűnök nyomán pusztulást. A föld elérhetetlensége szinte a végletekig fokozta a nép földéhségét s az éhség »farkasokat« csinált az emberekből. Az eltemetett kicsiny faluban nadrágsziinyi földdarabon farkasok étek, s mivel a zsákmány elérhetetlen volt, fölfalták egymást a földért. Aki előbb fal, később hal s a földhöz jut, ha csak egy pillanatra is, ha bűn, véték s mérgezés árán is megszerzi a földet.

Tiszazug népe így járta élet-halál táncát a maréknyi föld körül. Az éhség madáchi szavakkal figyelmeztetett: sok az ember és kevés a föld! Az uralmon lévő rendszer ezt nem hallotta meg (mert nem akarta hallani) s az éhségtől elvakultak, a sok-sok tébolyult özvegy földért gyilkolni kész: mérgezni, fehérporral, arzénnel megrikkítani az embereket sórárt, hogy földhöz jussanak.

A hulló falu bűnös mindennapiá-

ban Árva Mari a falu legszebb ánya is bűnbe esik. Előbb a sötét rendszer őrzőjének, a csendőrmesternek a szeretője lesz, így határozza el — a zsandárszerető tudtával — hogy hozzámegy a falu legmódosabb emberéhez, kivárja annak „közeli” halálát s utána övék a világ: a kilencvenhold föld egy-két éjszaka árán, a tanya, a ház, a gazdaság mind-mind az övéké lesz és a csendőrfőkapitélyé. Ut a tiltott szerelmen át lejtőre visz: követi ő is a többszörös özvegyek útját s a mérgekverő bábaasszony fehér porával teszi el lábálól dős urát. Most már szabad az út a gazdagság felé: Árva Mari el is indul rajta, de a bűn és bűntudat ott kísért a mérgezett gazda félkegyelmű lányának villogó szemében, a gyilkos özvegyek riadtságában, — s a dolgozók lassú, de biztos készülődésében. Azokban, akik a farkasok között is megmaradtak embernek s akik nem az arzénes útat, hanem a forradalom, az osztályharc előkészítése útját választották, Árva Mari bűnözött, el is bukott s bukását a rendszer vakonlú pörkönlábjához híver a csendőrszerető a saját előéptetésére használja föl. Bűnrészességéről megtelepedkezve megírja csendőri szolgálatainak első följelentését: eljövendő gyermekeinek anyját följelentü.

A zajló élet többi alakjai a rendszer bűnös kiszolgálói, palástolói, védelmezői — a csendőrmester, az orvos, a szimpatikus piébános, a tanító, a tanítónő. — és a lázadók. A halálos faluból az ígéretes jövőt ez utóbbiak mutatják meg s nem véletlen az, hogy a rendszer öre, a csendőrmester nem a gyilkosokat keresi, hanem éppen örájuk vigyáz...

*

A vajdasági Magyar Népszínház fiatal együttese ebben a nehéz hangszerelésű darabban kiállta a próbát. Ha a képek — tizenkét kép — forgószínpad híján, szakadozottak is voltak, a darab így is lenyűgözően hatott s komoly elismerésre méltó előadókészségről tett tanúságot. A figurák többé-kevésbé jók voltak: ha elvétel történt is, az igyekezett helyreépítette az.

Kiss Mária ezuttal játszott először főszerepet. Árva Marija megnyerő volt, tiszta, szabatos beszéde tetszett. A drámai kitörésekben

szenvedélyesebb is lehetett volna: szerepe megköveteli. Nagy jelenéteiben a drámai hősnő értékeit csillogtatta meg. Külön ki kell emlíni a darabban Sz. Cseh Mária játékát, Zsófi, a félkegyelmű leány szerepe igaz, hálás főadat, de ebben a megoldásban olyan lenyűgözően hatott, hogy méltán nevezhetjük komoly, művészi teljesítménnyek. Megvalósította azt, amit maga az író akart: Zsófi valóban olyan volt, mint a bűnözők világának kisértő lelkiismerete, idércfény, amely végiglobog az egész drámai játékon. Balázs Jankát hosszú idő óta ezuttal láttuk először hozzáállni nagy szerepben: a vén kuruzsló figurája Balázs Janka jelentésében élő alak: a bűnök boszorkánykonyhájának mestere, a falu asszonyának megronója. Cathry Nelly a turáni hóborító megszállott tanítónőt alakította tökéletes sikerrel. Teljes egészében beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Özvegy Birónét Kiss Klára játszotta: kár, hogy hangszálai nem tudják követni az egyébként színdús játékot.

Patakí László csendőrkapára drámai alak volt, de nem olyan zavaros jellemű s nem olyan kegyetlenül számító, mint Hágy Gyula kápitélye. A leskelődő embervadász, aki szeretőjét csalatéknek dobja, sokkal számítóbb és sokkal sötétebb figura. Az igazi jellem az az utolsó jelenetben bontakozik ki, amikor eljövendő gyermekének anyjára lecsaps a veszthelyre jutatta, — holott minden lehetőség megvolt ahhoz, hogy a bűnbeesést megakadályozza. A szerző éppen ide ágyazta be a dráma magját. A szerepnek megfelelően elevenen és színesen formálta meg a piébános rokonszenves alakját. Sándor Sándor: a nehéz főadat jó megoldása tehetséges jellemzésre vall. Teljesítménye természetes, példaadó színészmunka. Szabó István csendőrmesterre inkább rendőrbiztos volt, aki híve a csendes borzogatásnak s nem szereti a rendbontókat. A drámai viszont egy sötét őrmester áll, aki föl van ruházva a bestialitás minden kellékével. Gyapjas János tanítója már sokkal jobban érvényesült, de a falusi iparos egy cseppet sem azonos Nagy Frigyes asztalosával. Akarva-nem akarva kiérzett belőle a vá-

rosi ember modora. Bóka János együgyű orvosa elég jó figura, bár a szerep itt-ott egyszerűbb játékot kíván. A többi szerepekben Sefcsics Mici, Szőnyi Hermína, Pocsár Mária, Bedzsula Margit, Tikvicki Mária, Németh Rudolf, Dávid Mária, Kunyi Mihály, Fontányi Lajos, Kishegyesi Ferenc, Fejes György és Déry János főleg a tömegjelenetekben elkövetett kisebb hibáktól eltekintve jók voltak.

A rendezés nehéz munkáját Pataki László végezte. Meglátszott a darabon, hogy hosszabb ideig foglalkozott vele: ez jóval több volt, mint megszokott rendezői teljesítmény. A »Tiszazug« mintegy próbakö igazolta, hogy Pataki megállja a helyét nagyobbigényű színpadi előadások megoldásánál is. A díszleteket Dzsélics Beriszláv tervezte: képei meggyőző hátteret adtak a színen zajló drámai játékhoz.

Lévay Endre

SZOVJET ZENEMŰVÉSZEK BEMUTATÓJA

Kitörő sikerrel mutatkozott be Szubeticán az orosz Komarov éneknégyes. Az együttes énekes tagjai: Nina Szokalj, Liza Lobacev, Vladimir Szvehov és Viktor Alekszejev, továbbá Evgenij Komarov (zongora) valamennyien képzett muzsikuskok, alapos, gondos felkészültséggel, nagyszerű előadókészséggel mutatták be a mai szovjetzene néhány válfaját.

Az iskolázott, kellemeshangú négy énekes közül Viktor Alekszejevet kell külön kiemelni, öblös, terjedelmes basszushangja nagyszerűen érvényesült a szólószámokban, a négy szólamu feldolgozásokban viszont legtöbbször erősebb volt a kellenél, messze túlharogta társait. Ettől a kis szépséghibától tekintve minden egyes előadott számot pontos kidolgozottsággal, élénk ötletességgel állították be úgy zenei, mint előadás szempontjából. Biztos együttműködéssel énekeltek végig hosszú műsorukat.

Igaz, odaadó lelkesedést, a haza iránt érzett hű rajongást, harcoló hősök diosztatását festik a pergő ritmusu indulók, katonadalok. A pattogó indulók nemcsak az énekeseket ragadták ma-

gukkal, hanem a hallgatókat is. Kedvesen, közvetlenül, helyenként finom szavaltó stílusban adta elő az együttes az orosz népi lélek különleges humorát visszatükröző népdalfeldolgozásokat. Szellemes ötletek gyermekded fordulatok alkotják a népdalok lenyűgöző varázsát. Ezekben a bájos népi dallamokban érvényesült leginkább a négyes tagjainak kitűnő színészi készsége, meggyőző előadásmódora. A műsor harmadik részében előadott film- és műdalokban megkapó témákat, változatos hangulatokat, drámai kitéréseket kaptuk. Nemcsak zenéit, hanem valóságos színpadi teljesítmény volt minden egyes szám. Bogoszlávskij: »Noć nad Beogradom« filmdala aratta a legnagyobb közönség sikert.

Az énekesek mellett Komarovot, a négyes vezetőjét, műsorának feldolgozóját és kísérelőjét illeti a siker oroszlanrészre. Komarov komoly körültekintéssel határozott művészi összhangot teremtett az énekegyüttes tagjai között, rokonszenveser, nagy gyakorlattal kísért a műsorszámokat.

»Szovjetkultura Vajdasági Barátainak egyesülete« ének köszönhetjük, hogy betekintést nyerhetünk a szovjetzene termékeibe és megismerjük a szovjet előadóművészeket is.

STEINBECK: LEMENT A HOLD

Az »Érik a gyümölcs« világhírű amerikai írója, John Steinbeck, egy »történetet« írt, ahogy ezt a kisregényt nevezik. »Lement a hold« a címe ennek a kisregénynek és azzal kezdődik, hogy egy békés tengerparti városkában megérkeznek a németek, a városka tizenkét főnyi »helyőrségéből« hatot megölnek és a német zenekar indulókat játszik a város főterén.

»A legyek — meghódították a légy papirt«. — mondják a városka lakói és a megszállás pillanatában megkezdődött az a láthatatlan, leleplezhetetlen, és mégis egyre fokozódó ellenállás, amely megkeseríti a falatot a megszállók szájában, örületbe kergeti a fiatalságot, mosolygó tekintetek, barátságos hang után hiába sóvárgó fiatal tisztet — és hőssé teszi a báryamunkást, szakácsnőt, bol-ti fiút, tanítót, kisgyereket és a polgármestert.

A szereplőket ismerjük. Valamennyien régi ismerősök, hiszen bennük és

Általuk éltünk hosszú és szomorú és dicsőséges esztendőkön keresztül. Ismerjük George Corell-t a néparulót, a quislinget és ismerjük a többieket is, a hősöket, az öreg Orden polgármestert, barátját a bölcs vidéki orvost; Alexander Mordent, a bányamunkást és feleségét a tanítónőt. Ismerjük a rémeteiket is: Loft századost, a felfuvalkodott poroszt, Lanser ezredest, aki 1914-ben már Belgiumban járt és tudja, hogy gyűlölik és azt is tudja, hogy nem ember, csak német katona. Ismerősünk valamennyi, nincsen egyetlen idegen sem, aki élénk toppana a regény oldalain — és épen ezért jó regény, nagyon jó regény John Steinbeck története.

És ismerjük a fasziista megszállás menetrendjét is: »Elfogni a vezetőket, agyonlőni a vezetőket, tuszokat fogni, tuszokat agyonlőni, több tuszot fogni, agyonlőni...« De megtanultuk a választ is, amelyet Winter doktor így fogalmazott meg: »Az hiszünk, hogy mert nekik csak egy vezérük és egy fejük van, mi is mindnyájan ilyenek vagyunk. Tudják, hogy tiz levágott fej tönkretenné őket, mi azonban szabad nép vagyunk; annyi fejük van, ahány emberünk és ha szükségünk van rá, a vezérek úgy nőnek köztünk, mint a gombák.«

Elfogják végül az öreg Orden polgármestert is és ez a csöndes lázadó utolsó perceiben Sokratest idézi: »... valamint való embernek nem kell látogatni az élet és halál esélyeit; csak azt kell megfontolnia, jót cselekszik-e vagy rosszat.« És a bölcs öreg, nyugodtan és mosolyogva indul a fegyverek elé.

Magasra csap fel a lázadás szelleme a nép szívében. Itt egy órszem, ott egy tiszt tűnik el. Robbanak a bányák, a vagonok és a sínek. A légy meghódította a légyapírt. — és a légy ottmarad!

Egyszerű, halk, nagyon szép szavakkal mondja el John Steinbeck történetét és az egyszerű szavak mögött a történelem dübörög. Nagyon szép regény.

A fordítás Vas István mestermunkája. A kötete Szalay Lajos képei díszítik.

Gál László

NÉPEGYETEM

A népegyetem feladata, hogy a széles népi rétegeket megismertesse a tudományok és az általános kultúra különböző időszerei kérdéseivel. Az előadások

a tudományokat népszerűsítik, a természet és társadalom jelenségeit magyarázzák és olyanoknak kell lenniük, hogy azokat a kevésbé iskolázott tömegektől kezdve a legmagasabb képzettséggel rendelkezőkig szívesen látogassák. Az alacsonyabb iskolázottsággal rendelkezőkkel népszerű formában megismerteti a tudományok és a kultúra alapvonalait, míg a magasabb képzettséggel rendelkezők számára lehetővé teszi, hogy a sokszor egyoldalú szaktudásukat más tudományos ismeretekkel is kibővítsék, valamint, hogy megismerjék a természet és társadalom fejlődésének törvényeit, azok helyes értelmezését. Természetesen, a mai időkben, figyelmét elsősorban a dolgozó tömegek kulturális színvonalának emelésére kell fordítania.

Működése nincs meghatározott szűk korlátok közé szorítva. Feladatát legtöbbször nem tudja máról-holnapra elérni, tervszerűen kell dolgozni, fokozatosan kiépítve a szükséges szervezetet, állandóan tapasztalatokat gyűjtve, gondoskodva a lehetőségek teljes kihasználásáról. Elsősorban azokon a helyeken kell megszervezni, ahol középiskolák működnek, mert az ilyen helyiségek már rendszerint nagyobbak és környezetben lehet előadókatalinál. Az ügyek vezetése végett megfelelő személyekből helyiségenként kisebb számú bizottság választandó. A Kultur-Szövetség népegyetemi osztálya a népegyetemek kiküldöttjeit időről-időre összehívja tapasztalatok kicserélése és a közös teendők megbeszélése végett. A gyengébb népegyetemek a sikeresebben működők segítsék, vagy úgy, hogy előadóiból vendégszerepeket valakít, vagy pedig sikerültebb előadásait juttatja el felolvasás végett. A Kultur-Szövetség gondoskodik arról is, hogy előadásokat és előadókat küldjön ki azokra a helyekre, ahol még egyelőre nincsenek meg a népegyetemek megalakításának előfeltételei. Általában gondoskodni kell arról, hogy a népegyetemek előadói minél többször vendégszerepeljenek egymásnál. Ebben a munkában a tervszerűséget úgy lehet biztosítani, ha az előadókról és az előadásokról Szövetségünkben pontos kartotékát fektetünk fel.

A szervezés és vezetés végett megválasztott bizottságok összehívják azokat, akiket alkalmasnak tartanak arra, hogy előadásokat tartsanak. Együttes ülés keretében megvitatják az időszerei témákat és figyelembe véve a

nép mindennapi életének közvetlen szükségleteit, pár hónapra előre összeállítják az előadások tervzetét. Az első előadások a népfelzabardító harcról és annak vívmányairól szólnak, majd átterhetünk országunk és annak népeinek ismertetésére. Különös figyelmet kell szentelni a gazdasági, technikai és egészségügyi kérdéseknek, amelyek ismerete a nép kulturális fejlődésének előfeltétele. Párhuzamosan ezekkel tartunk előadásokat a természet-, társadalom-, jog- és filozófiai tudományok témaköréből, valamint a különböző művészeti kérdésekről, amelyek az általános műveltség magját képezik.

Nem az a feladat, hogy iskolai rendszeres szakoktatást adjon, de amennyiben ezt ma még egyes helyeken nem szervezték meg, úgy a népegyetem ilyen esetekben a különleges helyzetnek megfelelően szaktanfolyamokat is tarthat, amennyiben erre lehetőség van. Ilyen esetekben a tanfolyamokat együttesen szervezik meg a gazdasági és társadalmi egyesületek (pl. szövetkezetek, gyárak, ifjúsági és földművelési szervezetek) kiküldötteivel.

A széles néptömegeknek szánt előadásokat egyszerű nyelven tartás, kerülve a bonyolult kifejezési formákat. Legjobb, ha leírjuk őket, különösen az elméletieket, hogy tudományos szempontból ellenőrizhető legyenek, de azért lehetőleg ne olvassuk, hanem szabadon adjuk elő, mert ily módon sokkal nagyobb hatást elérünk el a hallgatóságnál. Az előadásokban nem szabad felületesen általánosítanunk. Lényeges tényekre építsünk és az életben előfordult esetek példáival támaszkodjunk alá. Az előadások mindenképpen szentesítsék a hallgatók látókörét és a lehetőség szerint minél több kézzelfogható példával ábrázoljuk pl. képekkel, filmekkel, kísérletezésekkel. Általában az előadások keretében szemléltető eszközöket használunk (térkép, grafikonok) és a végén tartunk vitát, esetleg keresetlen beszélgetés formájában tárgyaljuk meg a feltett kérdéseket.

A társadalomtudományi, bölcsészeti, jogi, történelmi, művészeti előadások tisztán világítsák meg az egyes kérdések lényegét. Meg kell világítani bennük a fő eszmei mozgalmakat, az oko-

kat, amelyek előidézték azokat, valamint a következményeket. Hangsúlyozzuk ki a jelentősebb évszámokat, neveket, amelyek egy-egy korszakot jelölnek meg és nem kell elfelejtenünk a társadalmi környezet leírását, amelyben az emberek éltek és fejlődtek. A nagy irodalmi művek ismertetésénél a jellemző részleteket olvassuk fel, a képzőművészetekről szóló előadások keretében, ha csak mód van rá, vetített képekben mutassa be az előadó egy-egy művészt legjellegzetesebb alkotásait. A zenei, valamint a nagy szerzőkről szóló előadásokat feltétlenül illusztrációkkal kell megtartani (esetleg hanglemezzel). A művészi előadások legfőbb célja a hallgatókkal megértetni a művészi alkotások szépségét, hogy megismerjék a műveltező lényegét.

A népegyetem csak akkor működik szabályosan, ha a munka anyagi és technikai előfeltételei biztosítva vannak (terem, hirdetés stb.). Egyes előadásokkal meg kell látogatnunk a különböző üzemeket, gyárakat, kerületi kulturális otthonokat, ahol egész közvetlen formát találhatnak munkájuk végzésére az előadók. A megtartott előadásokról feljegyzések készítendők a Kultur-Szövetségnél vezetett statisztika számára.

Az előadásokat hozzuk összefüggésbe a helyiség könyvtáraival. Közülük forrásmunkáinkat, amelyek összefüggésben vannak az előadással elhangzottakkal. Hozzuk a hallgatóság tudomására azt is, hogy az idézett művek melyik könyvtárban találhatóak meg.

Szükség volna, hogy a magyar kulturegyesületek a Szövetség központi vezetésével kiépítsék népegyetemi hálózatukat és az előadásokat megfelelő színvonalra emeljék. Már a régi Jugoszláviában is rendeztek sorozatos előadásokat a különböző egyesületek és szervezetek. Különösen Szubotica hangzottak el kitűnő előadások a Munkás-Ötthonban, a Nép kör, Ifjúsági Kulturoszályaiban és a KIE-ben. Ma ezen munka folytatásának és kiszélesítésének minden előfeltétele megvan és reméljük, hogy a meginduló szervezett magyar népegyetemi előadások kultúréletünk fejlődésének egy fontos határkövét.

Kunssabó György

NÉPMŰVELŐDÉS KISKÖNYVTÁRA

A Vajdasági Magyar Kulturszövetség »Népművelődés kiskönyvtára« sorozatában megjelenik a »Szindarabok gyűjteménye« és a »Népi daloskönyv«. Megrendelhetők a Hid kialóhivatalában.